

TUYỂN TẬP
Nguyễn
Bính

vh

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HỌC

TUYỂN TẬP NGUYỄN BÌNH

VŨ QUỐC ÁI – QUANG HUY
ĐỖ ĐÌNH THỌ – KIM NGỌC DIỆU
Sưu tầm, tuyển chọn

Lời giới thiệu : TÔ HOÀI
Lời bạt : CHU VĂN

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HỌC
HÀ NỘI – 2001

NGUYỄN BÌNH
(1918-1966)

Mùa xuân

Quê nhà một làng thanh dã địa
Tô từ nhà - biệt các nhà thanh
Cây cỏ cây quýt cũng gần với
Làng quê làng thanh hóa đây nhà

Nhà ở trong thanh dã thanh dã
Tô từ nhà - biệt các nhà thanh
Cây cỏ cây quýt cũng gần với
Làng quê làng thanh hóa đây nhà

Thanh dã một làng thanh dã địa
Tô từ nhà - biệt các nhà thanh
Cây cỏ cây quýt cũng gần với
Làng quê làng thanh hóa đây nhà

Thanh dã một làng thanh dã địa
Tô từ nhà - biệt các nhà thanh
Cây cỏ cây quýt cũng gần với
Làng quê làng thanh hóa đây nhà

Thanh dã một làng thanh dã địa
Tô từ nhà - biệt các nhà thanh
Cây cỏ cây quýt cũng gần với
Làng quê làng thanh hóa đây nhà

Thanh dã một làng thanh dã địa
Tô từ nhà - biệt các nhà thanh
Cây cỏ cây quýt cũng gần với
Làng quê làng thanh hóa đây nhà
Thanh dã

NGUYỄN BÌNH TIỂU SỬ

Nguyễn Bình (thuở nhỏ tên là Nguyễn Trọng Bình, xuất hiện trên văn đàn với bút danh Nguyễn Bình, thời ở Nam Bộ, để tránh sự lôi thôi của chính quyền thực dân Pháp, đã sửa giấy căn cước thành Nguyễn Bình Thuyết) sinh năm 1918 (khoảng cuối xuân đầu hạ năm Mậu Ngọ) tại xóm Trạm, thôn Thiện Vinh, xã Đồng Đội (nay là xã Cộng Hòa) huyện Vụ Bản, tỉnh Nam Định (nay là tỉnh Hà Nam Ninh), trong một gia đình nhà nho nghèo.

Thuở bé, Nguyễn Bình học ở nhà với cha là ông đồ Nguyễn Đạo Bình (ông cả Biển), sau được cậu ruột là ông Bùi Trinh Khiêm (một người đã tham gia Đông Kinh Nghĩa Thục, từng bị chính quyền Bảo hộ đưa về quản thúc ở quê) nuôi dạy.

Vì mồ côi mẹ quá sớm (lúc Nguyễn Bình mới sinh được vài ba tháng), cảnh nhà lại quá túng thiếu, nên ngay từ khi mới hơn mười tuổi (cuối 1932), Nguyễn Bình đã phải rời quê, theo người anh cả là Nguyễn Mạnh Phác (Trúc Đường) ra Hà Đông, Hà Nội kiếm sống.

Nguyễn Bình làm thơ khá sớm, bài thơ được đăng báo đầu tiên là bài Cô hái mơ. Năm 1937, Nguyễn Bình gửi tập thơ Tâm hồn tôi dự thi và đã được giải thưởng của Tự lực Văn đoàn. Từ đó, anh liên tiếp có thơ in trên nhiều báo chí. Trong ba năm, từ 1940 đến 1942, Nguyễn

Bình cho ra mắt bạn đọc khắp Bắc Trung Nam liền bảy tập thơ. Với những thi phẩm đó (đặc biệt là với Lỡ bước sang ngang, Tâm hồn tôi, Mười hai bến nước) Nguyễn Bình đã nhanh chóng được nhiều bạn đọc chú ý, yêu mến. "Trong khi phần lớn các thi sĩ thơ mới chịu ảnh hưởng của văn học phương Tây thì Nguyễn Bình vẫn tha thiết với điệu thơ dân tộc, với lối ví von duyên dáng ý nhị mà mộc mạc của ca dao, nên thơ ông được nhiều người yêu thích... Thơ Nguyễn Bình đã đem lại cho thơ mới ít nhiều màu sắc, hình ảnh, hương vị quê hương xa xưa"⁽¹⁾

Vở kịch thơ Bông giai nhân Nguyễn Bình soạn theo phác thảo ban đầu của Yến lan (1942) đã được dựng ở Hà Nội, Hải Phòng, Huế. Ở vở kịch này, Nguyễn Bình ca ngợi tình thần xả thân vì nước, dứt tình riêng, mưu sự nghiệp...

Năm 1943, lần thứ ba Nguyễn Bình rời đất Bắc đi về phương Nam và đã lưu lạc trong đó mấy năm liền. Đầu năm 1947, Nguyễn Bình tham gia kháng chiến chống Pháp ở Nam Bộ. Sau một thời gian phụ trách Hội Văn hóa Cứu quốc tỉnh Rạch Giá, phó chủ nhiệm tỉnh bộ Việt Minh tỉnh Rạch Giá, Nguyễn Bình về nhận công tác ở cơ quan Văn nghệ khu Tám. Thời gian này Nguyễn Bình sáng tác khá kịp thời và đều đặn, cổ động tinh thần yêu nước quyết chiến quyết thắng, giết giặc lập công... Những sáng tác này (như Ông lão mài gươm, Sóng biển cô, Trăng kia đã đứng ngang đầu, Mừng Đảng ra đời, Những dòng tâm huyết...) được in qua những chế bản bằng đất, bằng bột, litô... đã nhanh chóng thâm nhập quần chúng kháng chiến Nam Bộ.

Năm 1954, Nguyễn Bình tập kết ra Bắc, rồi về nhận

⁽¹⁾ Từ điển văn học (Nhà xuất bản Khoa học xã hội - 1984) mục từ Nguyễn Bình.

công tác ở Hội Nhà Văn Việt Nam. Năm 1956 Nguyễn Bính chủ trương báo Trăm Hoa, và đã cho đăng trên tờ báo này một số bài viết (trong đó có vài bài của anh) còn mang tính mơ hồ trong lập trường tư tưởng.

Từ 1955 đến 1962, Nguyễn Bính cho in hàng chục tác phẩm thơ. Chủ đề nổi bật trong sáng tác của Nguyễn Bính thời gian này là vạch trần tội ác của bọn Mỹ Diêm, phản ánh tinh thần đấu tranh thống nhất đất nước và tâm tình "ngày Bắc đêm Nam". Anh cũng đã chú ý viết những tác phẩm ca ngợi truyền thống đấu tranh bất khuất, truyền thống văn hóa tốt đẹp của dân tộc, ca ngợi sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội trên miền Bắc.

Năm 1958, Nguyễn Bính về cư trú tại Nam Định, tiếp tục sáng tác, sau đó nhận công tác tại Ty Văn hóa Thông tin Nam Định (từ 1965 là Nam Hà). Anh đã góp phần mình vào sự trưởng thành của phong trào sáng tác văn nghệ ở quê hương và thơ anh vẫn bám sát các yêu cầu nhiệm vụ chính trị của địa phương cũng như của cả nước.

Trước đây Nguyễn Bính đã sáng tác kịch thơ, thời gian này anh bắt đầu viết chèo. Hai vở chèo Cô Sơn và Người lái đò sông Vỹ của anh bộc lộ tình cảm thiết tha đối với truyền thống nghệ thuật dân tộc.

Mùa thu 1965, Nguyễn Bính theo cơ quan Ty Văn hóa Nam Hà sơ tán về huyện Lý Nhân. Ngay từ những ngày đầu giặc Mỹ leo thang chiến tranh ra miền Bắc, Nguyễn Bính đã có ngay một số bài thơ chống Mỹ cứu nước. Tiếc rằng anh đã mất đột ngột vào ngày 20-1-1966 (ngày cuối cùng của năm Ất Ty), khi anh chưa kịp sang tuổi 49, khi anh vừa hoàn thành và cho in Bài thơ quê hương, một bài thơ có những nét báo hiệu một giai đoạn mới của đời thơ anh.

Trong hơn ba mươi năm làm thơ, viết kịch, viết truyện, với một âm điệu giàu chất trữ tình dân gian, Nguyễn Bính đã tạo được một gương mặt riêng trong văn học hiện đại Việt Nam.

TÁC PHẨM CHÍNH

Trước Cách mạng Tháng Tám:

- *Lỡ bước sang ngang* (1940)
- *Tâm hồn tôi* (1940)
- *Hương cố nhân* (1941)
- *Một nghìn cửa sổ* (1941)
- *Người con gái ở lầu hoa* (1942)
- *Mười hai bến nước* (1942)
- *Mây Tần* (1942)
- *Bóng giai nhân* (Kịch thơ - 1942)
- *Truyện Tỳ Bà* (Truyện thơ - 1944)

Sau Cách mạng Tháng Tám:

- *Ông lão mài gươm* (1947)
- *Đồng Tháp Mười* (1955)
- *Trả ta về* (1955)
- *Gửi người vợ miền Nam* (1955)
- *Trông bóng cờ bay* (Truyện thơ - 1957)
- *Nước giếng khơi* (Tập thơ chọn - 1957)
- *Tiếng trống đêm xuân* (Truyện thơ - 1958)
- *Tình nghĩa đôi ta* (1960)
- *Đêm sao sáng* (1962)
- *Có Sơn* (Chèo - 1961)
- *Người lái đò sông Vỹ* (Chèo - 1964)

LỜI GIỚI THIỆU

Nhà thơ Thâm Tâm đã giới thiệu cho tôi quen với Nguyễn Bính. Những năm ấy, Nguyễn Bính đã được giải thưởng thơ *Tự lực văn đoàn* và đương đăng nhiều thơ trên tuần báo *Tiểu thuyết Thứ Năm*. Tôi chỉ mới có được vài truyện ngắn đầu tay.

Ở cái nghề báo nghề văn bát nháo ngày ấy, lắm người vừa cầm bút, lại làm áp phe, làm du côn, vay chằng chơi bữa, tống tiền, ăn tiền mặt thám, người ở lẫn với ma, người nửa người nửa ma, không biết thế nào, cho nên cách người ta làm quen với nhau cũng lắm sự lạ. Có thể trông thấy thì quay mặt đi, lĩnh ngay. Có thể khệnh khạng không thèm giơ tay đáp lễ. Có thể xông đến cho một cú "thôi sơn" vào quai hàm, mạng mỡ. Lại có thể sụp xuống, chấp tay "đại huynh mới là thiên tài, hân hạnh... hân hạnh..." Tôi biết như thế thôi. Chứ tôi mới cầm bút, được làm quen với một bạn viết nào cũng là điều mình mong mỏi. Và với Nguyễn Bính, cũng thấy dễ chịu ngay. Anh nhà thơ này dường như cũng tàng tàng, cảnh mình.

Còn nhớ Nguyễn Bính mặc bộ quần áo tây trắng đã tã, gấu quần và ống tay áo cũng lờm xờm như tóc tai. Anh không cắp mấy quyển sách như một của những người viết trẻ chúng tôi lúc ấy. Nguyễn Bính cầm một

hộp sắt tây màu đỏ lựu - cái hộp đựng bánh bích qui. Nhưng đây là cái hộp không đựng bánh. Những hộp này và những cái vỏ chai thường thấy của các bà "chai bao chè đồng nát" mua ở các nhà Tây rồi quẩy đi bán rong ở các phố ta. Tôi chưa hiểu anh cầm hộp đựng bánh bích qui ấy để làm gì.

Bắt tay rồi, Nguyễn Bính hỏi tôi:

- Này, có tiền không?

Như đã biết nhau từ bao giờ. Tôi cảm động được anh hỏi han thân tình như thế. Tôi mỉm cười. Thế là cũng chẳng đợi tôi trả lời, có lẽ cái cười hiền lành của tôi đã khiến anh thấy tôi sẵn sàng rồi. Anh sai luôn:

- Vào bánh giò "Đờmăng" mua dăm chiếc nhé, năm chiếc cũng không thừa đâu. Từ sáng tới chưa được miếng nào vào bụng.

Hàng bánh giò ngon có tiếng, ở xế cửa tòa báo hàng ngày *Trung bắc Tân văn* gần vườn hoa Cửa Nam, bên cái nhà gì của Tây mà người ta gọi là nhà "Đờmăng" và cũng thành tên hàng bánh giò cạnh đấy.

Nhưng cũng không phải Nguyễn Bính không có đồng nào trong túi. Buổi trưa oi nắng ấy, chúng tôi rúc vào một tiệm thuốc phiện đầu Nhà Hỏa, Nguyễn Bính và Thâm Tâm cũng không ai nghiện, nhưng đi hút, đua đòi đi hút cũng lại là một thói của thời thượng. Chúng tôi đánh trần ra, ngồi châu rìa quanh tấm phản gỗ trong bóng tối ảm thấp, trần nhà bọc nhật trình thấp gần đụng đầu của cái tiệm hút cà khố, vắng ngắt, thế mà dường như chẳng ai biết nóng nực thế nào. Kéo xong một điếu, Nguyễn Bính nằm gồi đầu lên chiếc hộp bích qui, mắt môi bóng lên, rợn như mắt mèo.

Chỉ một lát sau, thì tôi biết được sự tích cái hộp bích qui, khi Nguyễn Bính ngồi lên, vuốt ve, xếp sắp lại các thứ trong ấy. Đây là bản thảo những bài thơ của anh và những bức thư tình, một hộp thư tình. Tờ trắng, tờ xanh, vết tay mồ hôi đã về vết cả. Bao nhiêu thư của một mối tình, của những mối tình của anh, anh xếp chặt cái hộp. Có điều chắc chắn đây là những cái thư cũ, những người ta ở những đâu đâu ấy đã "cho rơi" anh rồi. Chỉ còn lại những lá thư trong hộp. Cơ chừng, mỗi lúc canh tàn rượu tỉnh, lại lúi những của oan trái gởi ở ấy trong cái hộp gỗ ra.

Bây giờ nghĩ lại những ngày ấy, đứng ở góc nào mà ngẫm, khi vui khi buồn cũng thế, chỉ rất một màu ảo não, mặc dầu khi đó chúng tôi đương vào lứa tuổi đôi mươi và mỗi bài thơ, cái truyện ngắn viết ra, lại bốc nhau lên mây, mặc dầu những cuộc chơi nghiêng lệch cả đêm ngày, bằng tiền của ai không biết, như lũ thiêu thân lao vào ánh đèn, chúng tôi đi, cứ đi, không biết đi đến đâu, bởi chẳng biết đi đến đâu cả. Không phải tôi muốn nói bóng gió cao xa về sự nghiệp, về lý tưởng mà tuổi trẻ đi tìm. Tôi chỉ so sánh mọi việc bình thường ở mỗi con người. Người ta tuổi đương độ, ai mà chẳng ước ao được sống tử tế, trai có vợ, gái có chồng. Nhưng, với biết bao người, đây chỉ là cơn mộng. Không biết nhà thơ Nguyễn Bính tích được mấy chiếc hộp sắt tây đựng thơ và thư tình mà cấp nách tha đi từ bắc vào nam, nhưng cả một thời thanh xuân, tôi cũng chưa thấy anh một lần nào lấy được vợ. Dầu cho những bức thư tình kia là những bằng chứng sống về lời thề sông cạn đá mòn, có lúc dọa cắt tóc đi tu và uống thuốc phiện dấm thanh cho chết, nhưng cũng không người con gái nào yêu thơ rồi say mê nhà thơ đến đi theo không. Còn nhà thơ thì chẳng làm sao lo được

tiền cưới, ở cái thời mà những thói tục phiền nhiễu và đồng tiền to hơn nghìn vạn lần tình cảm con người.

Tôi nghĩ mãi cũng không ra được câu trả lời nào khác hơn là đem cái kết luận dung tục, phù phàng, u ám kia mà phủ lên những mối tình xếp vào hộp gỗ đầu của nhà thơ. Nhưng mà tuổi trẻ vẫn nhớn như những gặp ai tìm ai. Chán nằm trong cái ngõ "sau ánh sáng" nhà Trần Huyền Trân chỗ Cổng Trắng Khâm Thiên, lại xuống ăn báo người bạn chài lưới yêu thơ ở đầm Linh Đường, rồi lên nhà Chu Ngọc "mà ai cũng đến tá túc được" ở phố Hàng Đồng, rồi có khi kéo lên Nghĩa Đô. Những lúc ấy tưng bấn lắm. Chơi bởi có bao nhiêu, nhưng ở đâu cũng không ra khỏi cái cảnh tương tự ngày ngày ra bờ sông Tô Lịch mua xu rau muống hay xin được mớ rau của các cô bơi thúng hái rau sinh ra hảo tâm bởi thuộc thơ Nguyễn Bính.

Mà thật mê mải, những ngày ấy, tôi đến, hình như việc mới bắt đầu. Chúng tôi với anh em trai làng lại nhớn đến rạc cả khắp vùng. Các làng Bưởi làm nghề giấy, từng dãy tàu seo đêm seo đèn, từ dọc bờ sông vào suốt dãy làng Đông sang Cầu Sau, ra Hồ Tây. Ánh đèn quang treo giữa lều tàu, những cái đèn chai xách lúc hết seo, như đom đóm bay. Những chàng trai lộ mặt ra trong ánh đèn thấp thoáng, tiếng khuôn liềm khua vào thành tàu đã kiệt, nước đổ rả rích lẫn cả tiếng cười canh khuya, như xé con buồn ngủ của những cô thợ seo. Chỉ có thể mà cứ sẵn đón suốt, đêm nào cũng như đêm nào.

Lại nhớ những hôm rét lướt thướt vào áp Tết, ở Nghĩa Đô chúng tôi chen chúc ngồi đánh tam cúc trong ổ rơm. Đánh chơi ăn dẹt mũi, búng tai mà thôi. Những cô Tý, cô Mơ, cô Mận, cô Tơ - gái làng canh củi, thuộc Kiều

- In vé, in vé. Ta sẽ bán vé. Có người bán vé cẩn thận.

Một công việc lương thiện - Vũ Trọng Can còn cần nghĩa nhiều lần trong khi chúng tôi không tỏ vẻ vờ vạ, cũng không phải là ngăng ra. Viết sách viết báo, bán chữ lấy tiền, thì người ta có thể bán nói, cũng thế. Thế rồi làm thật. Anh ấy đã tìm được một người làng, tên là Tập. May mắn sao, anh Tập đã sốt sắng tận tình lo liệu cho cuộc diễn thuyết kiếm ăn này. Một tập vé từng tờ con con như cái vé chợ, vé xe điện. Trong đoàn hàng những hàng chữ in "Sáng ấy .. sáng ấy... từ giờ... đến giờ... tại rạp Thành Xương, văn sĩ Vũ Trọng Can, tác giả truyện ngắn *Màu hoàng yến* đã đăng trên báo *Ngày Nay* của Tự lực văn đoàn, mới ở Hà Nội vào, nói chuyện về... Kinh mồi... giá vé...".

Nơi diễn thuyết tại rạp Thành Xương mới ghê! Tuy vậy, những rạp hát vào buổi sáng thường bỏ không. Giá thuê rạp chắc cũng chẳng bao nhiêu. Nhưng cũng bởi vì chúng tôi chẳng có cách nào - nghĩa là không đào đâu thêm tiền, cho nên không thể thuê đăng báo hay in áp phích. Chỉ viết được hai tờ quảng cáo rồi thuê chỗ mà dán vào tấm bảng gỗ cổng rạp và ở bùng binh cửa chợ. Bởi thế, trước giờ sớm hôm ấy, mỗi người chúng tôi cầm một nạm vé, đi các phố xung quanh, từ đường Galiêni sang ga xe lửa, chợ Bến Thành, đường Étbanh, hề thấy người nào ăn vận có vẻ chừng chạc dân thầy bèn chìa xấp vé ra: "Mời thầy đi nghe diễn thuyết... văn sĩ... giá vé một các... có một các thôi mà.. xin mời...".

Tôi không thể hình dung lại được cái quang cảnh cuộc diễn thuyết lấy tiền có một không hai ấy thế nào. Cả đến hôm ấy Vũ Trọng Can nói những gì tôi cũng không nhớ. Nhưng tôi lại nhớ như nguyên vẻ lộn xộn từ

hăng hăng đến rầu rĩ của mây hôm ấy. Chúng tôi chia ra, người đứng cửa bán vé, người soát vé, người mời khách vào. Diễn giả cũng đứng ngay trước cửa, tóc chải bĩ ăng tin uốn lượn, thắt chiếc cà vạt màu hoàng yến. Từ ngày Vũ Trọng Can có cái truyện ngắn *Màu hoàng yến* đăng báo, anh hay đeo cà vạt màu hoàng yến, mỗi lần lại phải đi mượn mà cũng cứ cầu kỳ khó nhọc thế.

Diễn thuyết bán vé, kể cũng thật lạ và hình như chẳng mấy người bước vào. Ở nách rạp Thành Xương có cái trường nữ học. Nhật đã đóng, có lính ngự Ấn gác cổng mà người ta gọi là lính oản Bô⁽¹⁾. Hai người lêu đêu mặt bồ hồng dầu quần khăn thùng, tay cầm chiếc côn gỗ, tho thẩn nhìn người vào rạp. Người đi chợ, người qua đường tò mò xum xem mấy "anh chín" quần thùng có phần đông hơn người vào rạp. Chốc chốc, hai cái đầu tàu điện kéo lù toa ngược xuôi chạy rầm rầm ngoài kia.

Tôi chỉ nhớ bằng cái cảm tưởng nhộn nhạo buồn bã như thế. Quả thực, không nhớ được hôm ấy đông hay vắng, vé còn ế một xấp hay mấy xấp. Nhưng không có buổi diễn thuyết thứ hai, thứ ba mà chúng tôi cùng phải đăng đàn như Vũ Trọng Can đã dọa. Chỉ một buổi ấy thôi, một hôm ấy thôi. Đấy cũng là một điều quả nhiên không vui vẻ như ý rồi.

Chỉ đi ăn vài bữa cơm thố, bấy giờ cơm thố còn là loại cơm mặt hạng, thì lại hết tiền. Ngày ấy, cạ túi lăm mới phải đi quán cơm thố của mấy chú chiệc chợ Cũ. Cơm thố chưa cầu kỳ lắm món như bây giờ. Có xu cơm ca la thầu với nửa xu canh cải cúc - như hàng cơm đầu ghé ở các cổng chợ ngoài kia.

⁽¹⁾ Sanda Bo, bù nhìn. Ăn theo phát xít Nhật.

Thế rồi chia tay. May mà cũng êm ả, không có xô xát, cũng không có cái cọ to tiếng cầu xé nhau như thường cái canh bè bạn mỗi người mỗi ngã khi đương cơn túng bấn.

Ít lâu sau, Vũ Trọng Can và tôi trở ra Hà Nội, Nguyễn Bình ở lại và trôi nổi cho tới Tổng khởi nghĩa 1945.

Năm 1976, tôi trở lại Sài Gòn. Năm ấy, anh Tập còn sống, anh vẫn nghèo túng, làm ăn nhì nhằng như ngày trước. Tình cờ gặp anh trong cái quán thịt chó mỗi tuần chỉ bán có ba buổi ở hẻm đường xe lửa của một bà già người Bắc xưa kia làm ả đào. Anh Tập ngồi ăn, cái ô đen dựng cạnh bàn. Anh móm hết răng, chỉ còn nhai bằng lợi được món dứa mận quá lửa. Tôi hỏi vui về cái ngày anh in vé giúp chúng tôi cho Vũ Trọng Can diễn thuyết, cái hôm diễn thuyết tang thương ấy. Cùng là bên chén rượu, hoài cổ chơi thôi.

Anh lắc đầu, anh nói anh chẳng nhớ. Có lẽ anh vẫn nhớ - trí nhớ người ta khi trẻ thường nhớ dài, nhưng đương như anh không muốn nhớ, chẳng còn hào hứng nói lại nữa. Cũng như những chuyện bóng lông chim nổi như trên về Nguyễn Bình có thể kể hết một nghìn một đêm hơn, trời sáng rồi trời lại tối, câu chuyện lại bắt đầu, những chuyện thương đau của đời người trong xã hội ấy bao giờ cạn được!

Chỉ biết cái thời ấy nó thế. Muốn có miếng cơm tử tế mà không được, muốn yên thân cũng không thể yên. Chú phôi dậu bệnh giang hồ - đây là những lời đẹp tu đôi mình mà thôi. Chưa ai nghĩ có khi nào có cái xe đạp. 'Ồi chào'

★

Tất cả những điều ấy sống trong mộng mị và đã thành thơ. Từ cuộc đời phũ đến thế, từ những ước ao thực như thế, đã thành thơ. Đây cũng là tâm sự, là ước ao của vô vàn người trong xã hội lúc ấy. Điều đó cất nghĩa tại sao thơ Nguyễn Bính nhiều người đọc, nhiều người thuộc đến thế. Bạn đọc và người thơ đã gặp nhau, hai người cùng sống trong thơ.

Cái làng Thiện Vịnh trong thơ Nguyễn Bính cũng chỉ là một bóng mơ. Làng Thiện Vịnh thật có giữa vùng chiêm khê mùa thối đất Nam Định, Thái Bình, đâu đâu cũng xơ xác nước trắng đồng, gió lửa sóng đồng cơn lên, quần lại, lật thuyền mảng, cả đến người ra cứu lúa cũng chết đuối. Mỗi năm, mỗi mùa, biết bao người đã bỏ làng đi tha phương. Nhà thơ bó gối ngồi nhìn vào trong đêm. Chỉ nghĩ lại cũng đã se lòng. Nhà thơ tưởng tượng, trên những khổ cực ấy, pháp phối những lúa tuổi đương tơ, hoa cải vàng thắm chập, mưa dấy mưa dợt, trăng rằm sáng như ban ngày và những đêm chèo hát..

Thơ là niềm khao khát, là ước nguyện của con người. Khi chưa quen Nguyễn Bính, tôi cũng không thật hiểu được những bài thơ viết về đồng quê của Nguyễn Bính và cũng chưa phân biệt được đâu là chút lòng mộc mạc thiết tha của người làm thơ, đâu là cái hoa hòe hoa sồi của chàng trai quê ra tỉnh. Rồi mỗi khi gặp chính trong cuộc sống khốn khó hàng ngày tưởng như chẳng liên quan gì đến những bài thơ quê sáng như lụa của Nguyễn Bính, tôi lại rõ ra ý nghĩa sâu thẳm của mỗi câu thơ với quê hương. Chỉ có quê hương mới tạo nên được từng chữ từng câu Nguyễn Bính. Trên chặng đường ngót nửa thế kỷ đời thơ, mỗi khi những gấn bó mồ hôi nước mắt kia đầm lên, ngày ngất nhớ thương, day dứt không thể yên, khi ấy xuất hiện những bài thơ tình quê tuyệt vời của Nguyễn Bính.

Những lịch lãm, những trải biết, con người tất bật giữa cuộc sông bon chen cùng với những lận lộn từ tấm bé đã làm cho Nguyễn Bính thành con người như mọi người, con người của làng xóm cả đời trong lũy tre, nằm mơ có quyền sách ước gói đầu, mà những điều ước to tát nhất cũng chỉ là ba gian nửa lá, giàn đỗ ván, cái chuôm, thúng chạp chuôm cạn nước thì cây cần. Mong đẹp nho nhỏ ấy cũng chưa bao giờ có được.

Thì trong thơ có cả.

Nguyễn Bính chẳng khác một người tài kể chuyện, cứ nhẩn nha nói về mọi thứ quen thuộc quanh mình mà khiến ta phải chú ý. Ở mỗi xóm mỗi làng, thường thấy những bác thợ cày, thợ cối, thợ rèn, thợ ngõa, bà hàng nước vôi, hầu như vùng nào cũng có những người giỏi đặt vè, nói tiểu lâm, pha trò, kể chuyện khéo đến nỗi "con kiến trong lỗ phải bò ra", ai cũng thích nghe, ví như cuốn truyện hay, đọc chẳng bao giờ muốn thấy trang cuối. Nguyễn Bính là một người tương tự. Cái thần của sáng tạo chính là cũng ở một người ấy, việc ấy, cảnh ấy, ngòi bút đã tìm ra những dáng vẻ riêng biệt, trong khi ta trẻ nãi nhác qua, chẳng thấy khơi gợi được điều gì mới mẻ.

Con người anh trông lôm lôm lăm lăm. Tay chân thô nhám quềnh quàng, lúc nào cũng lừ đừ thủng thỉnh, như "ông từ vào đền", như người thông thả đi giữa làng. Lại lăm lư như vừa lướt lướt từ đồng sâu mò lên, dấu cho anh đương mũ áo chững chạc trên đường phố. Khi nào anh cũng là người của các xứ đồng, của cái diều hay, của dây hoa lý, của mưa thưa, mưa bụi giữa mọi công ăn việc làm vất vả sương nắng. Bề đáy là cốt lõi cuộc đời và tâm hồn thơ Nguyễn Bính. Quê hương là tất cả, mà cũng là

nơi in đậm dấu vết đời mình. Ở Nguyễn Bính, quê anh là hình bóng đất nước, những nơi anh đã đặt chân với vô vàn kỷ niệm và quê anh cũng là vùng chiêm trũng mệnh mông Phú Xuyên, Bình Lục, Ý Yên, Vụ Bản - cái rốn nước đồng bằng sông Hồng, ở đây, nhà thơ thân thương của chúng ta đã lênh đênh thân con cò con diệc đồng sâu.

Sức mạnh sáng tạo của Nguyễn Bính cũng từ nơi đồng đất trắng trời, trắng nước này. Làng Thiện Vịnh, làng quê chôn rau cắt rốn của anh, cái làng đồng trũng mà chắc đến mùa nước thì con đường con đê liên huyện kia chỉ còn là một sợi chỉ mỏng mảnh bên làn nước giữa gò đất, bờ bụi, tre pheo. Sao mà lắm gió thế, gió trên đồng đêm ngày giật lên, gào lên từng cơn. Làng nước xám ngắt, quang cảnh tiêu điều lam lũ ảm đạm, nhoe nhóc.

Thế mà.

*Bữa ấy mưa xuân phơi phơi bay
Hoa xoan lớp lớp rung với đầy*

Tâm vóc, thật tâm vóc, mỗi câu thơ Nguyễn Bính. Trong cuộc sống triền miên đồng trắng nước trong cả đời, người ta vẫn đợi chờ mong ngóng những rộn ràng óng ả của một *hội chèo làng Đặng di ngang ngõ*. Tinh thần và triết lý ấy, nhìn suốt đầy thơ Nguyễn Bính, thấy được từ mỗi ước vọng hàng ngày của người ta. Tài năng và sức mạnh sáng tạo của nhà thơ là một với cội nguồn thơ anh. Từ những dẫn vật, những mơ tưởng nhỏ nhoi đọng lại. Mùa này mất trắng lại mong cho đến mùa sau được thấy mặt hạt thóc. Cái củ rêu trôi quá ngoài sông, không vớt được, cũng tiếc. Vợ chồng cãi nhau, người vợ ôm mặt, than thở: "Giá như ngày ấy theo cái người dưới Đông thì chẳng đến nỗi nào, khổ cái thân tôi...". Hoa xoan và mưa

bay giữa hội chèo làng Đặng đã sinh ra từ những như thế. Người ta than thân trách phận, nhớ tiếc, ước ao, ở giữa làng mà tưởng ra quê mình tận đâu đâu kia.

Được như thế mới là Nguyễn Bính. Thơ và cuộc đời, những con người và cuộc đời. Nguyễn Bính biết làm thơ từ thuở bé. Vừa thuộc mặt chữ đã đọc ra thơ. Một tài thơ bẩm sinh. Cho đến khi thành những bài thơ đầu tiên của nhà thơ, những bài thơ hay nhất của Nguyễn Bính cũng là những bài thơ đầu tiên ấy. Thật rõ ở Nguyễn Bính, khi năng khiếu trong thơ được khơi từ cuộc sống chân thực, lý trí và bản năng nhà thơ hòa một tấm lòng, khi ấy thơ Nguyễn Bính tuyệt trần.

Hôm nay dưới bến xuôi đò

Thương nhau qua cửa tò vò nhìn nhau

Anh đi đây, anh về đâu

Cánh bướm nâu... cánh bướm nâu... cánh bướm...

Nguyễn Bính kể chuyện những câu thơ ấy anh làm ở Thái Nguyên. Cũng chẳng ai chờ ai đợi, hay là chỉ tưởng ra sự chờ đợi cho được có nỗi nhớ, nào biết chuyến này rồi bỗng bẽnh đi đâu. Tình cảnh tang thương của một lớp người. Chuyến làng bạt kỳ hồ ấy cũng không khác một cuộc đi kiếm ăn. Hình như Nguyễn Bính có anh em lên vỡ đất làm ruộng trên Thái. Thuở ấy, lên đến vùng chè Đồng Hỷ, Tân Cương đã là vào đất đồng rừng xa xôi và người đồng chiêm tìm lên đường ngược vào ở dỗi như thế, làng nước xót xa cho người phải bỏ làng đi quê người. Thế mà lại còn đi theo những người tha phương, xem may ra có tìm được chỗ ngồi bảo học kiếm cái ăn. Nhưng mà ở đâu cũng lỡ, lại đi.

Bỏ đất quê, lại nhớ đất quê, đi đâu cũng lẻo đẻo, thui

thui một nỗi buồn. Những cái gì không tới được thì nhớ. Những ước vọng thiết tha và xót xa ấy gắn bó trong tâm hồn người làm thơ.

Nguyễn Bính làm thơ thật nhiều. Và sống bằng thơ. Dầu gặp mọi khốn khó, phải long dong chạy vạy, nhưng Nguyễn Bính vẫn lần hồi được do tiền bán thơ, chứ không chỉ nhờ vả bè bạn hoặc phải lấy tay khác nuôi thơ, trong khi nghề viết chưa hề được coi như một công việc ngay ngắn, mục thước.

Tinh hoa của tài năng con người nẩy nở vào một khi nhất định, thời kỳ sức lực nhất - có thể chỉ nổi lên ở một bài thơ, thậm chí, ở một câu thơ. Một văn tài lỗi lạc đến mấy cũng không thể cả đời lúc nào quanh mình cũng lung linh hào quang những sáng tạo tầm cỡ. Sức mạnh sáng tác cũng ví như sức khỏe con người, không phải và không thể người ta lúc nào cũng sung sức nhất được.

Nguyễn Bính chỉ thật riêng một góc trời ở những bài thơ đầu với một mảnh thơ đất quê. Trong đời thơ của anh, đáng lẽ đến hết thời kỳ hồn nhiên năng khiếu phải được nâng cao hơn nữa - như bây giờ ta nhận xét hoặc nói cách khác, sự rèn luyện tâm hồn và ngòi bút phải đưa được "cái tài trời phú" lên cao hơn, mới bồi đắp được độ bền và sức trẻ của sáng tạo. Nguyễn Bính không tới được cơ hội ấy. Dù trong kháng chiến và cho đến bài thơ sau cùng, Nguyễn Bính vẫn thường viết về "quê hương" nhưng tinh hoa chỉ có một thời, và thời ấy đã qua rồi.

Nhưng thôi, chẳng nên nhận xét thơ và công việc làm thơ của Nguyễn Bính với con mắt đặt trong sự việc hôm nay. Tìm ra cái được, cái không được của Nguyễn Bính, hãy trở lại cuộc sống và thơ ngày ấy về đây.

Khi tâm hồn và sự chân thực đi cùng thơ, Nguyễn

Bính dạt tới toàn bích. Rồi Nguyễn Bính lớn ba đây đó Hà Nội, Sài Gòn, cuộc sống tự nhiên thế nào, mà Nguyễn Bính trải biết đã phản ánh trong thơ anh. Nguyễn Bính không cắt nghĩa được số phận đời người và đời mình ở nơi đó. Nguyễn Bính cũng không bao giờ biết như thế, không bao giờ biết mình đã mất đi, đã phí hoài những chân chất tình quê trong thơ. Sự lầm lẫn ấy đã đưa thơ anh lạc vào những "bụi kinh thành", "hoa nước Bướm", "hồn trinh", "mây Tần", "đốt đường san đạo"... Anh ngỡ đấy là thiết tha, nhưng thật ra, lại là hời hợt, hồn cốt câu thơ không cắt cánh được khỏi hơi hướng vay mượn ca dao tục ngữ. Nhiều nhà phê bình đã đề cập đến phong vị đất nước trong ca dao tục ngữ được sáng tạo lại trong thơ Nguyễn Bính. Tôi muốn tách bạch ra phần nệ và ý lại vào hương hóa cha ông ở chỗ nào trong thơ Nguyễn Bính. Ở Nguyễn Bính, mỗi khi thơ sa lầy vào câu chữ sẵn lại chính ở những bài thơ tình yêu "một nghìn cửa sổ", những bài thơ dễ dãi và ít nhiều tự nhiên chủ nghĩa. Tôi vừa nhớ lại, ở quảng phố gần vườn hoa Cửa Nam, gặp anh với chiếc hộp bích quy đựng thơ và những bức thư tình. Bao nhiêu cuộc tình tưởng nào nùng kia chẳng qua chỉ là hồ hững và nó đã đẩy thơ anh ngoi ngóp vào những đau thương hình thức mà thôi.

Thơ và cuộc đời ràng buộc nhà thơ. Trước, sau và mãi mãi, Nguyễn Bính vốn là nhà thơ của tình quê, chân quê, hồn quê.

★

Thơ Nguyễn Bính, một trường thơ. Một khoanh tre trong bờ ure làng thơ. Có thể dễ dàng nhận thấy hiện tượng ấy ở thơ của anh và bè bạn anh trước cách mạng

và thơ trên sách báo những ngày đầu kháng chiến tại các chiến khu Nam Bộ

Đấy cũng là thực tế phong trào "thơ mới" phát triển trước và sau những năm 1940 - thơ Việt Nam có những chuyển biến lớn.

Thơ Việt Nam ở thời kỳ hoàn toàn đổi mới. Các nhà thơ mới đã nhanh chóng chiếm được trận địa thơ với sự cổ vũ và tín yêu của mọi người đọc thơ. Không phải bằng chiến công những cuộc tranh cãi, mà bằng sự ra đời những bài thơ hay chưa bao giờ thấy mà lại như sẵn đâu trong tâm hồn thơ dân tộc. Nghiễm nhiên, tức khắc, "thơ mới" bay vào quỹ đạo thơ, thơ Việt Nam.

Thơ Nguyễn Bính là một nhánh hoa trong trào lưu cách tân thơ. Và cùng với Nguyễn Bính, xuất hiện một trường thơ, một phái thơ.

Còn nhớ, vào mùa sen, có khi cả phiên chợ Mơ, chúng tôi ở trong cái lều canh sen trên đầm Linh Đường, phía Nam thành phố. Chúng tôi đọc thơ rồi cãi nhau về thơ. Chúng tôi chế diễu cuộc thi thơ bát cu có đầu đề và họa vần mà rải rác còn có báo đăng, như những bài thơ chết đuối. Chúng tôi công kích những bài thơ son phấn màu mè, cầu kỳ chỉ một câu cóc lốc đó đây và những bài "mười hai chân" bắt chước thơ Tây.

Bài thơ *Chân quê* của Nguyễn Bính không phải chỉ là đôi lời than thở của anh ở gầy, chị ở nào đó. *Chân quê* còn tuyên bố quan niệm của phái thơ này trong trào lưu thơ đương rầm rộ.

Hoa chanh nở giữa vườn chanh
Thấy u mình với chúng mình chân quê
Hôm qua em đi tỉnh về
Hương đồng gió nội bay đi ít nhiều.

Tôi cũng được thấy như thế ở thơ và hành động trong đời làm thơ của Thâm Tâm, của Trần Huyền Trân, các bạn thơ Nguyễn Bính. *Đưa người ta không đưa qua sông... và Nhớ nhau vầy bút làm mưa gió...* những áng thơ phảng phất "thét roi cầu Vĩ" kỳ thực mang trong lòng hình ảnh tâm sự của người cầm bút thời đại, giữa khi cả đất nước và dân tộc chuẩn bị Tổng khởi nghĩa tiến tới cách mạng Tháng Tám 1945 vĩ đại.

Ở trường thơ ấy, mỗi người đã thể hiện một phong cách độc đáo. Thâm Tâm và Trần Huyền Trân sùng sững và cũng cô đơn như gốc đa, như con đò một mình. Nhưng thơ Nguyễn Bính in đậm ảnh hưởng vào thơ của các bạn bè và gây không ít dư âm trong lòng của một lớp độc giả rộng rãi.

Không phải ngẫu nhiên các anh tham gia cách mạng và Nguyễn Bính đi vào cuộc kháng chiến ở Nam Bộ. Bởi đây là sự thật của những điều mơ ước, đến đây mới thấy được quê hương.

TÔ HOÀI

LỖ BƯỚC SANG NGANG

(1940)

Mưa xuân

Em là con gái trong khung cửi
Dệt lụa quanh năm với mẹ già
Lòng trẻ còn như cây lụa trắng
Mẹ già chưa bán chợ làng xa.

Bữa ấy mưa xuân phơi phới bay
Hoa xoan lớp lớp rụng vơi đầy
Hội chèo làng Đặng đi ngang ngõ
Mẹ bảo: "Thôn Đoài hát tối nay".

Lòng thấy giăng tơ một mối tình
Em ngừng thoi lại giữa tay vò
Hình như hai má em hồng đỏ
Có lẽ là em nghĩ đến anh.

Bốn bên hàng xóm đã lên đèn
Em ngửa bàn tay trước mái hiên
Mưa chấm bàn tay từng chấm lạnh
Phé nào anh ấy chả sang xem!

Em xin phép mẹ vội vàng đi
Mẹ bảo xem về kể mẹ nghe.
Mưa bụi nên em không ướt áo⁽¹⁾
Thôn Đoài cách có một thôi đề.

Thôn Đoài vào đám hát thâu đêm
Em ngồi tìm anh cha thiết xem
Chợt hân đêm này giường cười lạnh
Thư ngủ nem ở hồ ngọn tay em

Chờ mãi anh sang anh chẳng sang
Thế mà hôm nọ hát bên làng
Năm tao bảy tuyết anh hò hẹn
Để cả mùa xuân cũng nhờ nhàng!

Mình em lằm lụi trên đường về
Có ngăn gì đâu một dải đề!
Áo mỏng che đầu mưa nặng hạt
Lạnh lòng thêm tủi với canh khuya.

---

(1) Có bản in là:

Mưa nhỏ nên em không ướt áo.

*Bữa ấy mưa xuân đã ngại bay
Hoa xoan đã nát dưới chân giày
Hội chèo làng Đặng về ngang ngõ
Mẹ bảo: "Mùa xuân đã cạn ngày".*

*Anh ạ! Mùa xuân đã cạn ngày
Bao giờ em mới gặp anh đây?
Bao giờ hội Đặng đi ngang ngõ
Để mẹ em rằng hát tối nay?*

Thời trước

Sáng giăng chia nửa vườn chè
Một gian nhà nhỏ đi về có nhau
Vì tằm tôi phải chạy dâu
Vì chồng tôi phải dẫu hao bác gầy⁽¹⁾
Chồng tôi thì đồ khoa này
Bỏ công đèn sách từ ngày lấy tôi⁽²⁾
Kẻ không rồi chúng bạn cười
Rằng tôi nhan sắc cho người say sưa.
Tôi hằng khuyên sớm khuyên trưa
"Anh chưa thi đỗ thì chưa động phòng"

Một quan là sáu trăm đồng
Chắt chiu tháng tháng cho chồng đi thi.
Chồng tôi cưỡi ngựa vinh quy
Hai bên có lính hầu đi dẹp đường.
Tôi ra đón tận góc bàng.
Chồng tôi xuống ngựa, cả làng ra xem.

Đêm qua mới thật là đêm⁽³⁾
Ai đem giăng sùng giải lên vườn chè⁽⁴⁾.

1936

⁽¹⁾ Có bản in là:

Vì chồng tôi phải qua cầu đặng cày

⁽²⁾ Có bản in là:

Bỏ công đèn sách từ ngày lấy tôi

⁽³⁾ Có bản in là:

Đêm nay mới thật là đêm

⁽⁴⁾ Có bản in là:

Vi đem giăng sùng giải lên vườn chè

Lòng mẹ

Gái lớn ai không phải lấy chồng
Can gì mà khóc, nín đi không!
Nín đi, mặc áo ra chào họ
Rõ quý con tôi! Các chị trông!

Ương ương dở dở quá đi thôi!
Cô có còn thương đến chúng tôi
Thì đứng lên nào! lau nước mắt
Mình cô làm bận mấy mươi người.

Này áo đồng lắm, quần lĩnh tía
Này gương này lược này hoa tai
Muốn gì tôi sắm cho cô đủ
Nào đã thua ai đã kém ai?

Ruộng tôi cày cấy, dâu tôi hái
Nuôi dạy em cô tôi đảm đương
Nhà cửa tôi coi, nợ tôi giả
Tôi còn mạnh chán! Khiến cô thương!⁽¹⁾

Đưa con ra đến cửa buồng thôi
Mẹ phải xa con, khổ mấy mươi!
Con ạ! đêm nay mình mẹ khóc
Đêm đêm mình mẹ lại đưa thoi.

1936

⁽¹⁾ Khổ thơ này có bản in là:

Tôi già tôi chết... khiến cô thương
Nuôi dạy em cô, tôi đảm đương,
Nhà cửa tôi coi, tôi trả nợ
Ai nhờ gái góa việc quân vương!

Không đề

1

*Hôm nay dưới bến xuôi đò
Thương nhau qua cửa tò vò nhìn nhau
Anh đi đấy, anh về đâu?
Cánh buồm nâu, cánh buồm nâu, cánh buồm...*

2

*Có chiếc thuyền nằm trên cát mịn
Có đàn trâu trắng lội ngang sông
Có cô thợ ruộm về ăn tết
Sương gió đường xa rám má hồng.*

3

*Xóm Tây bà lão lưng còng
Có hai cô gái lấy chồng cả hai
Gió thu thổi ngẩn than dài
Bà đem áo rét phơi ngoài cửa thưa.*

4

*Gió lạnh sương sa nặng hạt rồi
Thuyền ta đậu lại bến này thôi
Sáng mai xuôi ngược về đâu nhỉ?
Nào biết về đâu kẻ ngược xuôi?*

1938

Lỡ bước sang ngang

1

- Em ơi! em ở lại nhà
Vườn dâu em đốn, mẹ già em thương
Mẹ già một nắng hai sương
Chị đi một bước trăm đường xót xa
Cây em, em ở lại nhà,
Vườn dâu em đốn, mẹ già em thương.

Hôm nay xác pháo đầy đường
Ngày mai khói pháo còn vương khắp làng
Chuyến này chị bước sang ngang
Là tan vỡ giấc mộng vàng từ đây.
Rượu hồng em uống cho say
Vui cùng chị một vài giây cuối cùng.
Rồi đây sóng gió ngang sông
Đầy thuyền hận, chị lo không tới bờ,
Miếu thiêng vụng kén người thờ
Nhà hương khói lạnh chị nhờ cây em.
Đêm qua là trắng ba đêm
Chị thương chị kiếp con chim lìa đàn.
Một vai gánh lấy giang san...
Một vai nữa gánh muôn vàn nhớ thương
Mắt quầng tóc rối tơ vương
Em còn cho chị lược gương làm gì!

Một lần này bước ra đi
Là không hẹn một lần về nữa đâu
Cách mấy mươi con sông sâu
Và trăm ngàn vạn nhịp cầu chênh vênh
Cũng là thôi cũng là đành
Sang sông lỡ bước riêng mình chị đâu?
Tuổi son nhạt thắm phai đào
Đầy thuyền hận, có biết bao nhiêu người!
Em đừng khóc nữa em ơi!
Dẫu sao thì sự đã rồi, nghe em!
Một đi bảy nổi ba chìm
Trăm cay nghìn đắng con tim héo dần
Dù em thương chị mười phần
Cũng không ngăn nổi một lần chị đi.

Chị tôi nước mắt đầm đìa
Chào hai họ để đi về nhà ai
Mẹ trông theo mẹ thở dài
Dây pháo đỏ bỗng vang trời nổ ran
Tôi ra đứng tận đầu làng
Ngồi trông theo chị khuất ngàn dâu thưa....

2

Trời mưa ướt áo làm gì?
Năm mươi bảy tuổi chị đi lấy chồng
Người ta pháo đỏ rượu hồng
Mà trên hôn chị một vòng hoa tang.

Lân đầu chị bước sang ngang
Tuổi son sông nước đồ giang chưa tường
Ở nhà em nhớ mẹ thương
Ba gian trống, một mảnh vườn xác xơ
Mẹ ngồi bên cửa xe tơ
Thời thường nhắc: "- Chị mày giờ ra sao?"

Chị bây giờ... nói thế nào?
Bước tiên khi đã lạc vào vườn hoang
Chị từ lữ bước sang ngang
Trời giông bão giữa tràng giang lật thuyền
Xuôi dòng nước chảy liên miên
Đưa thân thế chị tới miền đau thương
Mười năm gói hận bên giường
Mười năm nước mắt bữa thường thay canh
Mười năm đưa đám một mình
Đào sâu chôn chặt mối tình đầu tiên
Mười năm lòng lạnh như tiền
Tìm đi hết máu cái duyên không về.

Nhưng em ơi! một đêm hè
Hoa xoan nở, xác con ve hoàn hồn
Dừng chân trên bến sông buồn
Nhà nghệ sĩ tưởng đồ còn chuyển sang
Đoái thương thân chị lữ làng
Đoái thương phận chị dở dang những ngày.
Rồi... rồi chị nói sao đây?
Em ơi! nói nhỏ câu này với em...

Thế rồi máu trở về tim
Duyên làm lạnh chị duyên tim về môi
Chị nay lòng ấm lại rồi
Môi tình chết đã có người hồi sinh
Chị từ đan díu với tình
Đời tươi như buổi bình minh nạm vàng.
Tim ai khắc một chữ Nàng
Mà tim chị một chữ Chàng khắc theo...
Nhưng yêu chỉ để mà yêu
Chị còn dám ước một điều gì hơn.
Một lần hai lỗ keo sơn
Mong gì gắn lại phím đàn ngang cung
Rồi đêm kia lệ rờn rờn
Tiễn đưa người ấy sang sông, chị về.
Tháng ngày qua cửa buồng the
Chị ngồi nhặt cánh hoa lê cuối mùa.

3

Úp mặt vào hai bàn tay
Chị tôi khóc suốt một ngày một đêm.
- Đã đành máu trở về tim
Nhưng khôn buộc nổi cánh chim giang hồ
Người đi xây dựng cơ đồ
Chị về giống cỏ nấm mồ thanh xuân
Người đi khoác áo phong trần
Chị về may áo liệm dần nhớ thương

*Hôn trình ôm chặt chân giường
Đã cùng chị khóc đoạn trường thơ ngáy.
Năm xưa đêm ấy giường này
Nghiến răng nhắm mắt cau mày... cực chưa?
Thế là tàn một giấc mơ
Thế là cả một bài thơ nảo nùng
Tuổi son má đỏ môi hồng
Bước chân về đến nhà chồng là thôi
Đêm qua mưa gió đầy giờ
Trong hôn chị có một người đi qua.
Em về thương lấy mẹ già
Đừng mong ngóng chị nữa mà uống công
Chị giờ sống cũng bằng không
Coi như chị đã ngang sông đắm đò.*

Đàn tôi

*Đàn tôi đứt hết dây rồi
Không người nối hộ, không người thay cho
Rì rào những buổi gieo mưa,
Lòng đơn ngẽ tiếng quay tơ dầm dề.*

*Có cô lối xóm hàng năm
Trồng dâu tốt lá, chần tằm ươm tơ
Năm nay đợi đến bao giờ
Dâu cô tới lứa, tằm cô chín vàng?
Tơ cô óng chuốt mịn màng
Sang xin một ít cho đàn có dây.*

Thoi tơ

Em lo gì giờ giờ
Em sợ gì giờ mưa
Em buồn gì mùa hạ
Em tiếc gì mùa thu.

Em cứ yêu đời đi
Yêu đời như thuở nhỏ,
Rồi để anh làm thơ
Và để em dệt lụa.

Lụa dệt xong may áo
Áo anh và áo em.
May áo nếu lụa thiếu
Xe tơ em dệt thêm.

Thơ làm xong anh đọc,
Bên anh em lắng nghe.
Và để lòng thổn thức
Theo vần âu yếm kia.

Mộng đẹp theo ngày tháng
Đi êm đềm như thơ.
Khác nào trên khung cửi
Qua lại chiếc thoi tơ...

Cô lái đò

*Xuân đã đem mong nhớ trở về
Lòng cô gái ở bến sông kia
Cô hồi tưởng lại ba xuân trước
Trên bến cùng ai đã nặng thề.*

*Nhưng rồi người khách tình xuân ấy
Đi biệt không về với bến sông
Đã mấy lần xuân trôi chảy mãi
Mấy lần cô gái mỗi mòn trông...*

*Xuân này đến nữa đã ba xuân
Đóm lửa tình duyên tắt nguội dần
Chẳng lẽ ôm lòng chờ đợi mãi
Cô đành lỗi ước với tình quân.*

*Bỏ thuyền, bỏ bến, bỏ dòng trong
Cô lái đò kia đi lấy chồng.
Vắng bóng cô em từ dạo ấy
Để buồn cho những khách sang sông.*

Cô hái mơ

*Thơ thần đường chiều một khách thơ
Say nhìn xa rặng núi xanh lơ
Khí trời lặng lẽ và trong trẻo
Thấp thoáng rừng mơ cô hái mơ.*

*Hỡi cô con gái hái mơ già
Cô chưa về ư? Đường thì xa
Mà ánh chiều hôm dần một tắt
Hay cô ở lại về cùng ta?*

*Nhà ta ở dưới gốc cây dương
Cách động Hương Sơn nửa dặm đường
Có suối nước trong tuôn róc rách
Có hoa bên suối ngát đưa hương*

*Cô hái mơ ơi⁽¹⁾
Chẳng trả lời nhau lấy một lời
Cứ lặng rồi đi, rồi khuất bóng
Rừng mơ hiu hắt lá mơ rơi...*

⁽¹⁾ Câu này có bản in là:

Cô hái mơ ơi, cô gái ơi

Lá thư về Bắc

Gửi anh N.H.C

*Có những đêm dài thức trắng đêm
Nghĩ thơ riêng gửi để anh xem
Anh ơi! Từ độ ta xa cách
Anh có khi nào nhớ đến em?*

*Nhớ buổi chia tay trên bến xe
Lòng em thất lại lúc xe đi
Lẻ loi thân nhận sang Nam ấy
Biết có làm nên công cán gì?*

*Xe lửa qua Gò, qua Ninh Bình
Lần lần xe lửa tuốt vô Thanh
Quay về đất Bắc, em thăm nhủ
Nơi ấy quê ta, ôi cảm tình!*

*Xe lướt trôi đi những dặm đường
Những cồn cát trắng, những rừng hoang
Những ven biển thăm, hăm om tôi
Trong bóng đêm lan, trong nắng vàng.*

*Một buổi sớm mai đến Sài Gòn
Thân em chẳng khác con chim non
Bơ vơ trong xứ người xa lạ
Rộn những phồn hoa, em chạnh buồn.*

Rồi men tráng lệ châu thành ấy
Từ đây in thêm bóng một người
Bóng một nhà thơ đầy nguyện vọng
Giàu lòng tin tưởng bước tương lai.

Nhà thơ còn trẻ lắm, anh ơi
Chưa xã giao quen, chưa trải đời.
Song le trường học thiên nhiên sẽ
Đào luyện nhà thơ nên một người.

Quán trọ nhà thơ như chiêm bao
Khi thì chợ Quán, khi Đa Kao
Hiện nay sống tạm bên Cầu Muối
Rồi biết mai kia ở chốn nào?

Lẽo đẽo đi trong gió bụi đời,
Gian nan vất vả quá anh ơi,
Lắm khi thấy thiếu lời an ủi
Nhưng kiếm đâu ra? Dẫu một lời!

Thình thoảng anh nên phí ít giờ
Viết cho em lấy một dòng thư
Trời ơi! Tưởng tượng em sung sướng
Được đọc thư anh gửi bất ngờ.

*Viết gửi về anh, anh coi chơi
Một vài dòng ngắn thế này thôi.
Để anh thấu rõ tình mong nhớ
Của đứa em anh ở cuối trời.*

*Kính thăm tất cả người thân thích
Còn chuyện phương xa, để lúc về
(Là khúc khải hoàn thân gió bụi)
Quê nhà em sẽ kể anh nghe.*

Tương tư

*Thôn Đoài ngời nhớ thôn Đông
Một người chín nhớ mười mong một người
Gió mưa là bệnh của giời
Tương tư là bệnh của tôi yêu nàng.*

*Hai thôn chung lại một làng.
Cớ sao bên ấy chẳng sang bên này?
Ngày qua ngày lại qua ngày
Lá xanh nhuộm đã thành cây lá vàng
Bảo rằng cách trở đò giang
Không sang là chẳng đường sang đã đành
Nhưng đây cách một đầu đình
Có xa xôi mấy mà tình xa xôi?
Tương tư thức mấy đêm rồi
Biết cho ai, hỏi ai người biết cho?
Bao giờ bến mới gặp đò
Hoa khuê các bướm giang hồ gặp nhau?*

*Nhà em có một giàn giầu
Nhà tôi có một hàng cau liên phòng
Thôn Đoài thì nhớ thôn Đông
Cau thôn Đoài nhớ giầu không thôn nào?*

Hoàng Mai 19. 9

Viếng hồn trinh nữ

*Chiều về chậm chậm trong hiu quanh
Tơ liễu theo nhau chảy xuống hồ
Tôi thấy quanh tôi và tất cả
Kinh thành Hà Nội chít khăn xô.*

*Nước mắt chạy quanh, tình thắt lại
Giờ đây tôi khóc một người về
Giờ đây tôi thấy hồn cay đắng
Như có ai mời chén biệt ly.*

*Sáng nay vô số lá vàng rơi
Người gái trinh kia đã chết rồi!
Có một chiếc xe màu trắng đục
Hai con ngựa trắng xếp hàng đôi*

*Đem đi một chiếc quan tài trắng
Và những vòng hoa trắng lạnh người
Theo bước, những người khăn áo trắng
Khóc hồn trinh trắng mãi không thôi.*

*Để đưa nàng đến nghĩa trang này
Nàng đến đây rồi ở lại đây*

Ở nhỉ, hôm nay là mấy nhỉ?
Suốt đời tôi nhớ mãi hôm nay.

Từ nay xa cách mãi mà thôi
Tìm thấy làm sao được bóng người
Vừa mới hôm nào còn thẹn thẹn
Tay cầm sáp đỏ đặt lên môi.

Chiếc áo màu xanh tựa nước hồ
Nàng vừa may với gió đầu thu
Gió thu còn lại bao nhiêu gió
Chiếc áo giờ đây bạc dưới mồ.

Chắc hẳn những đêm như đêm qua
Nàng còn xây mộng giữa chăn hoa
Chăn hoa ướp một trời xuân sắc
Đến tận tàn canh rộn tiếng gà.

Chắc hẳn những đêm như đêm kia
Nửa đêm lạnh lạnh gió thu về
Nàng còn thao thức ôm cho chặt
Chiếc gối bông mềm giữa giấc mê...

Nhưng sáng hôm nay nàng lặng im
Máu đào ngừng lại chẳng về tim⁽¹⁾

⁽¹⁾ Có bản in là :

Máu đào ngừng lại ở nơi tim

*Mẹ già xé vôi khăn tang trắng
Quấn vôi lên đầu mấy đứa em.*

*Người mẹ già kia tuổi đã nhiều
Đã từng đau khổ biết bao nhiêu
Mà nay lại khóc thêm lần nữa
Nước mắt còn đâu buổi xế chiều.*

*Những đứa em kia chưa khóc ai
Mà nay phải khóc một người rồi
Mà nay trên những môi non ấy
Chẳng được bao giờ gọi: Chị ơi!*

*Nàng đã qua đời, để tôi nay
Có chàng đi hứng gió heo may
Bên hồ để mặt mưa rơi ướt
Đếm mãi băng qua những dấu giày.*

*Người ấy hình như có biết nàng
Có lần toan tính chuyện sang ngang
Nhưng hồn nàng tựa con thuyền bé
Vội cắm nghìn thu ở suối vàng.*

*Có gì vừa mất ở đâu đây?
Lòng thấy mềm như rượu quá say
Hốt hoảng chàng tìm trong bóng tối
Bàn tay lại nắm phải bàn tay⁽¹⁾*

Hà Nội 1940

-
- ⁽¹⁾ Có bản in thêm hai khổ thơ này nữa:
Chỉ một vài hôm nữa thế rồi
(Người ta thương nhớ có ngần thôi).
Người ta nhắc đến tên nàng để
Kể chuyện nàng như kể chuyện vui.
- Tôi với nàng đây không biết nhau
Mà tôi thương tiếc bởi vì đâu?
"Mỹ nhân tự cổ như danh tướng.
Bất hứa nhân gian kiến bạch đầu"^(*)

-
- ^(*) Hai câu thơ Đường, tạm dịch:
Người đẹp từ xưa như tướng giỏi
Chẳng hẹn cho ai thấy bạc đầu.

Ghen

*Có nhân tình bé của tôi ơi!
Tôi muốn môi cô chỉ mỉm cười
Những lúc có tôi và mắt chỉ
Nhìn tôi những lúc tôi xa xôi.*

*Tôi muốn cô đừng nghĩ đến ai
Đừng hôn dù thấy cánh hoa tươi⁽¹⁾
Đừng ôm gôi chiếc đệm nay ngủ
Đừng tắm chiều nay biển lấm người.*

*Tôi muốn mùi thơm của nước hoa
Mà cô thường xúc chẳng bay xa
Chẳng làm ngáy ngất người qua lại
Dẫu chỉ qua đường khách lại qua.*

*Tôi muốn những đêm đông giá lạnh
Chiêm bao đừng lẫn quýt bên cô.
Bằng không tôi muốn cô đừng gặp
Một trẻ trai nào trong giấc mơ.*

⁽¹⁾ Có bản in là:

Đừng hôn dù thấy bó hoa tươi

*Tôi muốn làn hơi cô thổi nhẹ
Đừng làm ấm áo khách chưa quen.
Chân cô in vết trên đường bụi
Chẳng bước chân nào được dẫm lên.*

*Nghĩa là ghen quá đấy mà thôi
Thế nghĩa là yêu quá mất rồi
Và nghĩa là cô là tất cả
Cô là tất cả của riêng tôi!*

Lòng nào dám tưởng

*Mẹ em như bóng nắng về chiều
Sống được bao nhiêu biết bấy nhiêu.
Em em còn trẻ người non dạ,
Há nỡ theo anh, nỡ bỏ liều.*

*Lấy ai nuôi mẹ, dạy em thơ?
Anh có thương em hãy cố chờ.
Chưa tròn đạo con, tròn nghĩa chị
Lòng nào dám tưởng tới duyên tơ.*

TÂM HỒN TÔI

(1940)

Chân quê

*Hôm qua em đi tỉnh về
Đợi em ở mãi con đê đầu làng.
Khăn nhung quần lĩnh rộn ràng
Áo cài khuy bấm, em làm khổ tôi!
Nào đâu cái yếm lụa sồi
Cái dây lưng đũi nhuộm hồi sang xuân?
Nào đâu cái áo tứ thân?
Cái khăn mỏ quạ, cái quần nái đen?*

*Nói ra sợ mất lòng em
Van em em hãy giữ nguyên quê mùa
Như hôm em đi lễ chùa
Cứ ăn mặc thế cho vừa lòng anh.*

*Hoa chanh nở giữa vườn chanh
Thầy u mình với chúng mình chân quê
Hôm qua em đi tỉnh về
Hương đồng gió nội bay đi ít nhiều.*

Đêm cuối cùng

*Hội làng mở giữa mùa thu
Giời cao gió cả giăng như ban ngày.*

*Hội làng còn một đêm nay
Gặp em còn một lần này nữa thôi
Phường chèo đóng Nhị Độ Mai
Sao em lại đứng với người đi xem?
Mấy lần tôi muốn gọi em
Lớp Mai Sinh tiễn Hạnh Nguyên sang Hồ.*

*Tình tôi mở giữa mùa thu
Tình em lẳng lẳng kín như buồng tằm*

1936

Nhớ

Ví chẳng nhớ có như tơ nhĩ
Em thử quay xem được mấy vòng
Ví chẳng nhớ có như vừng nhĩ
Em thử lào xem được mấy thương!

Anh ơi! Em nhớ em không nói
Nhớ cứ đẩy lên cứ rồi lên
Từ đấy về đây xa quá đôi⁽¹⁾
Đường đi bằng ngựa hay bằng thuyền?

Gieo thôi gieo thôi lại gieo thôi
Nhớ nhớ mong mong mãi mãi rồi
Thôi ạ làm sao thôi lại cứ
Đi về giếng mắc để trêu tôi?

Hôm qua chim khách đậu trên cành
Kêu mãi làm em cứ tưởng anh
Nội nhật hôm qua về tới bến
Ai ngờ chim khách cũng không linh!

Anh bốn mùa hoa em một bề
Anh muôn quán trọ, em thâm khuê
May còn hơn được ai sương phụ
Là nhớ người đi có thể về.

1936

⁽¹⁾ Có bản in là:

Từ đấy về đây xa lắm nhĩ.

Qua nhà

Cái ngày cô chưa có chồng
Đường gần tôi cứ đi vòng cho xa
Lối này lắm bụi nhiều hoa...
(Đi vòng để được qua nhà đấy thôi)
Một hôm thấy cô cười cười
Tôi yêu yêu quá nhưng hơi mất lòng
Biết đâu rồi chả nói chòng:
"Làng mình khối đứa phải lòng mình đây!"

Một năm đến lắm là ngày
Mùa thu mùa cốm vào ngay mùa hồng.
Từ ngày cô đi lấy chồng
Gấm sao có một quăng đồng mà xa
Bờ rào cây bụi không hoa
Qua bên nhà thấy bên nhà vắng teo

Lợn không nuôi, đặc ao bèo
Giầu không dây chẳng buồn leo vào giàn
Giếng phơi mưa ngập nước tràn
Ba gian đầy cả ba gian nắng chiều

Những bóng người trên sân ga

*Những cuộc chia lìa khỏi tự đây
Cây đàn sum họp đứt từng dây
Những đời phiêu bạt thân đơn chiếc
Lần lượt theo nhau suốt tối ngày.*

*Có lần tôi thấy hai cô bé
Sát má vào nhau khóc sục sùi
Hai bóng chung lưng thành một bóng
"Đường về nhà chị chắc xa xôi?"*

*Có lần tôi thấy một người yêu
Tiễn một người yêu một buổi chiều
Ở một ga nào xa vắng lắm
Họ cầm tay họ bóng xiêu xiêu.*

*Hai người bạn cũ tiễn chân nhau
Kẻ ở trên toa kẻ dưới tàu
Họ giục nhau về ba bốn bận
Bóng nhòa trong bóng tối từ lâu.*

*Có lần tôi thấy vợ chồng ai
Thên thện đưa nhau bóng chạy dài
Chị mở khăn giấu, anh thất lại:
"Minh về nuôi lấy mẹ, mình ơi!"*

*Có lần tôi thấy một bà già
Đưa tiễn con đi trốn ải xa
Tàu chạy lâu rồi bà vẫn đứng
Lưng còng đổ bóng xuống sân ga.*

*Có lần tôi thấy một người đi
Chẳng biết về đâu nghĩ ngợi gì
Chân bước hững hờ theo bóng lẻ
Một mình làm cả cuộc phân ly.*

*Những chiếc khăn màu thốn thức bay
Những bàn tay vẫy những bàn tay
Những đôi mắt ướt tìm đôi mắt
Buồn ở đâu hơn ở chốn này?*

Hà Nội 1937

Quan Trạng

*Quan Trạng đi bốn lọng vàng
Cờ thù tám lá qua làng Trang Nghiêm⁽¹⁾
Mọi người hớn hở ra xem
Chỉ duy có một cô em chạnh buồn
Từ ngày cô chữa thành hôn
Từ ngày anh khoá vẫn còn hàn vi
Thế rồi vua mở khoa thi
Thế rồi quan Trạng vinh quy qua làng...*

1937

⁽¹⁾ Làng Trang Nghiêm tục gọi là làng Ngâm.

Giấc mơ anh lái đò

*Năm xưa chở chiếc thuyền này
Cho cô sang bãi tước đay chiều chiều
Để anh mơ mãi mơ nhiều⁽¹⁾
"Tước đay xe võng nhuộm điều ta đi."*

*"Từng bừng vua mở khoa thi
"Anh đỗ quan Trạng vinh quy về làng"⁽²⁾
"Võng anh đi trước võng nàng
"Cả hai chiếc võng cùng sang một đò"*

*Đón rằng đám cưới cô to
Nhà giai thuê chín chiếc đò đón dâu
Nhà gái ăn chín nghìn cau
Tiền cheo tiền cưới chừng đâu chín nghìn...
Lạng thang anh dạm bán thuyền
Có người giả chín quan tiền lại thôi⁽³⁾.*

1938

---

(1) (2) Hai từ *anh* ở hai câu này, có bản in là *tôi*.

(3) Có bản in thêm 2 khổ thơ này nữa;
Buồng sào cho nước sông trôi
Bãi đay loáng thoáng, tôi ngồi tôi mơ
Có người con gái đang tơ,
Vẫy tay ý muốn sang nhờ bãi đay,
Sao cô không gọi sáng ngày
Giờ thuyền tôi chở đã đầy thuyền mơ
Con sông nó có hai bờ
Tôi chưa đỗ Trạng, thôi cô lại nhà.

HAI BÀI THƠ NGẮN⁽¹⁾

Chùa vắng

*Gió chiều cầu nguyện đâu đây
Nắng chiều cắt đoạn một ngày cuối thu
Sư già quét lá sau chùa,
Để thiêu xác lá trước giờ lên chuông.*

Hoa cỏ may

*Hồn anh như hoa cỏ may
Một chiều cả gió bám đầy áo em.*

⁽¹⁾ Đầu đề của người biên soạn.

Chờ nhau

*Láng giềng đã đổ đèn đâu
Chờ em chừa đập miếng giàu em sang
Đôi ta cùng ở một làng
Cùng đi một ngõ vội vàng chi anh
Em nghe họ nói mong manh
Hình như họ biết chúng mình với nhau.*

*Ài làm cả gió đất cau
Mấy hôm sương muôi cho giàu đổ non?*

1937

Tình tôi

Tình tôi là giọt thủy ngân
Dù nghiền chẳng nát dù lăn vẫn tròn
Tình cô là đóa hoa đơn
Bình minh nở để hoàng hôn mà tàn.

Lòng tôi rồi những tơ đàn
Cao vời những ước đầy tràn những mơ
Lòng cô chẳng có dây tơ
Ước sao đến tháp mà mơ đến nghèo!

Hồn tôi giếng ngọt trong veo
Trăng thu trong vắt biển chiều trong xanh
Hồn cô cát bụi kinh thành
Đa đoan có ngựa chung tình bánh xe.

Xuân về

*Đã thấy xuân về với gió đông
Vội trên mau má gái chưa chồng
Bên hiên hàng xóm cô hàng xóm
Ngước mắt nhìn giờ đôi mắt trong*

*Từng đàn con trẻ chạy xun xoe
Mưa tạnh giờ quang nắng mới hoe
Lá nỡn nhành non ai trắng bạc
Gió về từng trận gió bay đi.*

*Thong thả dân gian nghỉ việc đồng
Lúa thì con gái mượt như nhung
Đầy vườn hoa bưởi hoa cam rụng
Ngào ngạt hương bay, bướm vẽ vòng.*

*Trên đường cát mịn một đôi cô
Yếm đỏ khăn thâm thấy hội chùa
Gậy trúc dắt bà già tóc bạc
Tay lần tràng hạt miệng nam mô.*

1937

Người hàng xóm

Nhà nàng ở cạnh nhà tôi
Cách nhau cái giậu mừng tơ xanh rờn
Hai người sống giữa cô đơn
Nàng như cũng có nỗi buồn giống tôi
Giá đừng có giậu mừng tơ
Thế nào tôi cũng sang chơi thăm nàng
Tôi chiêm bao rất nhẹ nhàng
Có con bướm trắng thường sang bên này...
Bướm ơi, bướm hãy vào đây
Cho tôi hỏi nhỏ câu này chút thôi
Chả bao giờ thấy nàng cười
Nàng hong tơ ướt ra ngoài mái hiên
Mắt nàng đắm đắm trông lên
Con bướm bướm trắng về bên ấy rồi
Bỗng dưng tôi thấy bồi hồi
Tôi buồn tự hỏi: hay tôi yêu nàng?
Không, từ ân ái nhớ nhàng
Tình tôi than lạnh tro tàn làm sao!
Tơ hong nàng chẳng cất vào
Con bướm bướm trắng hôm nào cũng sang
Mấy hôm nay chẳng thấy nàng
Giá tôi cũng có tơ vàng mà hong
Cái gì như thể nhớ mong?
Nhớ nàng, không, quyết là không nhớ nàng
Vâng, từ ân ái nhớ nhàng
Lòng tôi riêng nhớ bạn vàng ngày xưa.

Tắm tắm giờ cứ đổ mưa
Hết hôm nay nữa là vừa bốn hôm!
Có đơn buồn lại thêm buồn
Tạnh mưa bướm bướm biết còn sang chơi?

Hôm nay mưa đã tạnh rồi
Tơ không hong nữa, bướm lười không sang
Bên hiên vẫn vắng bóng nàng
Rưng rưng tôi gục xuống bàn... rưng rưng
Nhớ con bướm trắng lạ lùng
Nhớ tơ vàng nữa, nhưng không nhớ nàng
Hỡi ơi bướm trắng tơ vàng
Mau về mà chịu tang nàng đi thôi
Đêm qua nàng đã chết rồi
Nghẹn ngào tôi khóc, quả tôi yêu nàng.
Hồn trinh còn ở trần gian
Nhập vào bướm trắng mà sang bên này.

Bên sông

*Có hai em bé học trò
Xem con kiến gió đi đò lá tre.
Nửa xuôi từng một thôi bề
Nặng sang bãi cát bên kia có chiều
Thoáng như một lớp phù kiều
Chim đàn nổi cánh bay vào ngang sông
Thuyền buôn đã mấy ngày rồng
Năm sông, lái chửa ăn xong giá hàng.*

1937

Thư gửi thầy mẹ

Ai về làng cũ hôm nay
Thư này đưa hộ cho thầy mẹ tôi
Con đi mười mấy năm trời
Một thân bé bỏng, nửa đời gió sương:
Thầy đừng nhớ, mẹ đừng thương
Cầm như đồng kềm ngang đường bỏ rơi!
Thầy mẹ ơi, thầy mẹ ơi
Tiếc công thầy mẹ để người con hư!

Con đi năm ấy tháng tư
Lúa chiêm xấp xỉ giỗ từ tháng ba
Con đi quanh cửa quạnh nhà
Cha già đập lúa mẹ già giữ rơm
Cha dậm gạo, mẹ thổi cơm
Có con con vắng ai làm thay cho
Con đan dúi nợ giang hồ
Một mai những tưởng cơ đồ làm nên

Ai ngờ ngày tháng lưu niên
Đã không gọi chút báo đền dưỡng sinh
Lại mang ân ái vào mình
Cái yêu làm tội làm tình cái thân
Bó tay như kẻ hàng thân
Chán chường như lũ tàn quân lìa thành

Mẹ cha thì nhớ thương mình
Mình đi thương nhớ người tình xa xôi...
Ở thư này thầy mẹ ơi
Nhận cho con lấy vài lời kính thăm
Xin thầy mẹ cứ yên tâm
Đừng thương nhớ, một vài năm con về
Thầy ơi, đừng chặt vườn chè
Mẹ ơi đừng bán cây lê con trồng...⁽¹⁾

⁽¹⁾ Có bản in thêm 2 câu này nữa:

Nhớ thương thầy mẹ khôn cùng
Lạy thầy lạy mẹ thấu lòng cho con.

HƯƠNG CỔ NHÂN

(1941)

Nhớ người trong nắng

Hu Nội cơ hồ loạn tiếng ve
Nắng dùng làm lụt cả trưa hè
Nam xưa một buổi đang mưa lụt
Tôi nhớ chân người sang biệt ly.

Tôi trôi về đây sâu lại sâu
Nghe xa vời quá, ai thương đâu!
Tôi đi giữa mặt trên hè vắng
Xin những cành cây nó cười nhau.

Như nhung trắng xóa cả mây trời,
Trắng xóa hồn tôi, ai nhớ tôi?
Hoa cuối cung xoan rồi rụng hết
Lấy gì phảng phất được màu môi?

*Có một trai hiền, một gái xinh
Ngang qua, chùng giữa chuyện ân tình
Trai cười: "Bữa ấy mình toan giữ
Mãi dấu môi son trên má mình..."*

*Cây bông thưa dần, bóng dần ra
Quanh tôi chỉ thấy nắng chan hoa
Hồn này lãng đãng trôi trong nắng
Cho được trôi về bến Trữ La!*

Không ngủ

*Có giăng bóng lạnh vườn đào
Có giàn nhạc ngựa lời vào trong đêm
Và trong lòng với trong tim
Có lời em có bóng em rồi ràng.*

*Thuyền giăng ai thả sang đôi
Đêm khuya mở nhẹ then cài cửa ra
Giăng vào bóng nữa là ba
Với em ở trái tim ta là nhiều...*

Cuối tháng ba

*Chưa hè trời đã nắng chang chang
Tu hú vừa kêu, vại đã vàng
Hoa gạo tàn đi, cho sắc đỏ
Nhập vào sắc đỏ của hoa xoan.*

*Mặt hồ vua đúc khôi tiên sen
Bướm bướm đông như đám rước đèn.
Ở bãi cỏ non mà lộng gió
Bắt đầu có những cánh diều lên.*

*Khóa hội chùa Hương đã đóng rồi.
Hội đèn Hùng nữ, đám thôn tôi
Thôn tôi vào đám hai ngày chẵn
Chỉ có chèo không, nhưng cũng vui.*

*Mọi làng đặt mã lễ kỳ yên
Mũ với hình nhân, ngựa với thuyền
Cho khỏi bà Nàng đi rắc đậu
Quan Ôn bắt lính khổ dân hiền.*

*Đường lên chợ tình, xa tấm tắc...
Nắng mới ôi chao, cát bụi mù
Các chị trong làng đi bán lụa
Giắt đầu từng nắm lá hương nhu.*

*Tất cả mùa xuân rộn rã đi
Xa xôi người có nhớ thương gì?
Sông xưa chảy mãi làm đôi ngã
Ta biết xuân nhau có một thì!*

MỘT NGHÌN CỬA SÓ

(1941)

Truyện cổ tích

*Em ạ! Ngày xưa vua nước Bướm
Kén nhân tài mở Đập lang khoa
Vua không lấy trạng, vua thê thê
Con bướm vàng tuyển đậu Thám Hoa.*

*Vua liền gọi gả con gái yêu
Nàng đẹp như em, chả nói điều
Vua nuông hai vợ chồng phò mã
Cho nhỡn xem hoa sớm lại chiều.*

*Một hôm hai vợ chồng quan Thám
Mê mãi xem hoa lạc lối về
Vợ khóc: "Minh đi! em hãi lắm!"
Trời chiều lạc lối tới vườn lê.*

Vườn đầy hoa trắng như em ấy
Bỗng một bà tiên hiển hiện ra
Sao mà đẹp thế! tiên mà lại!
Nữ chúa vườn lê đi thăm hoa.

Bà thấy vợ chồng con bướm dại
Sụt sùi ngồi khóc dưới hoa lê
Đến bên âu yếm bà thương hại:
"Ý hỡi hai con lạc lối về?

"Đấy về nước Bướm đường thì xa
"Về tạm nhà ta ngủ với ta
"Có đủ chăn thêu cùng gối gấm
"Có nhiều bánh ngọt ướp hương hoa..."

Đêm ấy chăn êm và gối êm
Vợ chồng ăn bánh với bà tiên
Ăn xong thoát chốc liền thay lột
Chồng hóa làm anh, vợ hóa em.

1938

Bóng bướm

Cành dâu cao, lá dâu cao
Lênh đênh bóng bướm trôi vào mắt em
Anh đi đèn sách mười niên
Biết rằng bóng bướm có lên kinh thành.

Cành dâu xanh, lá dâu xanh
Một mình em hái, một mình em thương
Mới rồi mãn khóa thi hương
Ngựa điều vông tía qua đường những ai?

Đôi khuyên bạc

Làng bên vào đám, tối nay chèo,
Nàng thấy bà đi, tất tuổi theo.
Tầm tơ kéo được đôi khuyên bạc,
Giấu giếm nay nàng mới dám đeo.

Nàng đẹp mà nàng lại có duyên
Trai thôn thâm liếc, liếc thâm khen.
Thấy họ nhìn mình, nàng quá thẹn
Niu bà về để... tháo đôi khuyên.

Thơ xuân

Dây cả mùa xuân đã đến rồi
Từng nhà mở cửa đón vui tươi
Từng cô em bé so màu áo
Đôi má hồng lên nhí nhảnh cười.

Và tựa hoa tươi cánh nở dần
Từng hàng thực nữ dậy thi xuân
Đường hương thảo thức lòng quân tử
Vó ngựa quen rồi ngõ ái ân.

Từng gã thư sinh biếng chải đầu
Một mình mơ ước chuyện mai sau
Lên kinh thi đỗ làm quan Trạng
Công chúa cài trâm thả tú cầu.

Có những ông già tóc bạc phơ
Rượu đào đôi chén bút đề thơ
Những bà tóc bạc hiền như Phật
Sắm sửa hành trang trở hội chùa.

Pháo nổ đâu đây khói ngợp trời
Nhà nhà đoàn tụ dưới hoa tươi
Lòng tôi như cánh hoa tiên ấy
Một áng thơ đề nét chông phai

Mùa xuân xanh

Mùa xuân là cả một mùa xanh
Giời ở trên cao, lá ở cành
Lúa ở đồng tôi và lúa ở
Đồng năng và lúa ở đồng anh.

Cỏ nằm trên mộ đợi thanh minh
Tôi đợi người yêu đến tự tình
Khói lũy tre làng tôi nhận thấy
Bắt đầu là cái thắt lưng xanh.

1937

Xây lại cuộc đời

Gửi chị Trúc

*Đố chị thư này ai viết nhé,
Chị ơi, em bé chị đây mà!
Được tin người ấy cho em biết:
"Chị Trúc giờ đang bận chữa nhà"*

*Ồ nhỉ, nhà ta ở phố nào?
Số đề chẵn lẻ? Máy tầng cao?
Quanh nhà rụng trắng hay rơi đồ?
Giăng gió bao nhiêu lồi lõm vào?*

*Nhà mới bao giờ chị chữa xong?
Bao giờ cho thợ chén "hỏi công"?
Bao giờ chị dọn sang bên đó?
Xem lịch khai trương, đốt pháo hồng?*

*Ừ chà, chị bận nhiều như thế
Em lại còn đi hỏi vấn vớ
Vốn đoảng là em, chiều ấy chị,
Thôi em đền chị một bài thơ*

*Nhưng chị hiền ơi, chị Trúc ơi,
(Câu này em chỉ hỏi thăm thôi)
"Chị tôi ai giúp, hay giới giúp
Cho chị tôi xây lại cuộc đời?"*

NGƯỜI CON GÁI Ở LẦU HOA

(1942)

Thanh đạm

Nhà gianh thì sẵn đây
Vợ xấu có làm sao
Cuộc kêu dài bãi sậy¹⁾
Hoa súng nở đầy ao.

Mây sao vườn đất mới
Giồng dâu và giồng cam
Không ngại xa người tới
Thăm tôi tôi cảm ơn.

Làng bên sẵn rượu ngon
Đêm nay ta đối ẩm
Tre nhà đương cũ ẩm
Tha hồ là măng non.

Đường làng không tiện xe
Sớm mai người hãy trầy
Cây nguyệt nằm sông mãi
Tôi xin đan người nghe.

1936

---

¹⁾ Có bản in là:

Cuộc kêu ngoai bãi sậy

Trưa hè

Trưa hè một buổi nắng to
Gió tây nổi, cánh đồng ngô rào rào
Con đường thấp, con đê cao
Bọn người đi chợ rẽ vào đồng ngô
Tiếng cười chen tiếng nói to
Dáng chừng trong bọn có cô chưa chồng

MÁY TẦN

(1942)

Tết của mẹ tôi

*Tết đến mẹ tôi vất vả nhiều
Mẹ tôi lo liệu đủ trăm chiều
Sân gạch tường hoa người quét lại
Vẽ cung trừ quỷ, giống cây nêu.*

*Nuôi hai con lợn tự ngày xưa
Mẹ tôi đã tính "Tết thì vừa",
Trữ gạo nếp thơm, mo gói bó
Dọn nhà, dọn cửa, rửa ban thờ.*

*Nay là hăm tám tết rồi đây
(Tháng thiếu cho nên hụt một ngày)
Sắm sửa đồ lễ về việc tết
Mẹ tôi đi buổi chợ hôm nay.*

Không như mọi bán người mua qua
Chị mua pháo chuột và tranh gà
Cho các em tôi đưa một chiếc
Dán lên khắp cột, đốt nh nhà.

Giết lợn, đồ xôi, lại giết gà
Cỗ bàn xong cả từ hôm qua
Suốt đêm giao thừa mẹ tôi thức
Lắm nhăm cầu kinh Đức Chúa Ba.

Mẹ tôi gọi cả các em tôi
Đến bên mà dặn: "Sang ngày mai
Các con phải dậy sao cho sớm
Đầu năm năm mới phải lành trai

Mặc quần mặc áo lên trên nhà
Thắp hương thắp nến lễ ông bà
Chớ có cãi nhau, chớ có quấy
Đánh đồ, đánh võ như người ta.. "

Sáng ngày mồng một sớm tinh sương.
Mẹ tôi cấm chúng tôi ra đường
Mở hàng mỗi đứa năm xu rưỡi
Rửa mặt hoa mùi nước đượm hương.

Thầy tôi lấy một tờ hoa tiên
Bút lông chấm mực viết lên trên
Trên những gì gì tôi chẳng biết
Giữa đề năm tháng, dưới đề tên.

Mẹ tôi thắt lại chiếc khăn sồi
Rón rén lên bàn thờ ông tôi
Đôi mắt người trông thành kính quá
Ngước xem hương cháy đến đâu rồi.

Mẹ tôi uống hết một cốc rượu
Mặt người đỏ tía vì hơi men
Người rú cô tôi đánh tam cúc
Cười âm tốt đỏ đề tốt đen.

Tôi mặc một chiếc quần mới may
Áo lương, khăn lượt, chân đi giày
Cho tôi sang lễ bên quê ngoại
Người dặn con đừng uống rượu say.

Xong ba ngày tết mẹ tôi lại
Đầu tắt mặt tối nuôi chồng con
Rồi một đôi khi người dậm gạo
Chuyện trò kể lại tuổi chân son.

Bên hồ

*Lá rơi theo gió lá bay
Bên hồ ta đứng đắm say nhìn hồ
Sương mai đây đó trắng mờ
Như còn lưu luyến đôi bờ cây xanh
Xa trên mặt nước mông mênh
Buông thuyền, cô gái nghiêng mình hái sen.*

Áo anh

1

*Tầm em ăn rồi hôm nay
Hái dâu em bận suốt ngày hôm qua
Mong sao tầm tốt tơ già
May đôi áo nái làm quà cho anh.*

2

*Hẹn cho một hẹn anh chờ
Em may áo nái bao giờ mới xong?
Lay giờ tắt gió ngang sông
Qua đò biếu áo yên lòng em tôi.*

3

*Dưa anh đến bến đò ngang
Con sào đầy sóng thuyền nan lìa bờ
Anh đi sương gió vật vờ
Em về chọn kén chuốt tơ chần tằm.*

*Đến mùa gió bắc sang năm
Bao nhiêu lụa bấy nhiêu làm áo anh
Mong sao sự nghiệp chóng thành
Áo anh đã có em anh may giùm*

1939

Làm dâu

*Ngày xưa dệt cửi chần tâm
Em còn bé lắm, mười lăm tuổi đầu.
Bây giờ cát co chần trâu
Bây giờ em đã làm dâu nhà người
Buồn thôi chả thiết nói cười
Đắng cay sống những ngày dài như năm.*

Vài nét rừng⁽¹⁾

1

*Xanh cây xanh có xanh đôi
Xanh rừng xanh núi da gờn cũng xanh
Áo chàm cô Mán thanh thanh
Mắt xanh biêng biếc một mình tương tư*

2

*Cỏ đôi ai nhuộm mà xanh?
Áo em ai nhuộm mà anh thấy chàm?
Da gờn ai nhuộm mà lam?
Tình ta ai nhuộm ai làm cho phai?*

3

*Đường rừng sỏi đỏ như son
Xe hàng một cỗ theo con ngựa gầy*

⁽¹⁾ Trong tập Mây Tán, NXB Hương Sơn - Hà Nội 1951, bài 1 có tên "Xanh", bài 2 có tên "Vì ai", bài 3 có tên "Giữa đường" và không có bài 4.

*Lối mòn leo đá luồn cây
Nhá nhem dừng lại quán này, mai xuôi⁽¹⁾*

4

*Nhà em cách bốn quả đồi
Cách ba ngọn suối cách đôi cánh rừng
Nhà em xa cách quá chừng
Em van anh đấy, anh đừng yêu em.*

Phu Thọ 1968

⁽¹⁾ Câu 3 và 4 bài 3, có bản in là

Đường đi ba bốn ngày rày

Đừng lại quán này cho tái ấn em

Cảm tác

*Thơ sương, rượu nhạt, quán cơm nghèo
Xuân xè mua xuân, chiều xế chiều
Chim hèn đã sai mười, ban quỵ
Nghìn coi không được một, người yêu.
Ba Nha thuở trước con Chung Tử¹
Kim Trọng đời này hết Thủy Kiều.
Vong tía tàn vang đi nợp nợp
Giũ tà áo vải bụi bay theo.*

1941

---

¹ Ba Nha và Chung Tử Kỳ là hai người bạn. Bá Nha đàn cho Chung Tử Kỳ nghe, Bá Nha muốn bày tỏ tình ý gì qua tiếng đàn Chung Tử Kỳ đến thấu hiểu. Sau Chung Tử Kỳ chết, Bá Nha treo đàn không đánh cho ai nghe nữa, vì cho rằng không còn ai hiểu tiếng đàn của mình.

Khách hèn

Ao hồ tiếng ếch gần xa
Mai vàng tiết lạnh nha nhà mưa rơi
Nửa đêm cái hèn qua rồi
Quân cờ gõ nhảm làm rơi hoa đèn⁽¹⁾

*

Chén xuân chưa chứa bao tình
Cỏ thơm xơ xác con oanh thần thờ
Sớm mai chàng đã đi chưa
Xin đem nước mắt làm mưa giữ chàng⁽²⁾

⁽¹⁾ Dịch bài thơ *Ước Khách* của Triệu Sở Tu (Triệu Duân, Trung Quốc). Nguyên tác:

*Hoàng Mai thời tiết gia vũ
Thanh thảo tri đường xử xử oa
Hữu ước bất lai qua dạ bán
Nhân sao kỷ tử lạc đăng hoa.*

⁽²⁾ Dịch thơ *Tình Sử* (chung tôi chưa tìm được tên họ thơ và tên tác giả). Nguyên tác:

*Nhất áp xuân giao vạn lý tình
Đoạn trường phương thảo đoạn trường oanh
Nguyên tương song lệ để vi vũ
Minh nhật lưu quán bất xuất thành*

MƯỜI HAI BẾN NƯỚC

(1942)

Xóm Ngự Viên

Xóm Ngự Viên ở cạnh đường Gia Hội (Huế)
ngày xưa là khu vườn Thượng uyển.

*Lâu nay có một người du khách
Gió bụi mang về xóm Ngự Viên
Giậu đỏ dây leo suồng sã quá
Hoa tàn con bướm cánh nghiêng nghiêng
Buồn thu rơi nhẹ đôi tờ lá
Xóm vắng rêu xanh những lối hèn
Khách du lần gió trang hoài cổ
Mơ lại thời xưa xóm Ngự Viên.*

*Có phải ngày xưa vườn Ngự uyển⁽¹⁾
Là đây, hoa cỏ giống vườn tiên?
Sớm Đào, trưa Lý, đêm Hồng phấn
Tuyết Hanh, sương Quỳnh, máu Đỗ quyền*

Có bạn là Tô Công Uyển

Dức vua một sớm đầu xuân ấy
Lòng đẹp theo gười, đạo Ngự viên
Cung tần mỹ nữ ngời son phấn
Theo gót nhà vua nở gót sen

Hương đưa bát ngát ngoài trăm dặm
Cung nữ đa tình vua thiếu niên
Một đôi công chúa đều hay chữ
Hoàng hậu nhu mì không biết ghen

Đất rộng can chi mà đổi khác
Thời bình đâu dụng chước hòa Phiên
Mẫu đơn nở đỏ nhà vua nhớ
Câu chuyện: "Hô lai bất thượng thuyền".

Có phải ngày xưa vườn Ngự uyển
Là đây, hoa cỏ giống vườn tiên?
Gót son bước nhẹ lầu Tôn nữ
Ngựa bạch buông chùng áo Trạng nguyên.
Mười năm vay mượn vào kinh sử
Đã giả xong rồi nợ bút nghiên
Quan trạng tân khoa tàn tiệc yến
Đi xem hoa nở mấy hôm liền
Đường hoa, má phấn tranh nhau ngó
Nhạc ngựa vang lừng khắp bốn bên
Thấp hương Tôn nữ xin Trời Phật:
"Phù hộ cho con được phỉ nguyên "

Lòng Trạng láng láng màu phú quý
Quả cầu nho nhỏ bói lương duyên,
Tay ai ấy nhả gieo cầu đấy?
Nghiêng cá mùa xuân Trạng ngược nhìn.
Trạng bắt sai rồi, lâu rủ sáo
Có người đêm ấy khóc giăng lên,
Bóng ai thấp thoáng sau bờ trúc
Chẳng Tống Trân ư cũng Nguyễn Hiền?

Khách du buồn mỗi buồn sông núi
Núi lở sông bồi cảnh biến thiên
Ngự viên ngày trước không còn nữa
Giờ chỉ còn tên xóm Ngự Viên.
Khoa cử bỏ rồi, thôi hết Trạng!
Giời đem hoa cỏ trả vườn tiên
Tôn nữ ngồi đan từng chiếc áo
Dân thường qua lại lối đi quen
Nhà cửa xúm nhau thành một xóm
Cay nồng hơi thuốc lẫn hơi men
Mụ vợ bắc nam người tứ xứ
Anh chồng tay trắng lẫn tay đen
Đổi thay tình nghĩa như cơm bữa
Khúc "Hậu đình hoa" hát tự nhiên,
Nhọc nhằn tiếng cú trong canh vắng
Nhao nhác đàn dơi lúc đỏ đèn...

Hôm nay có một người du khách
Ở Ngự Viên mà nhớ Ngự Viên.

Huế 9-1941

Thu rơi từng cánh

*Mùa thu hoa cúc lại tàn
Thuyền ai buộc mãi bên làn cây cong!
Người về để lạnh phòng không
Thu rơi từng cánh cho lòng nhớ thương
Có người cung nữ họ Vương
Lên lầu nhìn dài sông Hương nhớ nhà.*

Vài nét Huế

1

Cầu cong như chiếc lược ngà
Sông dài mái tóc cung nga buông hờ
Đôi bờ đôi cánh tay vua
Cung nga úp mặt làm thơ thất tình.

2

Ở đây áo tím riêng màu
Bài thơ nón mỏng che đầu mỹ nhân
Loanh quanh xóm vắng đường gần
Ấy ai làm dáng phi tần với ai!
Con sông không rộng mà dài
Con đò không chở những người chính chuyên

3

Ở đây có nước sông Hương
Có cây núi Ngự có đường Nam Giao
Bồng bồng sáu nhịp cầu cao
Thờ ơ bóng mát nơi nào cũng xanh
Thâm u một dải hoàng thành
Đình suông con én không đành bay đi

1941

Hoa với rượu

Thấy rét u tôi bọc lại mền
Cô hàng cất rượu ủ thêm men
Mẹ cha mất sớm còn em nhỏ
Say cả tư mùa cho khách quen.

Em nhỏ là Nhi, bạn nhỏ tôi
Suốt ngày hai đứa nhảu nha chơi.
Chị Nhi bán rượu đôi chiều chợ
Vẫn nhớ mua quà cho cả đôi

Hai đứa thường nhàn buổi vắng nhà
Người ta bắt chước chị người ta!
Ra vườn nhặt những hoa cam rụng
Về bỏ đầy nồi cất nước hoa.

Nước hoa tuy chẳng thơm là mấy
Hai đứa bôi đầy cả tóc nhau
Hí hửng bảo nhau: "Thơm đấy chứ
Nước hoa ngoài tỉnh thấm vào đâu!"

Một tối nhà Nhi có giỗ thầy
Chị Nhi cho uống rượu cay cay
Chừng đâu chén nhỏ làm hai đứa
Mặt đỏ lên rồi chệnh choáng say.

Hai đứa ôm nhau đánh giấc dài
Bất đồ ngủ đến sáng ngày mai.
Chị Nhi cứ chế làm sao ấy
Hai đứa nhìn nhau ngớ ngẩn cười.

Chị Nhi thường nói với u tôi:
"- Hai đứa, thưa bà, đến đẹp đôi"
U tôi cười đáp ngay như thật:
"- Tôi có nàng dâu giúp đỡ rồi!"

Thuở ấy làm sao thật thái bình⁽¹⁾
Trai hiền bạn với gái đồng trinh
Đời say men rượu thơm hoa rụng
Trần những thơ ngây ngập cảm tình.

Ấy thế mà rồi cách biệt nhau
Nhà Nhi không biết dọn đi đâu
Mình tôi giờ bắt làm thi sĩ
Mẹ mất khi chưa kịp bạc đầu.

Bỏ lại vườn cam bỏ mái gianh
Tôi đi đan diều với kinh thành
Hoa thơm mơ mãi vườn tiên giới
Chuồn mãi men say rượu ái tình.

⁽¹⁾ Có bản in là:

Thuở ấy non sông thật thái bình

Rượu ái tình kia thành thuốc độc
Vườn trần theo bướm phấn hương bay
Đời tôi sa mạc, ôi sa mạc!
Hoa hết thơm rồi, rượu hết say.

Trăm sáu nghìn tuổi mình tôi chịu
Ba bốn năm rồi năm sáu năm
Khóc vụng mỗi lần tôi nhớ lại
Men nồng gạo nếp nước hoa cam.

Xa lắm rồi Nhi! Muộn lắm rồi
Bẽ bàng lắm lắm nữa Nhi ơi!
Từ ngày Nhi bỏ nơi làng cũ
Mộng ngát duyên lành cũng bỏ tôi.

Chắc ở nơi nào dưới mái gianh
Chị em Nhi vẫn sống yên lành
Chị Nhi cất rượu cho Nhi bán
Hồn vẫn trong mà mộng vẫn trinh.

Ngày xưa còn bé Nhi còn đẹp
Huống nữa giờ Nhi đã đến thì
Tháng tháng mười mười lăm buổi chợ
Cho người thiên hạ phải say Nhi.

Xóm chị em Nhi ở mấy nhà?
Bến đò đông vắng? Chợ gần xa?
Nhà Nhi thuê có vườn không nhỉ?
Vườn có giống cam có nở hoa?

Mơ tưởng vu vơ lòng dối lòng
Thực ra có phải thế này không
Chị Nhi đã lấy chồng năm trước
Nhi đến năm sau lại lấy chồng?

Ước gì trên bước đường lưu lạc
Một buổi chiều nào lạnh gió mưa
Gõ cửa nhà ai xin ngủ trọ
Giật mình tôi thấy tiếng Nhi thưa.

Ngồi bên lò rượu đêm hôm đó
Nhi rót đưa tôi nước rượu đầu
Nhắc lại ngày xưa mà then lại
Ngậm ngùi⁽¹⁾ hai đứa uống chung nhau.

Tôi kể: "U tôi đã mất rồi
Cửa nhà còn có một mình tôi..."
Nhi rằng: "Ngày trước u thường nói
Hai đứa mình trông đến đẹp đôi..."

"Chị em mới lấy chồng năm trước
Chồng chị giống cam ở mé sông
Em ở mình đây nhà trồng trái
Trắng vàng đầy ngô gió mênh mông..."

⁽¹⁾ Có bản in là: E dè

*Như truyện Tương Như và Trác Thi
Đưa nhau về ở đất Lâm Cùng⁽¹⁾
Vườn xuân trắng xóa hoa cam rụng
Tôi với em Nhi kết vợ chồng.*

*Rượu cất kỳ ngon men ủ khéo
Say người thiên hạ lại say nhau
Chiều chiều hai đứa sang thăm chị
Chồng hái hoa cho vợ giắt đầu.*

*Chao ơi! Là mộng hay là thực?
Là thực hay là mộng bấy lâu?
Hai đứa sống bằng hoa với rượu
Sống vào giờ đất, sống cho nhau*

*Nhưng mộng mà thôi mộng mất thôi
Hoa thừa rượu ế ấy tình tôi
Xa rồi vườn cũ hoa cam rụng
Gặp lại nhau chi, muộn mất rồi⁽²⁾*

Huế 1941

⁽¹⁾ Trác Thi (tức Trác Văn Quân) đẹp người, giỏi văn, vì góa chồng về ở với cha ở đất Lâm Cùng. Tương Như (tức Tư Mã Tương Như) có lần qua chơi đã gây khúc "Phượng cầu hoàng" để quyến, Văn Quân cảm tiếng đàn bỏ nhà trốn theo Tương Như về Thành Đô. Sau hai người lại đưa nhau về mở quán cơm ở Lâm Cùng (chuyện đời Hán, Trung Hoa).

⁽²⁾ Có bản in hai câu cuối như sau:

Chiều nay tôi chấp tay tôi lại:

"Đừng gặp người xưa nữa, lạy giờ."

Giời mưa ở Huế

*Giời mưa ở Huế sao buồn thế!
Cứ kéo dài ra đến mấy ngày
Thêm cũ nôn nao đàn kiến đói
Giời mờ ngao ngán một loài mây.
Trường Tiền vắng ngắt người qua lại
Đập Đá mênh mang bên nước đầy
Đò vắng khách chơi nằm bát úp
Thu về lại giờ gió heo may...*

*Chúng tôi hai đứa xa Hà Nội
Bốn tháng hình như kém mấy ngày
Lăn lóc có dư mười mấy tỉnh
Để rồi nằm mốc ở nơi đây
Thuốc Lào hút mãi người ra khói
Thơ đọc sông tình hết cả hay
Túi rỗng nợ nần hơn Chúa Chổm
Áo quần trộm mượn, túng đồ thay.
Háng xóm có người con gái lẻ
Ý chừng duyên nợ với nhau đây
Chao ơi! ba bốn tao ân ái
Đã đủ tan tành một kiếp trai.
Tôi rờn rợn lắm giai nhân ạ!
Đành phụ nhau thôi, kéo đến ngày
Khăn gói gió đưa sang xứ lạ
Ai cười cho được lúc chia tay?*

Giời mưa ở Huế sao buồn thế!
Cứ kéo dài ra đến mấy ngày
Xa xôi ai nhớ mà thương nhớ?
Mà nhớ mà thương đến thế này!
Cố nhân chẳng khóa buồng xuân lại
Vung vãi ân tình khắp đó đây.
Mưa chiều, nắng sớm, người ta bảo
Cả đến ông giời cũng đổi thay!
Gia đình thiên cả lên thành thị⁽¹⁾
Buôn bán loanh quanh bỏ cấy cày
"Anh em cánh nhận người Nam Bắc
Tâm sự hồn quyên lệ ngấn dài.. "

Giời mưa ở Huế sao buồn thế!
Cứ kéo dài ra đến mấy ngày
Hôm qua còn sốt hơn đồng bạc
Hai đứa bàn nhau uống rượu say
Nón lá áo tươi ra quán chợ
Trơ vơ trên bến nước sóng đầy
Sầu nghiêng mái quán mưa tong tả
Chén ứa men lành, lạnh ngón tay.
Ôn lại những ngày mưa gió cũ
Những chiều quán trọ, những đêm say
Người quen nhắc lại từng tên một
Kể lại từng nơi đặt dấu giày
Trôi dạt dăm mong gì vãn vut

⁽¹⁾ Có bản in là: lên Hà Nội.

Sòng đời thua nhẵn cả thơ ngây
Tỉ tê gợi tới niềm tâm sự
Cúi mặt soi gương chén rượu đầy
Bốn mắt nhuộm chung màu lữ thứ
Đôi lòng hòa một vị chua cay
Đứa thương cha yếu, thằng thương mẹ
Cha mẹ chiều chiều... con nước mây⁽¹⁾
Không hiểu vì đâu hai đứa lại
Chung lưng làm một chuyến đi đây?
Giời mưa ở Huế sao buồn thế!
Cứ kéo dài ra đến mấy ngày...⁽²⁾

Huế 1941

⁽¹⁾ Có bản in thêm hai câu sau:

Hoa rao bán nhụy tình nên vợ
Chim nửa bình minh bóng trúc gầy.

⁽²⁾ Có bản in thêm hai câu cuối cùng:

Mai đây bỏ Huế rồi quên Huế
Quên được làm sao bữa rượu này.

Xuân tha hương

*Tết này chưa chắc em về được
Em gửi về đây một tấm lòng
Ôi! Chị một em em một chị
Giời làm xa cách mấy con sông
Em đi dang dở đời sương gió
Chị ở vương tron phận lãnh cung
Chén rượu tha hương càng đắng lắm
Trăm hờn nghìn giận suốt mùa đông
Chiều qua ngòi ngấm hoàng hôn xuống
Nhớ chị làm sao! Nhớ lạ lòng!*

*Tết này chưa chắc em về được
Em gửi về đây một tấm lòng
Vườn ai thấp thoáng hoa đào nở
Chị vẫn môi son vẫn má hồng?
Áo rét ai đan mà ngóng đợi
Còn vài hôm nữa hết mùa đông
Cột nhà hàng xóm lên câu đôi
Em đọc tương tư giữa giấy hồng
Thiên hạ đua nhau mà sắm tết
Một mình em vẫn cứ tay không
Ai bảo mắc duyên vào bút mực
Sóng đời mang lây số long đong
Người ta đi kiếm giàu sang cả
Mình chỉ mơ toàn chuyện viễn vông.*

Tết này chưa chắc em về được
Em gửi về đây một tấm lòng
Cố nhân chẳng biết làm sao ấy
Rất những tin đồn chuyện bướm ong
Thôi em chẳng dăm đa mang nữa
Chẳng buộc chân vào sợi chỉ hồng
Nàng bèo bọt quá em lãn lóc
Chấp nối nhau hoài cũng uống công...

Tết này chưa chắc em về được
Em gửi về đây một tấm lòng
Câu mong cho chị vui như tết
Tóc chị bền xanh má dầy hồng
Chắc chị đời nào quên nhấc nhớ:
"- Xa nhà rượu uống có say không?"⁽¹⁾

Vinh - 1941

⁽¹⁾ Bài này lần đầu in dài 100 câu. Đây là bản tác giả đã rút lại để in ở tập *Nước giếng thơ*. Chúng tôi có rút thêm 8 câu nữa (Người biên soạn)

Từ trường

Những nàng thiếu nữ⁽¹⁾ sông Hương
Da thơm là phấn môi hương là son
Từ trường san sát chân thon
Lao xao nón mới màu sơn sáng ngời
Gió thu cứ mãi trên người
Đôi thân áo mỏng tươi bởi bay lên
Dịu dàng⁽²⁾ đôi ngón tay tiên
Giữ hờ mép áo làm duyên qua đường.

1941

⁽¹⁾ Có bản in là *kiều nữ*

⁽²⁾ Có bản in là *vội vàng*

Lửa đèn

*Suốt giờ không một điểm sao
Suốt giờ mực ở nơi nào loang ra
Lửa đèn chong cái giếng hoa
Mơ sông đục đục canh gà te te
Chữ đây bên nở bên tê
Sương thu xuống gió thu về bông bênh
Đàn ai chứng đứt dây tình
Nổi lên một tiếng buồn tênh rồi chìm.*

Huế 1941

THƠ LÊ
(Trước 1945)

Anh về quê cũ

(Trích đoạn đầu bài thơ Thôn Vân)

*Anh về quê cũ: thôn Vân
Sau khi đã biết phong trần ra sao?
Từ nay lại tắm ao đào
Rượu dâu nhà cất, thuốc Lào nhà phơi.
Giang hồ sót lại mình tôi
Quê người đắng khói, quê người cay men.
Nam Kỳ rồi lại Cao Miên
Tắm trong một cái biển tiền người ta ...
Biển tiền, ôi biển bao la
Mình không bán được vẫn là tay không...
Thôn Vân có biếc có hồng
Hồng trong nắng sớm, biếc trong vườn chiều
Đê cao có đất thả diều
Giời cao lăm lăm có nhiều chim bay
Quả lành nặng trĩu từng cây
Sen đầy ao cá, cá đầy ao sen*

Hiu hiu gió quạt trăng đèn
Vời dăm trẻ nhỏ thả thuyền ta chơi
Ăn gỏi cá, đánh cờ người
Thân tiên riêng một góc trời thôn Vân.
Oì thôn Vân, hỡi thôn Vân!
Phương nao kết dải mây Tân cho ta
Từ nay khi nhớ quê nhà
Thấy mây Tân biết đó là thôn Vân.

Oì thôn Vân, hỡi thôn Vân!
Anh em ly tán lâu dần thành ra
Không còn ai ở lại nhà
Hỏi còn ai nữa? để hoa đầy vườn
Trăng đầy ngõ, gió đầy thôn
Anh về quê cũ có buồn không anh?

1942

Một trời quan tái

Chiều lại buồn rồi, em vẫn xa
Lá rừng thu đỏ, nắng sông tà
Chênh vênh quán rượu mờ sương khói
Váng vát thôn sâu quạnh tiếng gà.

Tôi đi mãi mãi vào sơn cước
Em vượt tua rèm cửa vọng lâu
Lá úa kinh thành rơi ngập đất
Lòng vàng hời vẫn nhớ thương nhau?

Có những mâm cau phủ lụa điều
Đi vào trong gió lạnh hiu hiu
Những xe hoa cười, sao mà đẹp!
Cửa kính huy hoàng vật áo thêu.

Em có buồn chăng? Tôi vẫn xa
Chiều nay say nhấp chén quan hà
Bao giờ cau được tưới màu lụa?
Được đón em bằng xe kè hoa?

Thân em là liễu dạ em tơ
Mêm yêu bền chẳng với đọt chơ?
Chưa xót lòng tôi mơ ước mãi
Áo bào nguyệt bạch ngựa kim ô!

Tôi lạnh đầu sông giá ngon nguồn
Nhớ nhà thì ít, nhớ em luôn
Chênh vênh bóng ngả sầu lau lách
Chiều ngái hương rừng lối nhạ son

Đã mấy năm rồi thương mến nhau
Em còn thơ dại biết chi đâu!
Đến nay ba bảy mai đương độ
Ai đánh em bằng giá ngọc châu?

Châu ngọc làm sao hái được nhiều
Tôi là thi sĩ của thương yêu
Lấy đâu xe cười ngời hoa trắng?
Vớ những mâm cau phủ lụa điều?

Chiều nay... thương nhớ nhất chiều nay
Thoáng bóng em trong cốc rượu đầy
Tôi uống cả em và uống cả
Một trời quan tái, mấy cho say!

Lạng Sơn 1940

Trường huyện

*Học trò trường huyện ngày năm ấy
Anh tuổi bằng em lớp tuổi thơ
Những buổi học về không có non
Đội đầu chung một lá sen tơ.*

*Lá sen vương vấn hương sen ngát
Ấp ủ hai ta chút nhụy hờ
Lũ bướm tưởng hoa cài mái tóc
Theo về tận cửa mới tan mơ.*

*Em đi phố huyện tiêu điều lắm
Trường huyện giờ xây kiểu khác rồi
Mà đến hôm nay anh mới biết
Tình ta như chuyện bướm xưa thôi.*

Đường rừng chiều

Lữ hành bắt gặp quán cơm
Bầy ong bắt gặp mùi thơm hoa rừng
Đèo cao cho suối ngập ngừng
Nắng thoai thoải nắng chiều lưng lửng chiều
Giăng non như một cánh diều
Trẻ con phát dũi thả liều lên mây
Chim nào kêu mỗi ngàn cây
Ngẩn ngơ đôi chiếc ngựa gầy dong xe
Đôi sim đan dũi nương chè
Trắng phau khói núi, xanh le áo ai ...

Thái Nguyên 1938

Bảy chữ

Mây trắng đang xây mộng viễn hành
Chiều nay tôi lại ngắm giới xanh
Giới xanh là một tờ thư rộng
Tôi thảo lên giờ mấy nét nhanh.

Viết trọn nằm dài theo vách đá
Bốn bề lá đỏ ngợp hơi thu
Vừa may cánh nhận về phương ấy
Tôi gửi cho nàng bức ngọc thư

Xe ngựa chiều nay ngập thị thành
Chiều nay nặng bắt được giới xanh
Đọc xong bảy chữ thì thương lắm:
"Vạn lý tương tư, vũ trụ tình"

Bắc Giang 1940

Sao chẳng về đây?

Lôi đỏ như son tới xóm Dừa
Ngang cầu đã điểm hạt mưa thưa
(Xuân sang xao xuyến lòng tôi quá)
Tôi đã xây tròn sự nghiệp chưa?

Ở mãi kinh kỳ với bút nghiên
Đêm đêm quán trọ thức thi đèn
Xót xa một buổi soi gương cũ
Thấy lệch bao nhiêu mặt chữ điền⁽¹⁾

Chẳng đợi mà xuân vẫn cứ sang
Phồn hoa thôi hết mộng huy hoàng
Sớm nay sức tỉnh sâu đô thị
Tôi đã về đây rất vội vàng.

Ở đây vô số những trời xanh
Và một con sông chảy rất lành
Và những tâm hồn nghe rất đẹp
Từng chung sống dưới mái nhà tranh

Sao chẳng về đây mức nước sông
Tươi cho những luống cỏ hoa trồng

⁽¹⁾ Bản thảo đầu của tác giả hai câu thơ này được viết là:
Làm thơ mang bán cho thiên hạ
Thiên hạ đem thơ độ với tiền

*Xuân sang hoa nụ rồi hoa nở
Phò nhụy vàng hây với cánh nhung?*

*Sao chẳng về đây bắt bướm vàng
Nhốt vào tay áo đợi xuân sang
Thả ra cho bướm xem hoa nở
Cánh bướm vờn hoa loạn phấn hương?*

*Sao chẳng về đây, có bạn hiền
Có hương, có sắc, có thiên nhiên
Sống vào giãn đi, ra tươi sáng
Tìm thấy cho lòng một cảnh tiên?*

*Sao chẳng về đây lục tứ thơ
Hỡi ơi, hồn biển rộng không bờ
Chùm hoa sự nghiệp thơm muôn thuở
Thiên hạ bao nhiêu kẻ đợi chờ?*

*Sao chẳng về đây, nữ lạc loài
Giữa nơi thành thị gió mưa phai
Chết dần từng nấc, rồi mai một
Chết cả mùa xuân, chết cả đời?*

*Xuân đã sang rồi em có hay
Tình xuân chan chứa, ý xuân đầy
Kính kỳ bụi quá xuân không đến
Sao chẳng về đây? Chẳng ở đây?*

Xóm Dừa cuối 1944

ĐỒNG THÁP MƯỜI

(1955)

Thư gửi về cha

*Cha già phương Bắc xa xôi
Lần tay tính lại tuổi người sáu ba
Có ai về tới Cha già
Dừng chân tôi gửi kính Cha đôi lời
Một vầng nhật nguyệt sáng soi
Cứu dân thoát khỏi cuộc đời tối tăm
Trước con cơ khổ nhục nhằn
Nhờ Cha nay mới nên thân nên người
Nhờ Cha lấp biển vá trời
Đổi đời Kiệt Trụ ra đời Thuấn Nghiêu
Quản chi lên thác xuống đèo
Có Cha vững lái con chèo chắc tay
Cha chia ruộng đất con cày
Trao gươm con giết thằng Tây bạo tàn
Công Cha hơn núi Thái Sơn
Tình Cha hơn nước trong nguồn chảy ra*

Nghìn năm một thuở có Cha
Đời đương hạn hán Cha là trời mưa
Thương Cha biết mấy cho vừa
Ơn Cha tới chết con chưa đủ đền
Con lụi Cha dắt con lên
Con hư Cha dạy, con nên Cha mừng
Đố ai quét sạch lá rừng
Đố ai xúi giục con đừng theo Cha.
Từ Cha xây dựng sơn hà
Danh vang bốn biển, đức lòa năm châu
Con giờ gian khổ đến đâu
Vững tin vì biết trên đầu có Cha
Muôn năm Cha mãi không già
Cha là hạnh phúc Cha là tương lai

Thưa Cha, giấy ngắn tình dài
Viết bao nhiêu vẫn chưa hài lòng con
Còn trời, còn nước, còn non
Nước non còn đó con còn thờ Cha.

Nam Bộ, 9 - 5 - 1953

Đồng Tháp Mười

Bảy trăm nghìn mẫu đất
Sốt chia bốn tỉnh miền Nam
Khăng khít biên thùy Chùa Tháp
Nằm trong tay trái Cửu Long Giang
    Đồng Tháp Mười
    Đồng Tháp Mười
    Bao la bát ngát
    Dựng sậy lên hoang
Mùa nắng đất khô cỏ cháy
Mùa mưa nước ngập lau tràm
Cò trắng nghìn năm bay chẳng dứt
Chân trời bốn mặt rộng thênh thang.
    Bưng sinh hỗn loạn
    Kênh rạch ngổn ngang
Theo bờ kênh dân chúng lập thành làng
Sức mạnh muôn người góp lại.
    Khẩn đất khai hoang
    Đào đìa bắt cá
    Lên liếp trồng tràm
Cố công cùng sức ra làm
Nhớ câu tác đất tác vàng bấy nay.
    Muối mòng đũa vắt
    Nước đọng bùn lầy
    Người dân quyết sống
    Quản gì đắng cay

Nao nao mạch máu dòng kênh chảy
Loang loáng mồ hôi luống đất cày
Tuần mưa cữ nắng đổi thay
Vườn đơm trái ngọt, ruộng đầy lúa thơm.

Đồng Tháp Mười

Một mảnh giang sơn

Hình thôn dáng xóm thương thương
Hoa ô môi nở bốn phương anh đào.

*

Kể từ khi

Đặt chân lên đất nước này

Giặc Pháp giở trò xâm lược

Ngậm hờn vong quốc

Tháp Mười chung oán hận với non sông.

Bông súng ngoài đồng

Bầm gan tím mặt

Nước phèn chua chát

Lắng nổi đau thương

Đốc binh Kiều, Thiên hộ Dương

Bóng cờ khởi nghĩa mờ trong gió sương...

Dưới tay giặc trăm đường nhục nhã

Hai tay làm, làm chả có ăn

Sưu cao thuế nặng trăm phần

Bưng tai bịt mắt xiềng chân gục đầu

Trai tráng đi râu

Trẻ không được học

Đói nghèo nheo nhóc

Khấp cả non sông thành địa ngục
Há riêng Đồng Tháp mà thôi!
Tiếng cuộc canh trường kêu khấp khoải
Đồng hoang vời vợi bóng trăng soi...

Gươm báu chôn vùi

Đợi giờ quật khởi

Tám mươi năm đen tối

Chao ôi! Thèm khát mặt trời

Đến một buổi:

Lửa uất hận bùng sôi cùng máu đỏ

Mầm đấu tranh vút mọc với sao vàng.

Khấp xóm cùng làng

Reo hò chuyển đất

Say sưa ngậy ngát

Cùng với giang sơn

Mừng ngày độc lập

Đồng Tháp Mười

Đồng Tháp Mười

Cờ đỏ sao vàng

Tung bay đầy trời

Lúa vàng reo vui

Chim ca không ngát lời

Địa ngục phá toang

Xiềng xích chặt rồi

*Giữa mùa thu, xuân đất nước khoe tươi
Sáng ra Đồng Tháp mặt trời lại lên
Dân ta giành được chính quyền
Gieo mùa hạnh phúc xây nền tự do
Gây dựng lại cơ đồ Đồng Tháp
Người dân cày mở mặt tư duy
Tiếng hò xa vương chán mây
Bông gòn trắng xóa trát đầy lối đi
Sóng xanh biển lúa xanh rì
Gió lên từng dãy bướm về phiêu phiêu...
Mỹ An, Thiên Hộ, Cái Bè
Rau tươi trái chín, chợ chiều họp đông.*

...

Đồng Tháp Mười 1949

Mẹ

Lưng bà đã còng lằm
Tóc bà đã bạc rồi
Bà đi thăm chiến sĩ
Lội bộ nửa ngày trời

Đường cũng xa đầy chướng
Đi mãi mới đến nơi
Bà rung rung tay gậy:
"- Mẹ đây, các con ơi!

Hội mới lập mấy bữa
Mẹ chẳng biết làm gì
Nghe nói các con đến
Áy thế là mẹ đi!

Này đây mở thuốc tấp
Này đây chục trứng gà
Khăn thêu của mấy đứa
Các con chia đều ra".

Bà ngừng tay xả thuốc:
"- Tao già rồi, chúng bây!
Ráng mà lấy Độc lập
Cho mẹ hưởng ít ngày..."

Chiến sĩ vấn thuốc hút
Vui làm con một nhà
Làn khói xanh bao bọc
Chung quanh người mẹ già...

1949

Chung một lời thề

Xã Vinh Bình cờ bay đỏ chói
Sông Chắc Bạng vang dội tiếng tàu
Câu hò giọng hát chen nhau
Đoàn quân tập kết Cà Mau lên đường
Mặc dầu trời nắng chang chang
Má Tư vẫn cố chèo xuồng theo đưa:
"- Con đi cho mẹ dặn dò
Gửi lời kính chúc Cụ Hồ muôn năm!
Con đi luôn nhớ miền Nam
Ráng xây lực lượng vài năm lại về.
Má xin giữ trọn lời thề
Đấu tranh đón các con về miền Nam!"

Mấy voi, mấy vịnh, mấy vàm
Con nhìn theo má chèo ngang bóng dừa
Gió lùa mái tóc bạc phơ
Mến thương tràn ngập mấy bờ sông sâu:
"- Má ơi, con dám quên đâu
Con xin thề đúng như câu má thề
Nghìn muôn gian khổ chẳng nề
Má chờ con nhé, con về, má ơi!"

ĐÊM SAO SÁNG

(1962)

Con tắm

*Tôi rút ruột nhả dòng tơ óng mượt
Hôm nay đây dệt áo với thêu cờ
Cờ non sông bay lộng giữa trời thu
Sao sáng mọc, sắc tơ vàng óng ánh
Áo lụa ấm những ngày đông giá lạnh.
Uốn xiêm tơ nhịp múa hội xuân lành
Tôi âm thầm trong đồng lá dâu xanh
Nằm gọn ghẽ giữa lòng tơ vấn vít,
Tôi mãi miết (cho dù tôi sẽ chết)
Tôi nhảy vào nước lửa để dâng tơ,
Nồi uơm sôi, khói nước tỏa sương mờ..
Người hãy gắng quay tơ và dệt lụa.
Xin hiến trọn cuộc đời tôi bé nhỏ
Cho cờ thiêng, cho áo ấm, cho người.*

*Xót xa thay! Xưa họ lấy hồn tôi.
Xe những sợi tơ đàn kỹ nữ.*

Me hát xướng, những chàng tuấn tú,
Đêm liền đêm rượu thịt say sưa.
Họ dệt tôi thành những tấm khăn tơ
Thêu nắn nót đôi trái tim róm máu,
Mùi tằm cảm, gửi tặng người yêu dấu.
Họ lại may thành những tấm long bào,
Khoác lên mình những kẻ ngự ngai cao
Chuyên vui sướng trên máu xương trăm họ.
Kẻ quyền quý cắt tôi từng mảnh nhỏ,
May áo quần, xếp chặt những rương son.
Mà dân gian thì rét mướt gày mòn
Quần áo vải rách bươm như mở giẻ.
Tôi đã sống phí mùa xuân tuổi trẻ,
Oan đau xanh mà uống cả tơ vàng.
Làm trò chơi cho một bọn giàu sang,
Đem thiên hạ vùi sâu vòng khổ não...

Cách mạnh nổi, một mùa thu gió bão,
Gông ách xưa đều đổ gãy tan tành.
Tôi, con tằm, ăn những lá dâu xanh,
Của dân tộc do mồ hôi nước mắt,
Bao dân lành trần cánh tay cuốc đất
Để nuôi tôi, tôi xin nhả tơ vàng,
Đấy dòng tơ từ buổi gió thu sang!
Người hãy gắng quay tơ mà dệt lụa.
Xin hiến trọn cuộc đời tôi bé nhỏ
Cho cờ thiêng, cho áo ấm, cho người.

Trưa hè

Bên thêm chiếc võng nhẹ đưa
Mẹ ru bé ngủ giữa trưa mùa hè.
Dịu dàng bé khép làn mi
Hô Tây gió thoảng bay về hương sen.
Thơm thơm giấc ngủ êm đêm
Chúm đôi môi nhỏ, bé tìm sữa tươi.
Mẹ buông dây võng ra rồi,
Ngáy thơ bé vẫn nhoẻn cười trong mơ.
Mẹ đi gấp lụa may cờ,
Gửi lên "Vườn trẻ", kịp giờ liên hoan.

Tôi từ xa cách miền Nam,
Quê nhà lửa xém vườn cam bao lần.
Cây rừng mây núi khôn ngăn,
Trông về, con mắt dăm dăm từng giờ.
Vợ tôi giăng võng góc dừa,
Đặt con tôi ngủ giữa trưa mùa hè,
Dịu dàng con khép làn mi,
Tháp Mười gió thoảng bay về hương sen.
Thơm thơm giấc ngủ êm đêm,
Chúm đôi môi nhỏ con tìm sữa tươi.
Trong mơ con bú chưa rồi,
Lưỡi còn đưa đẩy, đôi môi còn thềm...
Giật mình, con bỗng thét lên
Hai tay chơi với, quơ tìm mẹ đâu!

*Quân thù bắt lính, đồn xâu⁽¹⁾
Đạn thù nghiền đứt mấy tao vông rồi!
Lao trong lửa đạn bời bời,
Vợ tôi ôm chặt con tôi vào lòng.
Thương con lại nhớ lời chồng.
Lấy thân làm bức thành đồng che con.*

Hà-Nội 1956

⁽¹⁾ Đồn xâu: bắt phu.

Chim thêu

Chiều chủ nhật ba thường đi dạo,
Các cửa hàng bày áo trẻ con.
Lòng ba không khỏi riêng buồn,
Ngắm từng kiểu áo, nhớ con vô cùng!

Lũ chúng nó ngăn sông cản núi,
Áo ba mua khôn gửi về Nam
Nhìn đàn trẻ nhỏ xêng xang,
Áo thêu chim trắng, ba càng thương con.

Con trong đó sớm hôm nức nở.
Nghẹn lời ca dưới mỏ quạ đen.
Mẹ con chẳng vụng đường kim,
Áo con chẳng được thêu chim hòa bình.

Ba ôm tấm áo xanh giữa ngực,
Tưởng chừng nghe thốn thức tim con.
Bâng khuâng cặp mắt đen tròn,
Chật chiu vắng tiếng chim non gọi đàn...

Treo áo con bên bàn làm việc
Nhìn chim thêu, ba viết thư này.
Áo không gửi được hôm nay,
Thì ba giữ lấy mai ngày cho con.

Ngày mai ấy, nước non một khối,
Giờ áo này, thấu nỗi niềm xưa.
Đàn em con đó, bây giờ,
Áo thêu chim trắng, tha hồ vui chơi.

Mùa xuân 1957

Chiếc nón

Ngày đi tập kết ra đây
Mang theo chiếc nón tự tay em chăm.
Bây giờ đã trải ba năm,
Chiếc nón em chăm chưa ngả màu sơn
Nắng mưa há dám đội thường
Chút quà nghìn dặm quý hơn vàng mười.
Cầm giờ lên nắng mà coi,
Hàng dừa dưới bóng trăng soi đậm đà
"Bắc Nam sum họp một nhà".
Ấn trong mỗi chữ bao là tình sâu!
Yêu nhau chăm nón cho nhau,
Lấy câu sum họp làm câu hẹn hò.

Vách treo chiếc nón bài thơ,
Tròn như trăng buổi tiễn đưa hôm nào.

Lá thư

Từ buổi người đi tập kết xa,
Đã lâu mong được lá thư nhà.
Lá thư: một mảnh trời quê đó!
Ước vọng chưa thành, năm tháng qua.

Ai cắt đường tin, cấm cửa thư?
Tin thư bần bật tự bao giờ?
Làm sao gửi được về trong ấy
Những nỗi niềm riêng, những giấc mơ?

Biết bao tâm sự, mấy chờ mong,
Bến cũ, đò xưa chuyện thủy chung,
Muôn thuở tình người ai hạn chế!
Có chi bưu thiếp chỉ năm dòng?

Thư dài mấy lá nết nghiêng nghiêng,
Anh viết từ lâu nếp vẫn nguyên.
Thư chẳng như chim mà có cánh,
Cách gì bay được tới tay em?

Những lá thư hiền như ánh trăng,
Thơm như hoa nở, quý vô ngần.
Năm đêm mơ thấy thư qua tuyến,
Bay kín trời cao, vượt dặm ngàn.

*Em tìm trong lớp lớp thư xanh,
Sẽ gặp tình ta, sẽ gặp anh
Những lá tâm thư là sự sống,
Chuyến qua sông núi đến cho mình.*

*Sung sướng làm sao một buổi mai!
Run run ta mở lá thư dài
Lá thư đẹp dấu tròn bưu điện,
Đúng chữ ẹm mà đoán chẳng sai!*

7 - 1957

Đêm sao sáng

Đêm hiện dần lên những chấm sao
Lòng trời đương thấp bóng nhiên cao.
Sông Ngân đã tỏ đôi bờ lạnh,
Ai biết cầu Ô ở chỗ nào?

Tìm mũ Thân Nông chẳng thấy đâu.
Thấy con vịt lội giữa dòng sâu,
Sao Hôm như mắt em ngày ấy,
Rớm lệ nhìn tôi bước xuống tàu.

Chòm sao Bắc Đẩu sáng tinh khôi
Lộng lẫy uy nghi một góc trời.
Em ở bên kia bờ vĩ tuyến.
Nhìn sao thao thức mấy năm rồi...

Sao đặc trời cao sáng suốt đêm
Sao đêm chung sáng chẳng chia miền.
Trời còn có bữa sao quên mọc,
Tôi chẳng đêm nào chẳng nhớ em.

2-1957

*Em tìm trong lớp lớp thư xanh,
Sẽ gặp tình ta, sẽ gặp anh
Những lá tâm thư là sự sống,
Chuyến qua sông núi đến cho mình.*

*Sung sướng làm sao một buổi mai!
Run run ta mở lá thư dài
Lá thư đẹp dấu tròn bưu điện,
Đúng chữ em mà đoán chẳng sai!*

Chuyện tiếng sáo diều

Ngày còn để chỏm chẵn bê
Xin tre hàng xóm, mãi mê vót diều.
Vòi cha gọt sáo cho kêu,
Phất thơm nước cây, se đều chỉ gai.
(Thâu đêm tiếng sáo ngân dài,
Vi vu tiếng vọng muôn đời quê ta).
Mải chơi, tối mịt về nhà,
Tây lòng cộng sản, bắt cha mất rồi!
Bê non bán chạy cho người,
Tôi buồn, tôi chẳng buồn chơi sáo diều.
Đâu làng tiếng sáo ai kêu,
Tuông đâu tiếng nấc trẻ nghèo thương cha.

Người đi Côn Đảo, Sơn La,
Có nghe tiếng sáo quê nhà nuôi theo?
Chăn bê đổi gạo từng chiều,
Thương cha, đánh dống cho diều lên cao.

Cha về, tóc đã phai màu
Đình làng mái đỏ cờ sao ngời ngời.
Chiều thu diều dống sáo đôi,
Thênh thênh gió hát giữa trời tự do.

*Lúa chiêm chắc hạt hai mùa
Súng thù bắn nổ, đồn thù lại xây.
Nửa chiều hạ sáo, cuốn dây,
Con bê gục giữa luống cày dở dang.
Tôi xin đi Vệ quốc đoàn,
Đất tề cha ở, bám làng bám dân.*

*Những chiều gió ngược, hành quân,
Réo ngang đầu súng tiếng ngân sáo diều
Bốn bề ổ cọc hang beo
Làng tôi chắc chả chơi diều nữa đâu.*

*Hòa bình đẹp cánh bồ câu,
Tóc cha tôi bạc cho màu trời xanh.
Cờ bay lại đỏ mái đình,
Diều nâng sáo rót gió lành chơi vơi.*

9-1957

Chiều thu

Thăm thăm trời xanh lộng đáy hồ
Mùi hoa thiên lý thoảng chiều thu
Con cò bay lả trong câu hát
Giấc trẻ say dài nhịp vông ru.

Lá thấp cành cao gió đuổi nhau
Góc vườn rụng vội chiếc mo cau
Trái na mở mắt, nhìn ngơ ngác,
Đàn kiến trường chinh tự thuở nào.

Lúa trở đồng tợ, ngậm cốm non,
Lá dài vườn sắc lười gươm con,
Tiếng chim mách lẻo cây hồng chín.
Điểm nhạt da trời những chấm son.

Hai cánh chia quân chiếm mặt gò,
Bê con đùa mẹ bú chưa no.
Cờ lau súng sậy giam chân địch
Trận Điện Biên này lại thắng to.

Sông đỏ phù sa, nước lớn rồi,
Nhà bè khói bếp lững lờ trôi
Đường mòn rộn bước chân về chợ,
Vú sữa đầy căng mặt yếm sồi.

Thong thả trăng non rụng cuối làng
Giữa nhà cây lá bóng xiên ngang
Chiều con, cặm cũi đôi ngày phép,
Ngồi bẻ đèn sao, phát giấy vàng.

Xây nhà máy

*Mảnh đất ấy, năm xưa giặc chiếm
Làm khu đai trắng, tắt hơi người.
Đồn giặc đêm đêm tuôn hỏa pháo,
Rừng đầy mặt đất lửa ma trời.*

*Có chăng, sau mỗi trận vây lòng
Đất rạn đồn tra, rung tiếng thét.
Mùi máu người tanh mấy khúc sông,
Quạ giành thịt rĩa bay đen nghệt.*

*Giữa lúc quân mình đánh Điện Biên,
Tin vui phôi hợp rộn trăm miền,
Nơi này du kích ra tay bẻ
Hàng loạt đồn thù gãy một đêm.*

*Gạch đồn nậy lát sân phơi lúa,
Khói thổi cơm xanh những mái nhà,
Tay bầu quăn quýt giao tay bí,
Đất tháo xiềng đai, đất nở hoa.*

*Điệu múa lời ca vang xóm cũ
Trăng sông sáng cả tôi hôm rằm,
Bến dò ai quạt thơm ngô nường?
Mát mái chèo khua rồi bóng trăng...*

Mùa xuân Tổ quốc ngày thêm mới,
Cuộc sống ngày thêm bước trưởng thành,
Nghe vang tiếng gọi : xây nhà máy!
Náo nức nghìn phương góp nhiệt tình.

Đất vội đứng lên làm gạch ngói,
Núi rừng cho gỗ đá về theo,
Cát vàng sỏi trắng ngoài sông biển
Xuôi chở về đây sớm lại chiều.

Nơi đây đã có những bàn tay
Anh bộ đội chiếm đồi A1
(Từ trong ruột đất vọt bay lên
Cầm ngọn cờ sao cao chót vót!)

Nơi đây đã có những bàn tay
Chị du kích lặn vào diệt bớt
(Tuổi xanh cõng cất bèn tay liềm,
Kháng chiến, đầu Tây dao chém ngọt).

Có chị thợ hồ, từng ngoáy càm
Trong nhà địa chủ, nát thời xuân
Lều xiêu, mẹ ốm, không cơm cháo,
Đùa lúa sân người, cháy lòng chân.

Có đồng chí công nhân
Công mấy nghìn tôn lên Việt Bắc
Mìn bẫy dưới chân, bom chặn đầu
Sắt thép cứ đi vào bí mật.

Có bác thợ già, thuở trước
Chai tay dựng mãi những ngôi đình
Hội làng, chiếu nhất đầy hương lý
Dựa cột, đầu sai, phận bạch đình

Có người mẹ trẻ, hồi Tây chiếm,
Giặc giết hai con chết một ngày.
Hầm sâu việc mật răng không hé
Bụng chịu giày đing giấm trụy thai.

Có anh Sáu Cần Thơ tập kết
Tìn quê Mỹ Diệm mấy phen càn
Đêm nghe tiếng sấm trời Nam dội
Ngỡ tiếng bom găm, nhói ruột gan.

Có cả rẻo cao cùng giới tuyến,
Có nhiều Nam Định, lăm Sơn Tây.
Có cô gái mới trâu chạp ngõ,
Có chàng trai vừa thuộc đường cày...

Khắp nơi đổ đến công trường,
Tất cả đêm ngày tấp nập
Như đàn kiến đất dựng kho lương,
Như tổ ong rừng gây bọng mật.

Tay lại chuyển tay
Bước càng khít bước

Lối trực, đường lẩn đi đã thuộc,
Nền cao, cột lớn đứng hiên ngang.
Vừa nhẩy vào quang, quang chảy lên giàn
Tường bốn mặt hiện ra từng cửa sổ
Thanh sắt lớn ai bê lên để đó?
Gạch tung cao như đám hội tung còn...

Những tôi liên hoan, từng đợt cười giòn
Bác thợ mộc đóng trờ "Vân đại"
Anh bộ đội độn ngực tròn giả gái
Tiền chồng đi tập kết, bến Tiền Giang
Anh Sáu, vai chồng ca vọng cổ hoài lang.

Một buổi, đàn em nhỏ
Hội nhau trồng cây tươi
Hố đào sâu, em hát
Cây vũng gốc, em cười.
Mảnh đất vui xây dựng
Bốn bề cây đâm trời.

Thế rồi thấp thoáng nửa năm qua
Rải mấy mưa mai, mấy nắng tà,
Hôm nào đó đón Tây võ,
Hôm nay những mái nhà.

*Cây đã sum suê, tròn bóng mát
Lá vàng lúu dítu dạo quanh sân
Nóc cao nhà máy đè mây trắng
Tiện chón chim trời tạm nghỉ chân,*

*Mặt sông lồng bóng nước trôi xuôi
Ống khói tuôn mây, nổi hiệu còi.
Nhà máy bắt tay vào sản xuất,
Lễ mừng mở giữa nắng xuân tươi.*

Hè 1960

Làng tôi

Trích trường ca

1

Làng tôi cũng có sông cùng núi
Núi nhỏ, sông con chảy lặng lẽ.
Lụt năm Ty⁽¹⁾, dân xiêu đi quá nửa,
Làng đã nghèo, càng nghèo xác nghèo xơ.

Nhà cửa dỡ bán củi ăn từng bữa,
Rau má bờ đê đèo nhẵn lỳ.
Ba sào ruộng đổi cơm thiu một năm
Ăn hết vèo, mai biết sống bằng chi?

Nền nhà trống, ếch kêu chân lổ cột,
Vườn hoang tàn, bạc phếch ánh trăng soi.
Người lũ lượt kéo nhau đi hành khất,
Cha dìu con... gục xuống, mồn hơi rồi!

Anh em nhà lý trưởng Cờ
Thừa lúc làng xiêu dân đói,
Ruộng đất phình ra, vắn tự nứt hòm gian,
Dinh cơ lớn mọc thêm nhiều mái ngói...

⁽¹⁾ Năm 1929.

Tôi mười một mười hai còn đóng khoá,
Phải ẵm em cho mẹ, mẹ làm thuê.
Chiều hôm, bụng đói, em thì quấy
Ngóng mẹ đường thôn túm gạo về

Trời nhập nhoạng, bếp um lửa khói
Đèn khô phao, nền đất dọn ăn thằm.
Nhai nhều nháo, sờ mồm em, mẹ mớm,
Lưng vức xong, mẹ giữ chiếu đi nằm.

Có thím Hợi mùa lòe cạnh vách
(Trận lụt làm chết sạch cả chồng con)
Cứ tối tối thím kể "Bản nữ thần"⁽¹⁾
Tỉ tê giọng oán câu hò...

Thím ngày tháng hát sấm rong độ nhật,
Chỉ lo phiên chết chẳng ... quan chôn
Bến đò vắng, phiên chợ làng cũng vắng
Vắng tiếng tiền chinh gieo rạn đáy thau mòn...

Giọng thím hát, mỗi mồn ẵm ướt,
Trộn đầy nước mắt, mưa thu.
Nghe mẹ thở dài, biết mẹ còn trần trọc
Chắc mẹ thương thân, nhớ lại sự tình xưa!

*

⁽¹⁾ Bản trường ca dân gian kể nỗi niềm người con gái nghèo.

Mẹ tôi
Con gái làng Mai
Ai cũng phải khen rằng đẹp,
Giọng hát hay nghe cứ rót vào tai
Tài cây gặt đổ người nào đuổi kịp.

Mười tám tuổi gà về xóm Núi
Phá đất sườn non, vợ cuốc chồng cày.
Bốn bạn sinh, còn lại một trai một gái
Lý trưởng bắt chồng đăng lính sang Tây.

"Thùng thùng trống đánh ngũ liên
Bước chân xuống thuyền..."
Vợ chồng đôi ngà
Con sông chảy mãi về đâu?
Bóng núi đè thâm mái rạ...

Một hôm có giấy quan về,
(Ngõ thế nào kia,
Ngờ đâu ra thế!)
Lý Cờ qua ngõ tạt vào,
Rượu vẫn còn say bí tử.
Tờ giấy mở ra,
Trắng lớp một màu tang chế.
"- Này chị ấy ơi!
Giấy trên vừa mới chạy về,
Chồng chị chết rồi, bên nước mẹ
Chính phủ Lang Sa
Đền công chồng chị,

Dây tám bằng xuất đội kèm theo,
Chữ ký quan tây
Triện đồng đỏ chóa
Chị giữ lấy mà treo.
Một bước nên bà
Sướng nhé!"

Hắn vè ria mép cười tình
Nhay nháy mắt lơn ti hí:
"Này! Lo lợn gạo mà khao,
Bà đội nhà tôi ơi! Lệ làng phải thế.
Có cần tiêu, tôi ứng tiền cho,
Muốn trà, muốn không, tùy bụng chị.
Cứ ừ một tiếng là xong,
Bà cả nó vón hiền lành, tử tế...
Người thế kia mà lặn độn chồng con,
Nghĩ thương đáo đẽ!"

Hắn vè rồi, hơi rượu vẫn còn hăng,
Trời đất tối rằm, đầu gối run lên muốn quy
Nước mắt dài hơn người,
Lòng rối như canh hẹ.
Con thơ nín áo hỏi dôn:
"Ông lý cho gì hở mẹ?"

Thế là
Áo trái đường khâu,
Chèn thêm chốt cửa.
Bỏ ngoài tai câu ý câu tình,
Xụp vành nón, hội hè chẳng ngó

*Giọng hát véo von
Mẹ dành để ru con ngủ:
"À ời ời
Cái ngủ mày ngủ cho lâu
Mẹ mày đi cấy đồng sâu chưa về..."*

*Ăn đói làm thuê,
Cơm niêu nước lọ.
Mẹ ở vậy nuôi con,
Tháng năm vò võ...*

*Tôi có thằng bạn nhỏ.
Bằng tuổi nhau, nghèo khổ cũng ngang nhau
Bố nó bỏ làng bán mình cho "Sở mộ"⁽¹⁾
Giữa bể Đông, bão lớn, chìm tàu,*

*Tên nó là Đình, mặt mày rắn chắc,
Có tài bắn súng cao su
Trăm phát chẳng sai một phát,
Chạng ối giờ cao, viên đạn đất bay vù...*

*Nó mấy năm ròng lê đéo
Ở chăn trâu cho nhà lý trưởng Cờ.
No đòn vọt mà đói cơm đói cháo,
Vết lằn roi không lặn kịp trên người.*

⁽¹⁾ Sở mộ phu vào Nam Kỳ hoặc đi các thuộc địa của Pháp.

Rò mau mắt ngu bên ổ chó,
Ngậm bỏ hòn than thở cùng trâu.
Vợ lý trưởng bắc ghế ngồi chửi rửa
Đào cha ông mổ mả đổ lên đầu.

Đình thả trâu quanh sườn núi Bà Lông,
Bắn chim chóc giấu đem về cho nhà.
Rau má độn cơm, bà chẳng bữa nào no
Người phù thùng, da vàng như xát nghệ.

Bỗng một hôm Đình chạy đến tìm tôi,
Mặt tím lại, mắt đỏ hoe muốn khóc
Giơ lưng, lật áo cho xem
Máu chảy thành dòng
Lăn rơi vọt quất ngang quất dọc:
"- Mày ở nhà thôi, khổ quá, tao đi.
Xó chợ, đầu đường, ra Đông, ra Bắc⁽¹⁾
Cũng cứ liệu thôi!
Ở với nó có ngày chết mất!"
Nói rồi nó bỏ đi luôn
Tôi đứng nhìn theo quệt ngang nước mắt.

Nhưng ngay chiều ấy
Đình lại quay về.
Nó đứng đầu hè,
Khẽ máy tôi ra, thủ thỉ:
"- Mày ơi, nghĩ lại không đành.

⁽¹⁾ Đông : Hải Dương. Bắc : Bắc Giang.

Đi thì yên một thân tao.
Mẹ ốm, lấy ai nuôi mẹ?
Cái kiếp thằng tao
Sao mà khổ thế!
Tí nữa đây tao ló mặt về.
Cầm chắc ăn đòn bội nhĩ".
Nó lắc đầu, ra vẻ muốn quên đi
Những trận đòn đau sắp tới :
"- Thôi lại sáng mai.
Bén đồ nhé, công em theo, tớ đợi.
Bờ sông lúc này tớ đi qua,
Sáo sậu đâu về vô khối.
Ngày mai bắt sống một con chơi,
Lột lưỡi dạy cho nó nói... "

*

Tết đến, xuân về.
Phây phây mưa bụi.
Xanh non lá lộc nhú cành khô
Tím nhạt hoa xoan rơi ngõ lội.
Xuân vui nhà ngói nhà lim,
Xuân chẳng vui gì nhà tre xóm Núi.
Nhà lý trưởng Cờ,
Pháo đốt diếc tai từ sáng tinh mơ tới tối
Nhà tôi tết đến cũng như không,
Ba nén hương đen,
Thơm chẳng có thơm nhưng cũng khói.

Xong tết bên sông làng mở hội,
Một hàng cờ cắm đỏ đuôi nheo.
Một sông chẳng ngớt đò qua lại,
Vách núi âm vang tiếng trống chèo.

Ba gian đình cổ người đông nghịt.
Trống cái, dùi găng, lý trưởng dẻo tay chầu.
Tôi rủ Đình chen vào góc cột
Chèo Thạch Sanh đang dọn lớp giáo đầu.

.....

Hồi trống dân trò vừa dứt.
Cũng vừa gà gáy sang canh,
Sương trắng mù sông, gió thánh giêng vẫn lạnh
Hai trẻ nhà nghèo manh áo vá phong phanh.

Đò chở ngang sông,
Đình ghé tai tôi nói nhỏ :
"- Lúc nãy tao trông lão lý Cờ
Sao giống hệt Lý Thông, mày à!
Cũng ria mép đen thui.
Cũng mắt lơn trắng dã.
Từ rày đừng gọi Lý Cờ,
Cứ gọi Lý Thông, nhớ nhá!"

Sau đêm chèo lòng tôi tơ tưởng mãi
Tôi thường bàn tán với Đình

Thương họ Thạch hàn vi côi cút.
Ôi, cảnh chàng ta sao giống cảnh tui mình!
Đêm rặt nằm mơ Tiên cho phép lạ,
Thấy góc đa nào cũng ngỡ có Thạch Sanh...

Đình vội cướp lời, kể lễ :

"- Tao cũng thế, cũng nằm mơ thấy thế,
Tao đương cắt cỏ bờ sông,
Tiên hiện lên, dạy nhiều phép thần thông
Tao tức tốc chạy về nhà lý trưởng
Thằng Lý Cờ - thằng Lý Thông luống cuống
Vội vàng nó hóa Trần Tinh
Phun lửa đốt tao, lửa bốc tày đình
Tao không sợ, tao liền hóa phép.
Chăng lưới thép, giơ búa thần lăm liệt
Chém đứt đầu trần máu chảy ròng ròng... "

Hai đứa nhìn nhau thích chí
Tưởng đâu đời sắp sướng rồi.
Như họ Thạch hết hồi bi cực.
Được gầy đàn thần, cưới vợ, lên ngôi...

Nhưng rồi... hai đứa chúng tôi
Sự thật ngày thêm cay cực quá!
Chẳng một lần được Tiên cho phép lạ.
Những giấc mơ theo ngày tháng tàn phai.
Xóm núi, làng Mai
Nghèo đói càng thêm nghèo đói.

Thím Hợi hát rong không sống nổi
Chậu thau mòn bán rẻ tự hồi xưa,
Bị gậy xin ăn, cơm cặn canh thừa
Đêm mưa tối vẫn kể "Bần nữ thán"
Mẹ tôi da dẻ ngày đen xạm
Kỳ giờ giờ lưng nhức chân tê.
Những hôm mưa gió dầm dề
Ba mẹ con chỉ ngày lưng bát cháo.
Nghèo rớt mòng tơi,
Không mua nổi chỉ kim vá áo
Những chỗ rách to đành buộc túm bằng rơm
Thằng bạn Đình mấy bạn ngỗ đi luôn
Mấy bạn lại quay về chịu đánh
Lưng cháy nắng lại roi lần máu quánh.
Súng cao su không bắn chết được Trăn Tinh,
Xám ngắt ao tù.
Ngày tháng quẩn quanh,
Cùng đường nghẽn lối.
Lý trưởng Cờ cây thóc cao ngang núi.
Xây nhà tây chót vót hai tầng
Cửa sổ há ra như mồm những con trăn
Muốn nuốt chửng cả làng Mai xóm Núi.
Trong nhà nó cứ vui như mở hội
Tiệc tùng luôn, xóc đĩa, tổ tôm tràn,
Dựng cổng chào: hương án, đón xe quan.
Bật rạp lớn, thui bò non, hạ thọ.
Tây với Nhật ra vào lối nhỏ,
Bắt phu, cướp thóc,

Nghênh ngang sủng ngấn gương dài
Khắp cả vùng ngậm đắng nuốt cay
Trời nghiêng đất lệch.

*

Mẹ Đình chết, gói lạt tre chiếu rách,
Xé giát giường làm bó đuốc, đưa đêm.
Trước lúc xuôi tay bà chỉ ước ao thêm
Một bát canh cần cá quả
Tiền chẳng một chĩnh, Đình đã hết đường loay loay
Nhà Lý Cờ cá béo sống đầy chum
Đình đánh liều lấy trộm một con
Về nấu bát canh cho mẹ.
Trời chiều bóng xế...
Đình múc canh bưng đến cạnh giường
Nhưng mẹ Đình tay đã bắt chuồn chuồn
Không ăn được nữa.
Đình trợn mắt, rụng rời ghen thờ
Bát canh rơi vỡ tan tành...

Tôi hôm sau tôi đến tìm Đình
Cuối xóm đường đi lút cỏ.
Rờn rợn mùi hương
Lều tều lóc lên ba chĩnh mìn đồ
Đình đang quạ khàn nỉ non :
"- Mẹ có lều hương phụ hộ cho con..."
Biết tôi đến, Đình đứng lên, bí mật :

"- Tao đi thật, chuyến này, đi thật
Tao định rú mày: hai đứa với nhau..."
Tôi hỏi: "Đi đâu?"
Nó rằng: "Không phải hỏi,
Đâu cũng được, Sơn Tây, Hà Nội,
Thân lập lấy thân.
Hai bàn tay làm lấy mà ăn
Không để đói, không để ai đánh chửi".

Đông đặc trời cao sao chập chời
Gió may sương muối rét tê người.
Hai đứa vòng qua ngõ Lý Cờ
Dừng lại ngó tòa nhà tây cao ngất
Cửa kính xanh lè, tường vôi trắng toát
Đứng lù lù như con Mãng Xà Vương.
Tu luyện lâu năm, chắn lối ngăn đường.
Đinh chửi một câu, rút súng cao su lấp đạn
Giơ chạng ỏi kéo căng dây, nó bắn
Nghe một tiếng choang.
Một khung kính cửa vỡ tan.
Đàn chó sủa âm hốt hoảng,
Hai đứa vội vàng ba chân bốn cẳng...

Trời rét
Đêm khuya
Đờ văng,
Cởi áo quần hai đứa lội qua sông
Tưởng mình như hai gã tiểu đồng.
Lặn lội tìm Tiên xin phép lạ.

*Nghĩ tới mẹ cùng em, bỗng dưng tôi nhớ quá!
Qua sông. Trời sắp sáng rồi
Ngoảnh trông xóm Núi bồi hồi
Chắc mẹ đêm qua lại khóc.
Xóm Núi sương giăng
Mặt trời chưa mọc.
Đó đây nghe đã rộn canh gà.*

*Bỏ làng đi năm bốn mươi ba (1943)
Hai đứa mới mười sáu tuổi...*

...

Nam Định 1961

THƠ LỄ

(SAU 1945)

Thư tết

*Mai đầu ngô nở rồi anh ạ
Mới tết đây lại đã tết rồi
Chắc Bông từ buổi chia phôi
Anh đi tập kết miền ngoài xa nhau.*

*Chi tiết kẻ sông sâu biển động
Quê nhà ta nó đóng lại đồn
Mây chiều ngợ ngẩn xóm thôn
Cau ca đứt quãng, cây vườn mờ xanh.*

*Em dăng dặc nhớ anh nghìn dặm
Hình anh in giữa tám lòng son
Đá mòn nhưng dạ chẳng mòn
Cho thêm khăng khít vuông tròn mai sau*

*Long nhớ nhớ từng câu anh dặn
Tay cây cây từng mảnh ruộng sầu*

Tiếng gà nghe vọng canh thâu
Trở mình ngỡ tiếng còi tàu hôm xưa.

Con luôn miệng "ba ba má má"
Mấy hôm đầu khóc cả năm canh
Mẹ rằng : "Nó nhớ hơi anh"
Đắp manh áo cũ con mình mới yên.

Bọn chúng vẫn đòi phen khủng bố
Lưới dây chằng đen nửa góc trời
Ngút ngàn lửa bỏng dầu sôi
Một người ngã xuống muôn người vùng lên

Thù chất núi Tân Uyên, Chợ Được
Hận đầy sông Mỹ Lợi, Thu Bồn
Bắc Nam một tấm lòng son
Chúng bay cắt biển chia non được nào! ...

Bao tang tóc càng cao chí khí
Mấy truân chuyên khôn nhẹ tình chung
Mười năm gian khổ đã từng
Đinh ninh lời Bác bên lòng không phai.

Đỏ con mắt trông vời đất Bắc
Xiết bàn tay nắm chặt miền Nam
Dù cho chí tái chí tam
Hàng dừa, ruộng lúa, vườn cam không rời

Đêm đăng đẳng hoa mai vẫn nở
Lúa trên đồng vẫn trổ, anh ơi!
Giữa mùa lúa chín hòa tươi
Anh tin tưởng nhé : em, người vợ anh!

Tết này nữa con mình hai tuổi
Nhớ lời anh dặn buổi chia tay
Giữ cho con chén cơm đầy
Lành manh áo, đẹp luống cày quê hương.

Đôn bốt đóng ngăn đường tết tới,
Máu lửa tuôn chặn lối xuân về
Miền Nam súng chia gươm kẻ
Nhà ta tết chỉ vui vì nhắc anh

Làng chẳng sắm dưa hành bánh tết
Nhà chẳng mua áo đẹp liễn hồng
Ru con mà dạ phập phồng
Đường thôn loạn bước nó lòng bất dân

Thấy trước mắt mùa xuân ngoài ấy
Rộn tiếng còi nhà máy reo vang
Ruộng đồng đón nước nông giang
Vui mùa cải cách lúa vàng trĩu bông

Nắng xuân sáng thẳng đường sắt mới
Mỗi giờ thêm xích lại gần em
Triệu bàn tay vẫy gần thêm
Nôi tình đất Bắc về bên quê mình.

Xuân ngoài ấy non xanh nước biếc
Khắp muôn nhà nắng đẹp hoa tươi
Ra công xây đắp ngày mai
Hoa tươi nắng đẹp chung trời Việt Nam

Bút khôn tả muôn vàn tâm sự
Cây nhờ ai đưa hộ cho mình
Phong thư phong trọn tấm tình
Sớm chầy cũng tới tay anh xuân này

Xuân thống nhất hẹn ngày gặp lại
Các anh về bến đợi sông mong
Còi tàu vang mấy tầng không
Bóng cờ lồng lộng tươi dòng Chấn Bổng

Mai lại thắm hoa vàng ngõ cũ
Các anh về lòng nở hoa theo
Đón cha đàn trẻ mừng reo
Mẹ nhìn con cháu cười nheo mắt già.

Ngày gặp lại như hoa nở thắm
Bỏ năm ròng tháng vắng xa anh
Bên đèn áp mái đầu xanh
Được tình non nước mặn tình đôi ta.

Cam Sa Đéc vườn nhà trĩu quả
Dừa Tam Quan vườn lá xanh tơ
Lại thơm hương cốm đầu mùa
Chợ ba mươi tết lại mua liên hồng.

Lại đón tết áo bông khăn nhiễu
Lại mừng xuân uống rượu nếp than
Mẹ ngồi kể chuyện miền Nam
Đau thương anh dũng đá vàng thủy chung...

Xuân nhớ miền Nam

*Đưa nhau qua cánh đồng Tân Phú
Em bế con thơ tới bến tàu
Khúc hát âm vang chiều tập kết
Hàng dừa lồng lộng đáy sông sâu.*

*Ménh mang hương lúa thơm mùi cốm
Bát ngát vườn cau hoa trắng phau
Em bảo: Anh ơi! Năm sắp hết
Tết này Nam Bắc nhớ thương nhau.
Ngày sao ngắn thế, dài lưu luyến!
Nắm chặt bàn tay, sát mái đầu
Hò hẹn ý không tròn hết ý
Dặn dò câu chẳng nói xong câu
Con ta bập bẹ : "ba, ba, má!"
Phát mãi cờ son, vẫy mãi tàu.*

*Anh đi thương nhớ nhau là thế
Trời biển xanh xanh biếc một màu
Vinh quang đã rõ ngày sum họp
Xa cách ai không vấn vít sầu
Khăng khít núi sông trời vẫn một
Bóng hình ta vẫn ở bên nhau.*

Anh ra đất Bắc bền xây dựng
Em ở miền Nam mạnh đấu tranh
Thăm thoát một năm rồi đấy nhỉ
Một năm chan chứa biết bao tình
Một khúc hòa bình thương nỗi vợ
Cầm đơn mạ cấy nhớ tay anh
Dù cho cách biệt bao ngày nữa
Lòng vẫn son mà tóc vẫn xanh
Đất nước nghìn thu tình gắn bó
Đá vàng một chữ nghĩa đinh ninh.

Mỗi tin bọn nó gây tang tóc
Em ạ! Đêm đêm mộng chẳng lành
Còn vang tiếng thét rừng Tân Lập
Vẫn ứ thù sâu đập Vĩnh Trinh
Đèn chong suốt sáng, thơ đòi viết
Cắn chặt vành môi, lệ chảy quanh
Tình lên mặt giấy đèn soi tỏ
Hồn hướng về Nam bút đẩy nhanh
Đất Bắc hoa tươi bừng nắng đẹp
Miền Nam xuân chẳng đến gia đình
Phải đâu gỗ đá mà khuây được
Anh nhớ em mà em nhớ anh
Bạc thêm tóc mẹ vương thù hận
Cháy mãi lòng em lửa bất bình
Xón xang ngô củ trắng xuân lạnh
Đứt quăng con thơ giấc ngủ lành
Đồn nó chất tai cơn súng đạn
Đường làng nát mặt dấu giày đình

Máu lửa miền Nam ngùn ngụt thế
Vườn cam ruộng lúa có còn xanh

Thương em càng giận loài lang sói
Thét vẫn chưa tan nổi bất bình
Lòng son cát bụi không mờ nhạt
Sen trắng bùn nhơ chẳng nhuốm tanh
Sông sâu sóng cả tay chèo vững
Dẹp tắt cuồng phong vượt thác ghềnh
Em ạ! Phải đâu mưa gió mãi
Ngày mai trời đất phải bình minh.
Xuân này trong ấy ra sao nhỉ
Ngõ cũ hoa mai nở mấy cành?
Chợ làng mẹ có đi phiên tết
Vợ có may con tấm áo lành
Đồn nó đóng kia xuân chẳng đến
Quân thù còn đó tết không thành
Năm mới sao mà vui vẻ được
Máu người bọn chúng uống không tanh...

*

Ở đây rộn rã chờ xuân đến
Vui khắp thôn quê khắp thị thành
Tươi lại phố phường hoa rực thắm
Vùng lên đồng ruộng lúa khoe xanh.
Bốn đường tàu chạy mưa xuân ẩm
Triệu lá cờ bay gió tết lành

*Thịt mỡ dưa hành câu đối đỏ
Nêu cao pháo nổ bánh chưng xanh*

*Anh nâng ly rượu mừng xuân mới
"Nhất áp xuân giao vạn lý tình"
Tết chưa vui thật khi nửa nước
Còn trong vòng nó, hỡi em anh!
Tám bưu thiếp trắng này anh muốn
Viết đỏ ngời hai chữ : đấu tranh
Chỉ hai chữ ấy bao nhiêu nghĩa
Sông núi đoàn viên, em có anh
Tóc mẹ già ta xanh trở lại
Con ta giấc ngủ lại ngon lành
Tân Lập cây rừng vang tiếng hát
Thu Bốn dòng nước lại trong xanh
Sông núi hoa tươi bừng nắng đẹp
Mùa xuân lại đến với gia đình
Đồng lúa lằng lằng mùi cốm mới
Vườn cam dào dạt tỏa hương thanh
Anh viết bài thơ xuân thống nhất
Cho em may áo mới con mình
Mẹ vui phiên chợ ba mươi tết
Mua liền đôi câu rượu một bình
Con cầm cờ đỏ tung tăng vẫy
Em nhỉ? Qua rồi buổi tiễn anh...*

*Em ơi anh thức ba đêm trắng
Thơ một trăm câu một mối tình
Xuân đến, miền Nam, em hãy đọc
Trong thơ miền Bắc có thơ anh.*

Đôi mắt

Vò nhàu chéo áo làm vui
Ướt đôi mắt đẹp nhìn tôi nặng tình
Sông đầy lạnh bến dừa xanh
Kể từ ngày cười xa anh lần đầu
Chiều quê lùi lại sau tàu
Mắt em sáng mãi chòm sao trên trời
Đưa chồng vượt biển ra khơi
Đêm đêm con mắt em tôi thức ròng...
Miền Nam em đứng trông chồng
Đầu sông ngọn sóng một lòng đình ninh
Có trong đôi mắt em xinh
Ánh hồ Gươm biếc in hình ảnh tôi
Xóm thừa bần bật tiếng cười
Lúa non đỏ bãi, trái tươi rụng vườn
Mắt em rưng rục lửa hờn
Trái ngon lại chín, lúa thơm lại vàng.
Nghiêng đầu hôn tóc con ngoan
Mắt em giếng ngọt mơ màng trăng thanh
Con nhìn mắt mẹ long lanh
Đẹp lời sông núi thắm tình cha con

*Mây bay nóc phố đầu thôn
Anh thương đôi mắt vẫn tròn ánh sao
Mây thu thăm thẳm từng cao
Mắt em rót sáng thêm vào mắt anh.*

*Đường về dựng suối treo ghềnh
Chân ta vững bước, mắt mình rồi trông
Chiều quê lại ngát hương đồng
Đẹp sao đôi mắt tiễn chồng hôm xưa...*

1957

Trở về quê cũ

Đi đã mười năm mới trở về
Tâm tình tràn ngập bước đường quê
Nghe sao nao nức như hồi trẻ
Núi áo theo cha buổi hội hè!

Dãy núi Trang Nghiêm đứng chống trời
Mười năm núi vẫn đợi chờ tôi
Sườn cao rêu phủ xanh đồn giặc
Tôi đã về đây: núi mỉm cười!

Ruộng vỡ đường cày, ngô trái rơm
Phải đây Văn Miếu lối vào thôn?
Đi lâu quên cả màu hoa đại
Quên cả mùi hương gạo tám thơm!

Ngõ xuống bờ ao chơi ú tim
Nhà em hàng xóm biết đâu tìm?
Biết đâu vườn táo cành sai quả
Giếng đá trắng vàng đâu bóng em?

Một cơn khói lửa mấy tờ rời
Cảnh cũ làng xưa khác cả rồi
Ngước mắt trông lên trời cũng lạ
Nhà ai đây chứ phải nhà tôi!

Hỏi tên nhận mặt nhớ ra rồi
Mừng tủi bâng khuâng khóc lẫn cười
Trẻ xóm mười năm giờ lớn bỗng
Mười năm mất mát biết bao người...

Mẹ cha khuất núi mấy thu tròn
Vườn táo cô mình đã bốn con
Nhớ thuở hội xuân chèo đong trống
Xin mình giấy đỏ đánh môi son.

Nháo nhác đầu hồi chim sẻ kêu
Mưa thưa trắng lạnh nửa ao bèo
Sửa sai câu chuyện vôi trầu mận
Giọng kể cô tôi nặng bóng chiều!

... ..

Đất nước qua bao trận mất còn
Vàng son vẫn vẹn giá vàng son
Cô mừng trẻ lại năm mười tuổi,
Chẳng uống công mình, xương máu con.

Xuân này vui tết lại vui quê
Lại chuyện làm ăn, chuyện hội hè.
Xanh biếc đâu xuân nương mạ sớm
Đậu tằm xuân nở, bướm vàng hoe.

Vào đám làng tôi mở trống chèo
Bay cờ, lộng gió, đỏ đuôi nheo
Lớp mà Thị Kính nuôi con mọn
Tôi biết người xem lệ chảy nhiều...

Hôm ấy tôi đi nắng ửng vàng
Bờ bờ ngô cũ tím hoa xoan.
Xóm giếng tiên biệt, cô đưa cháu
Đến mãi đầu thôn cạnh giếng làng.

Dãy núi Trang Nghiêm nhích lại gần
Trời cao vời vợi một màu xuân
Ta đi, chào núi, ta đi nhé!
Phơi phới tình quê buổi xuất quân...

Hà Nội 1952

Tháng Ba

I

Mùa vải năm nay chừng đến muộn
Chưa nghe tu hú giục xuân đi.
Nóng lòng cây gạo lìa hoa đỏ
Trổ búp tơ xanh đón gió hè.

II

Xếp lại chăn bông cùng áo dạ
Mở toang bốn cửa cất then cài.
Nắng lên mất thú ngồi bên lửa
Mùa hết hoa rồi, bạn với ai?

Nam Định 3-1960

Trách mình

*Còn bao nhiêu việc chưa làm đây
Quanh quần vào ra hết tối ngày
Vừa tính chuyện cơm, toan chuyện nước
Lại buồn khi đậu tiếc khi bay
Có đâu thơ thần hoài như vậy
Không lẽ loay hoay mãi thế này
Mỗi sáng mỗi thêm tờ lịch rụng
Giật mình nghĩ lại trách mình thay.*

Nam Định Xuân 1960

Buổi sáng lên đường

Sáng hôm nay trời cao mây trắng quá
Nắng vàng tươi, cây gạo đỏ đầy hoa.
Lúa con gái trải màu xanh óng ả,
Một màu xanh thắm thiết của quê ta.

Giữa đồng lúa, đường như rồng uốn khúc
Đoàn người đi như trắng hội mùa xuân.
Đồng, đồng quá! - A! đoàn quân tái ngũ
Đã lên đường cứu nước chống xâm lăng.

Sáng hôm nay, những mẹ già mộc mạc
Những ông già râu tóc trắng như bông
Tiễn cháu con đi, đứng đầy sân hợp tác
Hợp nhau đây, thành hội nghị Diên Hồng.

Những người vợ, bỗng con, đôi má đỏ
Nhìn chồng chan chứa yêu thương...
Tờ "đảm nhiệm" làm ngay từ bữa nọ
(Nhớ hồi xưa kháng chiến tám năm trường)

Có vô số những chàng trai mười bảy.
Tiễn cha anh, lòng trẻ cứ nao nao
Thù giặc Mỹ thêm được đi hỏa tuyến
Những bàn tay bẻ gãy cả sừng trâu.

Có đông đủ bà con cô bác,
Hỏi han, vốn vĩa tươi cười...
Cuộc tiễn biệt đời xưa thường có nhiều nước mắt
Tiễn biệt giờ, ngược lại, thật là vui.

Thằng giặc Mỹ như sói lang, rắn rết
Như chó điên, hổ đói phá nhà ta
"Phải đánh nó". Đó là điều nhất thiết
Có gì đâu mà suy tính gần xa.

Người ở lại cứng tay cày tay súng
Người ra đi vì Tổ quốc Nhân dân
Đảng Bác gọi: cứu nhà cứu nước!
Sẵn sàng ngay, không thối mắc, ngại ngần.

Họ từng thuộc trang sử vàng thuở trước
Sông Bạch Đằng cột gỗ hã còn nguyên...
Ngọn cờ đỏ cắm nóc hầm Đờ Cát
Họ là chiến sĩ Điện Biên.

Hàng trăm trận, đánh tan quân xâm lược
Của tổ tiên và thời đại mình đây,
Đã cho họ một niềm tin tất thắng,
Một niềm tin sáng tỏ tựa ban ngày.

Còn những chuyện tâm tình xa cách,
Chuyện cửa nhà, công điểm, riêng tây...
Tuy có khó khăn, đâu phải là hệ trọng
Bằng việc đi đánh Mỹ lúc này.

*Nếu mất nước thì mất theo tất cả,
Còn gì hiên tại với tương lai,
Thần nô lệ chỉ có xiềng có xích
- Giặc Mỹ kia, thể chẳng đội chung trời*

*Ta chính nghĩa, nên ta không sợ chết
Nhất định là phần thắng phải về ta
Thật vinh dự trên tiền đồn chống Mỹ
Ta có cả anh em bốn bể một nhà*

*Ta đang sống buổi hưng đông dân tộc,
Đường lên hạnh phúc ngát hoa tươi.
Đế quốc Mỹ chiều tàn trên miệng vực
Dù điên cuồng lỏng lộn cũng hoài hơi.*

*Chính vì thế nên đoàn quân tái ngũ
Sáng hôm nay, bình tĩnh họ lên đường.
(Sự bình tĩnh thật mạnh hơn phần nộ,
Thật cứng hơn sắt đá, thật kiên cường)*

*Cánh tay họ không chữ chàm "Sát Thát"
Nhưng người người đều một quyết tâm chung.
Lời Bác dạy: đánh là phải thắng!
Đã thành câu tạc dạ ghi lòng...*

Xuân 1965

Quê ta thành phố Dệt

*Nghe ba tiếng đơn sơ: Thành phố Dệt
Sao thiết tha, sao chan chứa cảm tình
Dù bạn ở Lạng Sơn, Yên Bái
Hay bạn quê Đồng Hới, Quảng Bình.*

*Nghe ba tiếng đơn sơ: Thành phố Dệt
Thấy quanh ta cuộc sống thật tươi lành
Thấy chế độ ta của những người lao động
Thấy Đảng mang cơm áo lại cho mình.*

*Thành phố Dệt, ai qua mà chẳng nhớ
Ai ở lâu càng thân thiết mặn nồng
Những tên phố hiền lành mộc mạc
Những hàng Nâu, hàng Giầy, hàng Đồng...*

*Vườn Điện Biên bà con rồng phun nước
Cạnh Giàn Leo, Máy Sợi, Vọng Cung.
Cầu phao nổi, bến Đò Quan gợn sóng
Chuôi ngựa thơm hương vàng rực chợ Rồng.*

*Đèn nê ông sáng xanh hàng giải khát
Đường Cửa Đông rầm rập bước chân người
Nhà hát 3 - 2, những đêm chèo, tối họp
Hàng liễu xanh thả bóng xuống hồ bơi*

*Còi Máy Dệt nổi đêm ngày đều đặn
Điểm thời gian cho từng phố, từng nhà
Thọ tan tâm tiếng cười vui nhộn nhịp
Như đoàn quân chiến thắng khải hoàn ca*

*Kể sao hết những đường quen lối thuộc
Phù Long, Năng Tĩnh, Cột Cờ...
Nghe thân mật từ những câu chuyện nhỏ:
- Bạn ca nào? Bên Sợi? Bên Tơ?*

•
*Thành phố Dệt dựng lên từ thuở trước
Bằng mồ hôi nước mắt ông cha,
Mười một năm nay chúng ta hàn gắn lại
Mở mang thêm cho lớn đẹp thêm ra.*

*Mỗi con đường, mỗi góc cây quán chợ
Mỗi cửa hàng, xưởng máy, mỗi nhà ăn
Mỗi bệnh viện, vườn hoa, lớp học
Đều đầy công lao động chuyên cần.*

★
*Thằng giặc Mỹ, tên hung thần số một
Không muốn cho thiên hạ sống yên vui.
Tức lộn ruột khi nhìn hoa nở đẹp,
Giận điên đầu khi nghe tiếng lao thôi.*

"Con quỷ, con ma" lên vào phá phách
Định san bằng thành phố Dệt quế ta
Định bẻ gãy những guồng tơ, ống sợi
Định bôi tung xéo nát những vườn hoa.

Mỗi góc cây đã biến thành công sự
Mỗi nóc nhà cao thành những pháo đài
Và mỗi người đã trở thành chiến sĩ
Làm việc bằng hai, đánh giặc cũng bằng hai.

Những hòn đất cũng hiến thân làm ụ súng
Lòng cống sâu mở những chiến hào
Những hời còi cũng góp phần chiến đấu
Thét lên: - Kìa giặc Mỹ lên vào.

Bộ đội bốn bên nhất tề nhà đạn
Lưới cấm thù vây kín trời xanh
Anh tự vệ vẫn không rời ụ bắn
Mặc sau lưng lửa bén đến nhà mình.

Anh công nhân vội vàng hăm máy
Xách súng trường lên tận nóc lò hơi
Cô giải khát xe kem ra mâm pháo
Chị cứu thương vào lửa cứu người.

Chú bé con vượt hố bom nóng bỏng
Tiếp đạn nhanh cho bộ đội phòng không.
Bác thợ điện dưới làn mưa đạn giặc
Nói đường dây cho tin tức lưu thông...

*Cả thành phố, tất cả thành phố Dệt
Đã đứng lên như vách sắt thành đồng,
Cả thành phố, tất cả thành phố Dệt
Sẵn sàng tư thế xung phong.*

*Phản lực Mỹ dẫu quay ngang lộn ngược
Súng đạn ta tầm thấp nôi tầm cao.
Chúng hoảng sợ mỗi lần vào căn trộm
Đều rụng rời, không thoát một lần nào.*

*Ta đã thắng và sẽ còn chiến thắng
Nếu chúng còn chấp chơi đất trời ta
Ta đã thắng và sẽ còn chiến thắng
Đuổi bọn xâm lăng ra khỏi nước non nhà*

Một chiến công

Lúa mới đỏ đuôi, đồng chứa gặt.
Đã nghe náo nức chuyện đông xuân
Huyện đưa cán bộ về đôn đốc
Đội nọ đoàn kia họp mấy lần

Ngon đèn thảo luận hoa tràm bắc
Ý kiến xem chừng vẫn sáng thêm
Sao cho một mẫu thu năm tấn
Gặt gọn, cày mau, vụ gô liền.

Thâm canh cải tiến bàn sôi nổi
Giống má, phân gio, tính kỹ càng
Sản xuất cho hăng là thắng Mỹ
Là xây miền Bắc, giúp miền Nam.

Phân đông trai trẻ ra tiên tuyến
Công việc giờ đây gặp khó khăn
Các cô các chị càng tranh luận
Càng thắm nhuần thêm nghĩa đảm đang.

Cuộc họp về sau đều nhất trí
Bùng bùng khí thế bỗng dâng cao
Tất cả xã viên thành chiến sĩ
Quyết xông ra ruộng lập công đầu.

Tốp bảy tốp ba về các xóm
Tiếng cười tiếng nói vẫn râm ran
Tưởng đâu tổ đội đi làm sớm
Gà khắp chòm thôn vội gáy vang.

Trong nắng hanh vàng một sớm mai
Đồng làng chiến dịch mở đồng vui
Liềm quơ, sáng loáng như gươm sắc.
Chở lúa thuyền xe đuôi nối đuôi.

Trâu mộng sóng đôi vào trận địa
Vững vàng như những đội xe tăng
Các chị chỉ huy hô khẩu lệnh
Lưỡi cày xén đất ngọt băng băng.

Dưới rừng diên thanh, bên ụ bắn
Mấy cô trực chiến súng liên tay
Cô Nhanh cô Nhẹn tay cày giỏi .
Lại cũng là tay xạ kích tài.

Rồi mạ lên xanh, lúa chín đồng
Qua thời con gái, lúa phơi bông
Bao công khuya sớm công mưa nắng
Góp lại là đây : Một chiến công!

Bài thơ quê hương

Trải nghìn dặm trời mây bạn tôi
Thăm quê tôi, tôi rất đổi vui mừng.
Bạn nán lại cùng tôi thêm buổi nữa
Để tôi xin kể nốt chuyện quê hương.

... Quê hương tôi có cây bầu cây nhĩ
Tiếng đàn kêu tích tịch tình tang...
Có cô Tấm nấu mình trong quả thị
Có người em may túi đũng ba gang.

Quê hương tôi có ca dao tục ngữ
Ông trăng tròn thường xuống mọi nhà chơi.
Một đĩa muối cũng mặn tình chồng vợ
Một dây trầu cũng nhắc chuyện lứa đôi.

Con chim nhỏ cũng đau hồn nước mắt
"Cuộc cuộc" kêu nhỏ máu những đêm vàng.
Chân ngựa đá cũng dính bùn trận mạc
Theo người đi cứu nước chống xâm lăng.

Quê hương tôi có bà Trưng bà Triệu
Cưỡi đầu voi, dấy nghĩa trả thù chung.
Ông Lê Lợi đã trường kỳ kháng chiến
Hưng Đạo Vương đã mở hội Diên Hồng.

Quê hương tôi có múa xòe, hát đúm
Có hội xuân liên tiếp những đêm chèo.
Có Nguyễn Trãi, có Bình Ngô đại cáo
Có Nguyễn Du và có một truyện Kiều.

Quê hương tôi có Trường Sơn một dải
Có Hồng Hà lại có Cửu Long Giang
Có Hà Nội, có Hồ Tây, hồ Kiếm
Có chợ Đồng Xuân bày đủ mặt hàng.

Quê hương tôi có sâu riêng măng cụt
Lòng bưởi đào, lòng gấc đỏ như son.
Có gạo tám xoan thổi nồi đồng riêu
Cam xā Đoài ai bóc cũng thơm ngon.

Cánh đồng nào cũng chôn vàng giấu bạc
Bờ biển nào cũng chói ngọc ngời châu
Có thanh quế người qua là khỏi bệnh
Có cây lim đóng cả một thân tàu.

Quê hương tôi có những người con gái
"Một ngày hai bữa cơm đèn..."
Cách sông cái cũng bắc cầu dài yếm
Cho chàng sang đính ước chuyện nhân duyên.

Trong bụng mẹ đã từng mê tiếng hát
Nên quê tôi ai cũng biết làm thơ
Những trẻ nhỏ nằm nôi hay đặt võng
Sớm hay chiều đều mượn cánh cò đưa.

*Khi có giặc những tre làng khắp nước
Đều xả thân làm ngọn mìn mũi chông.
Những trai gái thôn Đông, xóm Bắc
Thoắt vươn vai thành những anh hùng.*

*Quê tôi đó, bạn ơi, là thế đó
Mà nghìn năm rặt những tiếng kêu thương.
Sung sướng làm sao, bỗng một ngày: có Đảng
Có Bác Hồ, làm sống lại quê hương!*

*Đánh Nhật đuổi Tây cứu dân dựng nước
Hai mươi năm kể biết mấy công trình!
Và từ nay núi sông và cuộc sống
Và quê hương mới thực sự của mình.*

*Cuộc đời mới, con người cũng mới
Khắp bốn phương lộng lẫy ánh sao cờ.
"Đoàn quân Việt Nam đi... chung lòng cứu quốc..."
Đầu ngẩng cao từ cách mạng Mùa Thu.*

*Những xiềng xích nghìn năm đều bẻ gãy
Những bài ca điệu múa lại vui tươi.
Những trận khóc đêm dài không có nữa
Thành thị nông thôn rộn rã tiếng cười.*

*Trong lũy tre xanh vui mùa hợp tác
Mái ngói nhô lên như những nụ hoa hồng.
Chung ruộng chung trâu chung lòng chung sức
Chung con đường gặt lấy ấm no chung.*

*Trong xưởng máy từng bừng như đám hội
Những chủ nhân là chính những công nhân
Tiếng máy reo chen tiếng cười tiếng hát
Chẳng còn đâu tiếng chủ thét cai găm.*

*Những nhà thơ được tự do ca ngợi
Quê hương, Tổ quốc, con người...
Và đời sống khởi tưng, nghèo, đói khổ
Khỏi bị ai khinh rẻ, đập vùi...*

*Đời trước thương mơ chuyện Tiên, chuyện Phật
Chuyện Thiên đường trong những cõi hư vô
Đời nay dựng Thiên đường trên mặt đất
Dựng mùa xuân trong tất cả bốn mùa...*

Tết Bính Ngọ - 1966

Trông bóng cò bay

Trích

1

*Cửa Tùng có xóm Cầu Ngang
Đường thông xanh, bến cát vàng quanh co
Thăm nghiêm một nóc nhà thờ
Trước sân có tượng đức bà Đồng Trinh
Bốn bề vườn tược mướt xanh
Giếng sâu ngọt nước cây lành thơm hoa
Giáo đường chuông đổ ngân nga
Con chiên khắp xã vào ra sớm chiều.
Đò xuôi nóc ngược dập dềnh
Nước sông Bến Hải thủy triều đầy vơi
Những đêm vắng vặc trăng soi
Bóng cây thánh giá in ngời mặt sông
Những cơn biển động ùng ùng
Sóng gào lẫn tiếng chuông đồng âm u*

Những hôm lễ lớn hội mùa
Câu kinh ấm giọng, dây cờ rợp bay.

Từ khi giặc chiếm nơi này
Dằng dặc bóp chần đồn vây tứ bề
Chiến khu nghẽn lối đi về
Vàng trắng thảng tám đất tề vẫn soi
Mặt ngoài lặng tiếng im hơi
Mà trong âm ỉ vẫn nuôi phong trào
Lòng người vẫn sáng ánh sao.
Đêm đêm du kích lưỡi dao vẫn mài
Vẫn đều lễ sớm chuông mai
Hoa thơm vẫn ngát, giếng khơi vẫn lành.

Ngô Đông có cụ cả Tỉnh
Hiếm hoi sinh được một mình cô Duyên.
Mặt trái xoan, má đồng tiền
Răng đều chẵn chặn tóc đen rà rà
Làn mi cong, mũi dọc dừa,
Giống in khuôn mặt đức bà Đồng Trinh
Người xinh tính nết cũng xinh
Việc nhà cũng thạo lại tình việc đồng
Tình hiếu thảo, nghĩa thủy chung
Trong làng ngoài xã một lòng ngợi khen
Các bà thường dạy con em
"Học sao được nét chị Duyên mới là"
Khéo tay dệt lụa ươm tơ
Ở ăn phải phép dạ thưa biết điều

Chân son buổi lễ sớm chiều
Trai làng đắm đắm nhìn theo nao lòng
Hái dâu cào cỏ trên đồng
Tiếng ca đã để mớ màng biết bao
"Thân em như tấm lụa đào
Phất phơ giữa chợ biết vào tay ai "
Trăng vàng ngọt nước giếng khơi
Đêm xuân trở gánh đầy vơi một mình
Anh Nhân nhà giữa ngõ Đình
Cũng từng mơ ước duyên lành bao lâu
Vốn nghề thả lưới buông câu
Quanh năm biển rộng sông sâu đã rành
Tiếng ca cuối bãi đầu ghềnh
Lòng theo nước chảy gửi tình bốn phương
Mình đồng phơi gió trùng dương
Phăng phăng lưới cuộn buồm giương thẳng lèo
"Chiều chiều lại nhớ chiều chiều...
Nhớ người áo trắng khăn điều ngõ Đông
Trai chưa vợ gái chưa chồng
Ước ao sao được cùng chung mẹ thày
Tuần trăng con nước vơi đầy
Lòng riêng chưa tiện tỏ bày cùng ai
Buồn tay bứt một bông nhài
Hương thơm ngào ngạt cho người khát khao
Tình dâng sóng biển dạt dào
Ngày đêm chẳng ngớt xô vào bến ai,
Mẹ già như chuối chín cây
Cũng mong anh sớm se dây tơ hồng

Bà mong sớm có cháu bông
Có dâu hiệu thảo vui trong cửa nhà
Thấy Duyên xinh đẹp nét na
Lại thêm tình nghĩa hai nhà vốn thân
Ví bằng nên nghĩa Châu Trần
Nhân Duyên nào đẹp bằng nhân duyên này.
"Không bùa không thuốc sao say?
Không thương không nhớ sao hay đi tìm?"
Tương tư ruột héo gan mềm.
Mối tình đã ngộ một đêm trăng vàng
Cả đôi gánh nước giếng làng
Đường trăng chung bóng so hàng mà đi
Nhân rằng: " - Chẳng nói dấu chi?"
Thâm yêu trộm nhớ ai thì biết chẳng?
Duyên nghe chẳng nói chẳng rằng
Mà xem đôi má dưới trăng đỏ như
Hỏi hoài chẳng thấy Duyên thưa:
Lòng Nhân rớt rít như tơ lộn vòng
"- Hay là lòng chẳng thuận lòng?
Hay là Duyên đã cóm hồng có nơi?
Tiếc chi nhau một đôi nhời
Nỡ nào lẳng lặng cho người hồ nghi?"
Cát mềm chậm chậm bước đi
Trăng soi môn một, bóng tre la đà...
Dừng chân dưới tượng đức Bà
Nhân còn gặng hỏi đôi ba bốn lần
Đầu nghiêng mặt cúi tẩn ngẩn
Ngước lên Duyên liếc nhìn Nhân mỉm cười:

"- Vội vàng chi chuyện lứa đôi
"Khát anh vài bữa trả lời được không?"

Xóm Đình nằm cạnh xóm Đông
Ăn chung một giếng đi chung một đường
Cùng chung buổi nguyện hồi chuông
Cùng chung một bóng giáo đường sớm trưa
"Mẫu đơn nở cạnh nhà thờ
Độc 'a trinh tiết đợi chờ lấy nhau "
Mỗi ngày tình một thêm sâu
Mỗi ngày mong gặp mặt nhau một lần
Hai nhà thân lại thêm thân
Đường xa xích lại thêm gần từ đây
Giúp nhau buổi cấy công cày
Học nhau thắt lười xe đạp bữa thường
Cặp kè như lược với gương
Như thuyền với lái, như giường với褥
Trăm năm đã chắc hẹn hò
Bến sông chỉ đợi phiên đò là sang
Lòng trong có nước giếng làng
Tình cao co mảnh trăng vàng đêm thâu
Sắn trâu mà lại sắn cau
Khí gì chẳng đổ mối nhau hỡi mình!
Ngươi trông đức mẹ Đồng Trinh
Mến thương se chặt mối tình chúng con
Đẹp như hoa nở giữa vườn
Dài lâu như dải Trường Sơn trùng trùng.

Một hôm gặp buổi trăng trong,
Hiu hiu gió biển cửa Tùng thổi vô
Con sông đẹp cả đôi bờ
Ní non tiếng hát theo đò trôi xuôi
Giêng trăng rộn rã tiếng cười
Đường thôn lá vẽ cảnh phơi lạng lờ
Hẹn Duyên đến trước nhà thờ
Cầm tay Nhân giải nỗi to chuyện nhà:
"- Đêm qua bàn với mẹ già
Tháng sau sẽ tới nhà ta ngõ lời.
Muốn rằng cho đẹp lứa đôi
Định ngày định tháng ta thời cưới nhau.
Xưa nay kim chỉ có đầu
Việc hôn nhân phải trông vào mẹ cha
Bố công rầy đợi mai chờ.
Bố công đi sớm về trưa với tình"
Duyên rằng: "- Tùy ở ý anh
Làm sao mọi việc tốt lành thì thôi
Làm sao cho dũa có đôi
Chim non chung-tổ, hoa tươi chung cành
Được về làm bạn với anh
Cũng là chẳng uổng công trình bấy lâu
Lòng em nồng nỗi coi giầu
Một lời xin giữ trước sau một lời
Nhìn lên Đức Mẹ mà coi
Hình như mẹ cũng hé môi gật đầu
Chuyện dài ngắn cả đêm thâu
Hết câu ân ái lại câu hẹn hò

Sông yên cát lặng đôi bờ
Trăng tà náu bóng nhà thờ dài thêm
Gió im sóng biển cũng im
Chỉ nghe rõ tiếng đôi tim bốn chôn,
Canh gà bỗng rộn đầu thôn
Mắt còn quyến luyến tình con vãn vương
Hoa nhài nở trắng trong sương
Quanh chân Đức Mẹ dâng hương ngọt ngào...

(Trích 158 câu trong truyện thơ dài 1026 câu)

Khỏi mai mối, cũng không lẽ lạt
Đám cưới mình tiếng hát vang sông
Trầu xanh tèm với vôi hồng
Đêm trăng xuân ây vợ chồng sánh đôi...

Gia đình em mười người giặc giết
Tám năm ròng nối tiếp khăn tang.
Thương anh, mẹ nghĩ thêm rằng:
Thù nhà nợ nước đôi dang vẹn đôi...

Đời chiến đấu thêm tươi thêm đẹp
Thêm mặn nồng thấm thiết tha anh.
Lửa đôi tuổi trẻ đầu xanh
Trọn tình yêu nước, vẹn tình yêu nhau.

Trăng hè giải sáng màu áo cưới
Gió hương bay hoa buổi thơm lành
Ghé tai, em báo tin mừng:
"Nói riêng anh biết, anh đừng khoe ai!"

Trải chín tháng mười ngày mong mỏi
Sớm đầu xuân, ấy buổi khai hoa
Hương Mai tên xóm quê nhà
Vợ chồng liền đặt con là Hương Mai!

Anh nghỉ phép đôi ngày đón củi
Em chong đèn đốt muối cho con.
Chuyên tay chồng nựng vợ hôn
Tổ êm biếc bóng cây vườn đung đưa...

Buổi trông nước con chưa rụng rốn
Máy bay quần vẫn loạn tiếng bom
Em thì tuần cũ còn non
Một ngày bốn lượt ôm con xuống hầm.

Lửa giặc cháy đỏ bầm thân cột
Xe giặc càn tím ruột đồng xanh
Con thơ giấc ngủ không lành
Miếu thăm từng chập, giết mình từng cơn.

Mẹ tắt đèn giục con giục rẽ
Thôi cửa nhà mẹ kể như không
Đương đêm mẹ tắt đường đồng
Tay ôm thóc giống, tay bồng cháu thơ.

Ngợp bóng lá rừng thưa lay động
Cháy ruột chờ tiếng súng quê ta
Hai hôm mẹ đã nhớ nhà
Nghĩ thương con lợn con gà đói ăn.

Mũi chông nhọn dăng dăng nửa bước
Lưỡi dao dài chém ngọt đầu Tây
Thâu đêm đuốc sáng đường cày
Dân làng đào huyết vui thây quân thù.

Vách lá mới tươi cờ Tổ quốc
Xuống hành quân mát nước sông xa
Mẹ ngồi thức mấy canh gà
Gói thêm bánh tét gửi ra chiến trường.

Anh tập kích hạ đồn Ngã Bảy
Em vẫn công phat cấy Kinh Ba
Hương Mai quán quit bên bà
Mẹ cứng cháu nhỏ, tuổi già thêm vui...

Lửa Điện Biên đỏ trời phương Bắc
Gió hòa bình thổi mát xóm thôn
Em vang tiếng gọi nước non
Đưa anh theo bóng cờ son lên đường.

Em trở giấc, trăng nghiêng nửa gôi
Mẹ chổng rèm, sương gọi vườn cam
Ngước trông một mảnh trời Nam
Ngôi sao Bắc Đẩu ngày càng tỏ thêm.

Mẹ chân cứng đá mềm chờ đợi
Em khăng khăng đứng mũi chịu sào
Chín năm xương trắng máu đào
Lẽ đâu lại chịu công lao dã tràng.

Bọn buôn máu cam làm nô lệ
Rước thằng đao phủ Mỹ vào nhà
Miền Nam yêu quý đòi ta
Vườn cam ruộng lúa thành ra phap trường.

Chợ Mỹ Lược khăn tang trắng xóa
Đập Vinh Trình cánh quạ đen ngòm
Khe A Chê máu đỏ lòm
Lệ rơi xuống bến Thu Bồn chứa chan...

Em chẳng được đi bàn đi họp
Con hêi mong nháy nhót reo cười
Mẹ già ôm cháu nhen lời
Bóng đen quỷ sứ che trời âm u.

Người đương gặt, mà tù mà tội
Người đương ăn, chết vợi chết vàng
Người vừa đưa bạn sang ngang
Mái chèo chưa ráo, hồn oan đã là.

Người mẹ trẻ gần kỳ sinh nở
Đêm ngồi may áo lụa cho con.
Sáng ngày chết gục đầu thôn.
Cái thai trong bụng nghe còn đập đây.

Em mười bảy cô tay trắng nõn
Lựa chỉ thêu, thăm chọn người thương.
Hiếp xong nó giết giữa đường
Tay em vẫn nắm chặt vuông khăn hồng.

Lớp đương giăng, nó giăng nó xé
Chùa mới xây, nó rở mang đi.
Nó tung thuốc lú bùa mê
Cấm ngăn thương nhớ, cắt chia ruột rà.

Anh đã có mẹ già mạnh bước
Tóc trắng bay theo cuộc tuần hành
Có em trong đám biểu tình
Má đào ửng thắm, tóc xanh sáng ngời.

Muôn tiếng thét cung đòi thống nhất
Muôn lời hô phải lập hiệp thương
Đôi bờ một dải Hiền Lương
Phải cho chung bên liền đường Bắc Nam.

Cho Sa Đéc thơm cam Bó Hạ
Cho Hải Phòng đẹp lúa Tân Châu.
Núi sông sát cánh kề đầu
Ruộng đồng bát ngát một màu lúa thơm.

Anh đã có những em thơ bé
Quấn cờ son bảo vệ lấy cờ
Đồng bào từ chuyện tóc tơ
Phanh phui lửa dối ngăn ngừa mưu sâu.

Máy gian khổ chẳng nao dạ sắt
Bao tù đầy chẳng tắt niềm tin
"Tháp Mười đẹp nhất bông sen
Nước Nam đẹp nhất có tên Cụ Hồ"

Cau nở bẹ, dưa tơ lớn đợt
Xoài thơm hương cam ngọt trĩu cành
Cây vườn ngày một thêm xanh
Trái ngon thêm đậu chờ anh trở về.

Dạ canh cánh tình kia nghĩa nợ
Mắt dăm dăm ngoài đó trong này
Lòng ta biển rộng sông đầy
Tát hoài chẳng cạn, chảy hoài không ngừng.

Muôi đã mặn ba năm còn mặn
Giờng đã cay chín tháng còn cay
Lời thề năm ấy còn đây
Còn ta ta phải còn ngày đoàn viên.

Giấc mộng đẹp qua nghìn vạn dặm
Gôi chăn này vẫn ấm hơi em.
Đầu cành riu rít tiếng chim
Giật mình trông hút bóng em xa dần.

Trải ngày tháng trắng xuân gió hạ
Giấc chiêm bao nhắc nhở anh hoài
Mây đen còn nửa góc trời
Đỉnh chung sao nở ăn ngôi riêng anh.

Tin trong ấy đấu tranh thắng lợi
Nghe mà mừng như cởi ruột gan
Một lòng Bắc cũng như Nam
Có em bền chí anh càng quyết tâm.

Ta những tưởng hai năm đoàn tụ
Mà vì đâu để lỡ hẹn hò?
Vì đâu trong đợi ngoài chờ
Hồng thư nhận vắng đôi bờ cách ngăn?

Ai chia rẽ kẻ Nam người Bắc?
Mảnh trăng tròn ai cắt làm đôi?
Ai làm máu đỏ, lệ rơi?
Ai đang rập ngỗ, ai xui phá cầu?

Vui đất Bắc còi tàu, xương mảy
Loạn miền Nam lửa cháy rụi nhà.
Ngoài này đẹp lúa tươi hoa
Thương em trong ấy khổ ba bốn tầng.

Đoàn trẻ nhỏ bước chân lẫm chẫm
Mặt Hồ Gươm lấm tấm hoa ngâu.
Quần chi sóng cả sông sâu
Tay ta lại bắc nhịp cầu ta qua.

Cầu nô nhịp duyên ta tròn vẹn
Dòng Hiền Lương mát bến xuôi dòng.
Con sông vẫn đẹp đôi bờ
Tấm lòng có một, cơ đồ không hai.

Thư em viết lời lời thắm thiết
Ấm lòng anh chỉ biết mấy mươi
"Giữa mùa lúa chín hoa tươi
Anh tin tưởng nhé, em người vợ anh",

Nghĩ đến buổi nước mình thống nhất
Lệ tuôn trào khóe mắt rừng rừng
Đại đào trăm nhớ ngàn thương
Anh về hoa nở con đường thênh thênh.

Anh sẽ đón gia đình ra Bắc
Vợ chồng mình dạo khắp Thủ đô
Con ta được gặp Bác Hồ
Mẹ ta được ngắm cảnh chùa Ngọc Sơn.

Xe lửa ghé nông trường Phú Thọ
Tàu thủy thăm vùng mỏ Quảng Yên
Tám thơm cũng thể Nàng Tiên
Sen Hồ Tây ngát như sen Tháp Mười.

Vui sum họp mẹ tươi trẻ lại
Mừng đoàn viên em mãi đẹp ra
Rõ ràng giáp mặt đôi ta
Đắng cay trái máy, mặn mà xiết bao.

Cùng ôn lại năm tao bầy tuyết
Càng xa nhau càng biết lòng nhan.
Mấy thu nắng lửa mưa dầu
Tâm tình vẫn thắm, mái đầu vẫn xanh.

Cùng trở lại quê mình vườn cũ
Dấu đạn thù còn trở thân cây
Nhà ta ta lại sum vầy
Lại gieo mạ nếp, lại gầy giống dưa.

Con mỗi buổi học về múa hát
Đêm trăng vàng ngan ngát hương cau.
Mẹ già ngừng già côi trầu
Mỉm cười nhảm tính tháng nào em sinh?

Vườn xanh tốt đâm cành nảy lộc
Hoa đầy vườn chim chóc đến bay.
Em mà nằm cũ chuyến này
Khỏi lo con chạy máy bay giặc ruộng.

Con bé bóng thơm ngon giấc ngủ
Hé môi non cười nụ hồng hồng
May hơn chị nó đầu lòng
Nó sinh gặp lúc non sông yên lành.

Đời thêm đẹp mỗi tình thêm thắm
Nắng nông trường đỏ sẫm da cam
Tháng giêng lúa trầu bông vàng
Em trên máy gặt khăn rằn gió bay

Chiều chủ nhật xanh mây biếc gió
Tay nắm tay đi giữa Sài Gòn
Lo màu chọn kiểu áo con
Sách in nét chữ tươi dòn thơ anh.

Ngày kỷ niệm hòa bình hạnh phúc
Anh thả bè thủy lục' tươi hoa
Làng trên xóm dưới vui ca
Mặt sông pháo nổ, mái nhà sao bay.

Mẹ đi hội vui bảy cháu nhỏ
Em bên anh má đỏ bóng cờ
Tưng bừng tiếng trúc tiếng tơ
Đầu thôn trắng mọc tròn như mâm vàng...

Hà Nội, 7 - 1956

Tiếng trống đêm xuân

Trích

I

Chiều xuân mưa bụi nghiêng nghiêng
Mưa không ướt áo người xem hội làng
Khen ai nhuộm nhiều tam giang
Đánh dây xà tích cho nàng chơi xuân.
Khen ai tròn áo tử thân.
Mịn quần lĩnh tía, chùng khăn lụa sồi
Khen ai tóc thẳng đường ngôi
Ấm hơi trầu quế, thơm mùi hương nhu.
Khen ai áo kép quần hồ
Hội làng mê mãi sớm trưa đi về.
Khen ai e ấp tình quê
Bút hoa chưa thảo, gương thẻ còn nguyên.
Những ai Từ Thức gặp tiên
Những ai cô Tấm đắm duyên phượng hải..
Hội làng nô nức gái trai
Mong đêm quen sáng cho dài ngày xuân.
Đường thôn hoa buổi trắng ngần
Hoa xoan tím nhạt vãn tàn
Làng quê dịu dịu sương mai
Trường đầu khói pháo hạ nếu lên sao
Cỏ non sườn núi phơi màu
Lúa đồng con gái ri rào lá tơi

Hội xuân gió loạn đuôi cờ
Làng xa đêm vắng nhật thừa trống chèo.
Hội lang đèn đuốc như sao
Đêm chèo tiếng trống giáo đầu nổi lên
Mặt hoa quạt bướm che nghiêng
Bước ra cô nữ làm duyên đưa tình
Cùng trong chiếc chiếu giữa đình
Mà bao nhiêu cảnh nhiều tình bày ra
Đương ngực thất hóa vườn hoa
Buồng the trường gấm hóa ra chiến trường
Lầu Ngưng Bích, điện Trang Vương
Góc đa rậm rạp, con đường cheo leo
Mười lăm năm của cô Kiều
Xảy ra trong một buổi chiều mà thói
Một đêm là cả cuộc đời,
Ba tên áo nẹp là mười đạo binh.
Quạt che là bức trường thành
Một đi: muôn dặm trường đình tiền nhai
Đưa ngang vật áo: rơi châu.
Giơ roi: lên ngựa, cúi đầu: chiêm bái
Thiếu chi thực nữ anh hào
Truyện hay, tích lạ tóm vào một chương.

Người xem khi giận khi thương.
Khi yêu khi ghét khi mừng khi vui.
Suy ra muôn việc ở đời.
Rõ ràng như tấm gương soi bóng lờ.
Giận thầy, gạ bạn rượu Lữ Thông
Tham mối phú quý cướp công bạn hiền.

Giận vua Trang dạ đảo điên
Giết người nho sĩ, ép duyên má đào⁽¹⁾
Ghét phường Lữ Kỳ quyền cao
Chẳng chăm việc nước, chỉ mưu hại người.
Ghét con mẹ Tú già đời.
Buôn người trinh tiết kiếm lời mà ăn.
Khinh đồ mặt nhỏ Sở Khanh
Mảnh tiên Tích Việt chối quanh được nào.
Khinh tên bố vợ họ Hầu
Hôi hôn con gái ra màu bạc đen.
Thương nàng Thị Kính oan khiên
Đã nường cửa Phật chưa yên tội đời.
Thương Kiều tài sắc vẹn đôi
Chuộc cha mười mấy năm trời gian truân.
Hỷ Đồng khen ở có nhân
Giữa đường đổi áo liễu thân cứu thầy.
Châu Long khen giữ lòng ngay
Xa chồng mà chẳng đơn sai cùng chồng.
Mừng người thờ mẹ có công.
Chàng đi sứ sự mười đông lại về.
Mừng người lặn lội sơn Khê
Thần thương hổ cứu vẹn bề thất gia.
Vui sao sum họp một nhà
Điềm lành mai lại nở hoa hai lần.
Vui sao một tiếng đàn thần
Giặc mười tám nước lui quân chịu hàng.
Hội đông đông chật đình làng
Đêm càng khuya khoắt, tình càng thiết tha.

(Trích trong truyện thơ dài trên 2.000 câu)

Viết xong cuối tháng 12 năm 1957 tại Hà Nội

⁽¹⁾ Tích chèo Phạm Tải Ngọc Hoa. Từ đây trở đi tác giả nhắc đến nhiều tích chèo khác.

Bức thư nhà

*Được tin anh, lòng mừng khôn xiết
Trả lời anh, em viết thư này.
Trong màn con đã ngủ say,
Ngoài sân trăng giãi bóng cây la đà.*

*Nay em kể chuyện nhà anh rõ:
Mẹ bình yên, con nhỏ chịu chơi.
Em theo công điểm kịp người,
Lúa tằm, lúa lợn mẹ nuôi vẫn đều.*

*Việc đoàn thể sớm chiều dẫu bận,
Việc gia đình em vẫn lo toan
Vụ chiêm chăm bón kỹ càng
Lúa đang vào máy, ngô đang phơi cờ.*

*Đạo tháng trước lợp nhà sửa ngõ,
Được bà con giúp đỡ ân cần.
Có chồng là một quân nhân,
Trẻ già vị nể, xa gần mến thương.*

*Anh lại được ở luôn quân ngũ,
Thực là điều vinh dự cho em.
Xóm làng ai nấy đều khen,
Khen anh đáng mặt thanh niên lúc này.*

Me thì bảo: "Chồng mày biết nghĩ,
Chẳng đả mang tình nghĩa riêng tây,
Vâng lời Bác dạy bấy nay,
Trung kia với nước, hiếu này với dân,

Chẳng học thói lẩn tránh những kẻ
Sớm lại chiều hú hí vợ con.
Làm trai nghĩa vụ không tròn,
Thì con người ấy hỏi còn ra chi?"

Anh hăng hái mà đi tiền tuyến!
Đánh quân thù, lập chiến công cao
Cho dù xa cách bao lâu,
Việc nhà em gắng trước sau vẹn tròn.

Săn sóc mẹ chiều hôm ban sớm,
Dậy dỗ con khôn lớn nên người,
Tặng gia vườn ruộng tốt tươi.
Tháng năm vượt mức, tháng mười bội thu.

Đã khăng khít sông chờ bến đợi,
Dám phơi pha vật đổi sao rời.
Anh yên lòng nhé! Anh ơi!
Em xin xứng đáng là người vợ anh.

Cứ theo thói thường tình nhi nữ
Ai chả mong đôi lứa đề huề.
Làm ăn, chợ búa, hội hè,
Công kia việc nọ đi về có nhau.

Tưởng những lúc qua cầu gánh nặng.
Hỏi lòng nào lòng chẳng nhớ nhung!
"Vai mang khăn gói sang sông,
Tội trời thì chịu, theo chồng cứ theo".

Tưởng những lúc yêu chiều khăn gói,
Đêm thu dài, trời tối, mưa mau,
Nỉ non tâm sự cùng nhau,
Giờ đây xa vắng... lòng sao khỏi buồn?

Nhưng đất nước hiện đang có giặc,
Vang miền Nam tiếng thét diệt thù.
Nhẽ đâu nũng nịu sớm trưa!
Nhẽ đâu nhắm mắt làm ngơ cho đành!

Nhẽ đâu chỉ nặng tình chồng vợ?
Nhẽ đâu mà ăn ngủ điềm nhiên!
Khi bom giặc Mỹ nổ rền,
Máy bay giặc Mỹ rú trên đầu mình?

Có quyết chí hy sinh chống Mỹ
Cứu nước nhà, bảo vệ xóm thôn,
Mới mong hạnh phúc vương tròn,
Vợ chồng gần gũi, cha con quây quần.

Người thì đi tòng quân giết giặc,
Kẻ ở nhà sản xuất gấp đôi.
Khó khăn dù đến mấy mươi.
Cũng xin gánh vác thay người ra đi.

Xã ta vừa có kỳ tuyển lựa,
Thanh niên xin nhập ngũ thật đông.
Phong trào tình nguyện, xung phong.
Như rừng gió cuốn, như sông nước tràn.

Em càng nghĩ lòng càng mừng rỡ
Gia đình ta nay đã có anh.
Mong anh nhiệm vụ hoàn thành,
Sao cho trọn nghĩa trọn tình nước non.

Đáp nghĩa mẹ sớm hôm tựa cửa
Bõ công em rày nhớ mai mong.
Có chồng cho đáng tấm chồng,
Xứng danh chiến sĩ anh hùng như ai!

Quê ta đó yên vui đẹp đẽ,
Dân làng ta chăm chỉ cần cù.
Mẹ ta vui việc tằm tơ,
Con ta học nói bì bô suốt ngày.

Bờ sông mới bóng cây đã mát,
Trường cấp hai vừa trát vôi xong.
Trạm bơm máy điện vôi rồng
Phun mưa, hút nước ruộng đồng tốt tươi.

Kho hợp tác sản phơi mở rộng,
Trại chăn nuôi nhiều giống lợn to.
Từ phen cải tiến đến giờ,
Xã ta đôi mới chẳng thua xã người.

Em vừa tính, còn vài tháng nữa.
Nghĩa vụ xong anh trở lại nhà,
Cùng nhau chung sức tăng gia,
Mẹ con chồng vợ nhà ta vui vậy.

Nhưng bọn Mỹ là bầy quí ác.
Nã đạn bom tàn sát dân ta.
Anh ơi, giặc đã đến nhà,
Đàn bà cũng đánh nữa là đàn ông!

Giờ những buổi ra đồng làm lụng
Chúng em thường liềm sừng theo nhau.
Máy bay thẳng Mỹ lén vào.
Súng trường em cũng bắn nhào, chẳng tha.

Tin chiến thắng tiếng loa vang dội
Cả quê ta sôi nổi lạ lùng.
Máy bay giặc rụng như sung.
Vĩnh Linh, Đồng Hới, Bạch Long, Quảng Bình.

Lại Nghệ Tĩnh, sông Gianh, Thanh Hóa.
Lại Hòn Mê, Cồn Cỏ, Lạch Trường...
Mẹ già bên cạnh nồi ươm
Nhớ từng chiến quả, kẻ từng chiến công.

Em cảm thấy vô cùng sung sướng,
Nghe tin đài càng tưởng đến anh.
Đó đây trên đất nước mình.
Chiến công hân có phần anh góp vào.

*Giờ anh ở non cao, biển rộng?
Hay đương trên mâm sủng phòng không?
Hay đương ruồi ngựa biên phòng?
Hành quân sông Mã, sông Hồng, sông Lam?*

*Nhưng em biết rõ ràng, chắc chắn.
Bất cứ đâu anh vẫn kiên cường.
Quyết vì Tổ quốc, quê hương,
Dù cho phải đổi máu xương cũng là!*

*Cùng chiến đấu cứu nhà cứu nước,
Em mong sao noi được chí anh
Giữ cho đời mẹ yên lành
Giữ cho giấc ngủ con mình thơm ngon.*

*Giữ vườn ruộng quê hương, đất nước,
Giữ gia đình hạnh phúc đôi ta.
Anh đi, em ở lại nhà,
Ấy là nghĩa nặng, ấy là tình sâu.*

*Khi giặc Mỹ thua đau cú thắng,
Cả hai miền chiến thắng reo vui.
Anh về, đời lại thêm tươi,
Nhà ta vui lại gặp mười ngày nay.*

*Em dệt lụa, mẹ may áo ấm,
Bố đi về, con quán theo chân.
Tình chung lại đẹp gói chẵn,
Đêm nay nào khác đêm xuân năm nào.*

Vợ chồng lại cùng nhau ôn lại,
Những ngày chờ tháng đợi vừa qua.
Cứ như thế ấy mới là!
Chung vui nghĩa nước tình nhà từ đây.

Giấy một mảnh, giải bày tâm sự
Gửi đến nơi quán ngủ cho anh
Từng dòng từng chữ đình ninh
Phong thư, phong tron mối tình đôi ta.

Anh giữ lấy thư nhà một bức
Tấm lòng em chân thực thiết tha
Những khi đêm vắng chiều tà,
Giở thư, thấy chữ như là thấy nhau.

Trước em gửi lời chào đơn vị
Sau chúc anh mạnh khỏe, bình yên.
Dặn anh nhớ nhé, đừng quên!
Mỗi kỳ chiến thắng thì biên thư về.

Nam Định, xuân 1965

Túi ba gang

(Viết theo chuyện cổ dân gian)

Nhân nắng xuân đầm ấm
Vườn xuân rộn tiếng chim
Chị kể cho các em
Nghe một câu chuyện cổ.
Các em tìm trong đó
Những ý nghĩa sâu xa
Có bổ ích cho ta
Tuổi măng non tươi sáng
Nào! Các em im lặng,
Ngồi sát lại cho vui!
Ngày xưa có hai người
Anh Kỷ, em là Át
Xây khi cha mẹ mất
Vội chẳng kịp trôi trăng.
Chỉ dặn hai con rằng
Cơ nghiệp cùng chung hưởng.

Kỷ cậy mình là trưởng
Lại vốn tính tham lam
Chẳng thương xót gì em
Cả gia tài chiếm hết,
Nào tường hoa cây mít
Nào ao cá, nhà lim...

Chỉ chia cho người em
Một mảnh vườn nhỏ bé
Trơ trọi một cây khế
Xa tít tận cuối làng.

Ất chẳng tính thiệt hơn
Cứ vui lòng nhận lấy
Hai vợ chồng trồng cấy
Mùa rau tiếp mùa khoai
Khi khế chín vàng cây
Vợ chồng đem chợ bán.

Hôm ấy vừa tảng sáng
Có một con Phượng Hoàng
Từ đâu bay vào vườn
Đậu cành, ăn mãi khế.
Ất ra vườn thấy thế
Cất tiếng bảo chim rằng:
"- Nhà ta vốn nghèo nàn
Chỉ trông vào cây khế
Chim ơi! Mày ăn thế
Là khôn vợ chồng ta!"
Chim Phượng chừng nghe ra
Cất tiếng kêu vội vã:
"- Ăn một quả
trả nén vàng
may túi ba gang
đem đi mà đựng!"

Thế rồi cứ sáng sáng
Chim Phượng lại bay về
Ăn khế ngọt chán chê
Lại kêu lên giục già:
"- Ăn một quả
trà nén vàng
may túi ba gang
đem đi mà đựng!"

Vợ chồng Ất bàn định
Thử đi một chuyến xem
Vợ liền lấy chỉ, kim
Khâu cho chồng túi vải
Y theo lời chim nói
Đo túi đúng ba gang.

Sáng sau, chim Phượng Hoàng
Từ phương xa bay lại
Ất liền mang túi vải
Cưỡi lưng Phượng mà đi.
Qua sóng biển âm ỉ
Phượng liền sà cánh đồ
Xuống một hòn đảo nhỏ
Vô số là bạc vàng.
Ất chẳng có lòng tham
Chỉ lượm vừa túi nhỏ.
Khi mặt trời đứng ngọ
Đã giục chim bay về.

Nhờ được số vàng kia
Hai vợ chồng sung sướng
Mua trâu rồi tậu ruộng
Giúp đỡ những người nghèo
Cuộc sống thật phong lưu.
Hơn người anh gấp bội.

Kỷ biết tin tức tôi
Liên học tốc sang chơi.
Ất kể rõ đầu đuôi
Kỷ máu tham bỗng nổi,
Liên gạ em đánh đổi
Lấy cơ nghiệp của mình.

Vợ chồng Ất hiền lành
Nên chẳng hề suy tỵ
Đổi ngay nhà cho Kỷ
Không đòi hỏi gì thêm.
Kỷ dọn sang nhà em
Ngày lại ngày ngóng đợi.
Quả nhiên chim lại tới
Ăn khế chín trên cây.
Kỷ chạy ra nói ngay,
Chim cũng liền đáp lại:
"- Ăn một quả
trả nén vàng
may túi ba gang
đem đi mà đựng!"

Kỷ lòng mừng hỷ hững
May luôn túi sáu gang
Cốt đừng cho nhiều vàng
Thỏa lòng tham không đáy.
Sáng sau chim bay tới
Kỷ vội cười mà đi.
Qua sóng biển âm ỉ
Hạ xuống hòn đảo quý.
Kỷ tha hồ tự ý
Nhét vàng đầy túi to
Lòng tham vẫn chưa vừa
Thấy vàng là cứ nhặt.
Túi áo nhồi đã chặt
Lại giắt kín lưng quần
Chim giục già mấy lần
Kỷ vẫn còn tiếc rẻ.
Kỷ mang nhiều vàng quá!
Chim bay qua biển khơi,
Mồi rã cánh, huyệt hơi,
Liền hát tung Kỷ xuống.
Lòng biển sâu muôn trượng

*Mặt biển rộng mù khơi
Đã chìm Kỷ chết tươi
Với lòng tham không đáy.*

*Câu chuyện cổ như vậy,
Các em hẳn nhận ra:
- Tham lam là xấu xa
- Thực thà là đáng quý.
Các em đừng quên nhé
Câu chuyện TÚI BA GANG!⁽¹⁾*

Nhân Nghĩa - Lý Nhân
Cuối 1965

⁽¹⁾ Đây có lẽ là sáng tác cho thiếu nhi duy nhất của Nguyễn Bính. Nhà thơ viết tác phẩm này vào mùa đông cuối cùng của đời mình tại nơi nhả thơ theo cơ quan Ty Văn hóa Nam Hà về sơ tán. Tác phẩm được ký tên tác giả là *Chị Thảo* khi in trong *Văn nghệ Nam Hà* số xuân Bính Ngọ (1966).

LỜI BẠT

Một buổi chiều cuối xuân năm 1964 - Nguyễn Bính về Nam Hà - Ty Văn hóa Hà Nam - làm việc và ở lại lâu dài nơi quê hương sau 20 năm phiêu bạt. Hai mươi năm ấy, có mấy mùa xuân mà anh không gửi gắm tâm tình - nỗi xót xa cô đơn, đem hình hài trả nợ áo cơm, tất cả mùi tục lụy cay đắng gặp trên bước đường phiêu lưu vô định. "Xuân tha hương, xuân lại tha hương, xuân vẫn tha hương". Những dằn vặt về cuộc sống, nỗi ấm lạnh về tình đời, tình người, qua những cảnh huống bơ vơ lạc loài gói trong những vần thơ tâm sự toàn chán ngán, hoài nghi:

*Em vốn đường dài thân ngựa lẻ
Chị thì sông cái chiếc đò nan
Quê người đừng ngắm mây lưu lạc
Bến cũ nằm nghe sóng lỡ làng.*

Nguyễn Bính bế tắc. Nguyễn Bính nhọc nhằn, té tái, toàn là những thất vọng, ê chề, trong một xã hội đảo điên, lật lọng, xảo quyệt và man trá. Cái xã hội đầy những cam bẫy và bất công ấy - cái chế độ phong kiến và thuộc địa trong những ngày tàn lụi, ngắc ngoải những diên khùng và hỗn loạn - Nguyễn Bính tìm sao cho được những giá trị cao đẹp, thỏa mãn sao được những ước mơ - khiến cho tâm hồn nhà thơ, mỗi khi gặp

nồi bắt dắc chi, lại thiết tha nhớ cố hương, nhớ người thân, ôn lại những kỷ niệm em đêm đã qua, nơi thôn quê heo lánh, với những phong tục thuần hậu, những thú vui quê mùa, cảnh cây gặt tất bật, tiếng trống chèo đêm xuân. Vậy mà Nguyễn Bính đã một lần lỡ bước ra đi. Đi đâu? Làm gì? Sống bằng gì ? Với hai bàn tay trắng, và cái vốn học văn không bằng cấp! Con đường trước mắt mịt mù, chông gai, anh đã lường thấy được. Thôi thì đổ tất cả cho số kiếp, là định mệnh. Nguyễn Bính dứt áo ra đi, và một lần đi, coi như là ...

Cha đừng tiếc, mẹ đừng thương

Cầm như đồng kẽm, qua đường đánh rơi.

Nguyễn Bính mắc cái bệnh thông thường của một số khá đông văn nhân thi sĩ thời ấy, bệnh giang hồ. Có những chuyến giang hồ vật: một cuộc tàu ngược tỉnh Bắc, tìm đến nhờ một ông bạn Mạnh Thường Quân, một chuyến xuống tỉnh Đông, Hải Phòng, lần lữa một vài quán trọ. Thế rồi bệnh giang hồ mỗi ngày một nặng. Anh đi vô Huế, vô Nam; lưng vốn là mấy vần thơ, một bộ áo quần cũ nát - cùng đi có mấy người bạn, và tìm đến những người bạn - nơi thì lạnh nhạt, nơi thì xót thương. Nguyễn Bính cũng đi được đến Sài Gòn lục tỉnh. Anh đến Ba Tri, nhà cũ cụ Đồ Chiểu, đến đất Hà Tiên - nổi tiếng về phong cảnh đẹp, cái vùng đất cực nam, vốn là nơi trấn biên của gia đình viên tổng binh Mạc Cửu. Cái vốn hiểu biết, lịch lãm càng thêm đầy thêm rộng. Nguyễn Bính làm thơ, hoàn toàn sống bằng cây bút; chắt vật, nghèo nàn. Nhưng cây bút xuất thân tạo cho anh một vị trí, và tên tuổi anh được nhắc nhở, yêu mến và cảm phục ở trong dải đất miền Nam

Chiến tranh thế giới lần thứ hai. Súng nổ khắp trời Âu. Khói lửa lan tràn thế giới. Ba mươi sư đoàn quân phát xít Nhật làm mưa làm gió suốt vùng Đông Nam Á. Bọn Tây thực dân sụp mặt xuống trước những ông chủ mới. Đội quân Thiên Hoàng - gồm những tên lính béo trọc béo tròn, đầu trọc tếu, mắt một mí, những bộ áo quần màu cứt ngựa, và những thanh gươm dài ngoẵng. Chúng nó cùng ăn cướp, cùng vợ vét, rồi nổ súng giết nhau. Thế rồi Cách mạng tháng Tám, Tổng khởi nghĩa, Nam Bộ kháng chiến, chống Nhật rồi chống quân Anh, quân Pháp. Nguyễn Bính lưu lạc từ vùng này sang vùng khác, khi thì bị hãm trong vòng thế lực của Bình Xuyên, khi thì lạc lõng ở vùng các giáo phái. Ở quê hương, có một mẩu tin trong tờ báo *Công Dân* (Nam Định) báo là anh đi kháng chiến. Lại có tin đồn Nguyễn Bính đã chết. Thực ra, sau này mới rõ là Nguyễn Bính đi kháng chiến thật, ở miền Tây, ở Đồng Tháp Mười. Anh đã viết nhiều trong thời gian này. Và một bài thơ truyền đi rất nhanh, kèm với điệu nhạc hào hùng: *Tiểu đoàn 307*.

Nguyễn Bính đã ném cảnh màn trời chiếu đất của người chiến sĩ. Anh đã kết bạn với những người cách mạng, và đã trải những tình cảm riêng tây, trong những cuộc gặp gỡ giữa những người cùng cảnh ngộ. Thành giặc truy lùng Nguyễn Bính. Và cái tên Nguyễn Bính Thuyết - là một lần sửa chứng minh thư, để che mắt kẻ thù xoi mói. Ấy thế, rồi năm 1954, Nguyễn Bính tập kết ra Bắc. Con người ấy đã trở về.

Nguyễn Bính về, một nửa trái tim còn gửi lại miền Nam. Trong ấy, còn có hai con gái của anh: cháu Hồng Cầu, cháu Hương Mai. Lại những nhớ nhung khắc khoải.

Anh cũng chung tâm tư ngày Bắc đêm Nam như tất cả các anh em miền Nam tập kết, những ngày miền Bắc có hòa bình, mà trong kia là chế độ ngột thở của các chế độ nguy, thuộc Pháp rồi thuộc Mỹ.

Nguyễn Bính về Nam Hà, tuổi gần năm mươi, gầy, đen, tóc cắt ngắn gần như trọc. Anh ăn mặc thật giản dị: một sơ mi nâu, một quần ka ki bạc mầu, và đôi dép cao su. Toàn bộ hình thức ấy không gọi một vẻ gì một nhà thơ lớp trước - sau này người ta gọi là "thì nhân tiền chiến". Anh cười, đôi mắt nâu, sắc sảo, ánh hơi lạnh, và nụ cười khô, hàm răng ám khói thuốc lào.

Nguyễn Bính về quê, về cố hương cũng khối nỗi niềm tâm trạng.

Chúng tôi đón anh, niềm nở; và những phút ngỡ ngàng ban đầu cũng sớm qua đi.

- Anh Bính ạ. Thế là "Dần dà rồi lại quay về cố hương".

Câu tập Kiều tức cảnh, làm cho Nguyễn Bính vui hẳn lên, thân mật thật sự. Anh rất thuộc Kiều, mà hay tập Kiều trong câu chuyện thù ứng. Bởi thế, anh tươi nét mặt, cười to:

- Chao! Hay! Ở Vụ Bản - quê tôi - có chợ Dần, chợ Đà. Đúng như cảnh tôi bây giờ, vịn vào cứ ăn khớp như gần vậy.

Thế là từ hôm ấy, anh Bính làm việc hàng ngày. Anh em đồng sự toàn là đàn em, kể cả tuổi đời, tuổi nghề nghiệp. Nguyễn Bính làm việc không "tài tử" như một số anh em văn nghệ. Anh ngồi trong phòng như một công chức kiểu mẫu, viết rất kỹ, bản thảo của anh trông

thật mê. Và anh có lối viết thảo bằng bút lông, rất bay bướm, thường hay chép thơ khi tặng bạn bè.

Công việc làm thơ tuyên truyền. Thơ ca ngợi chiến thắng miền Nam. Thơ nói về sản xuất công nghiệp, nông nghiệp. Những tập sáng tác của Ty Văn hóa ngày ấy in ra, phát hành không thu tiền. Nguyễn Bính làm thơ phục vụ công cuộc đấu tranh chống Mỹ cứu nước - Tiếp theo những tập thơ *Gửi người vợ miền Nam*, *Đêm sao sáng*, một loạt bài thơ, viết từ 1957 đến 1962, 1963, Nguyễn Bính viết các bài thơ về chiến thắng. Ít người theo dõi tin thời sự chăm chỉ và nhớ kỹ như Nguyễn Bính. Những tên Bầu Bàng, Núi Thành, Ba Gia, Bình Giã, anh kể trong thơ rất rành rọt. Cây bút thơ chiến đấu thật bén nhạy. Năm 1965, có một bài về từ xó tối nào đưa ra, thác lời một người vợ bộ đội than thở cảnh vợ chồng chia biệt, đầy những lời lẽ ủy mị tiêu cực, Nguyễn Bính liền mở ngay một cuộc "bút chiến". Anh viết trong một tuần tập thơ *Bức thư nhà* cũng là lời lẽ một vợ chiến sĩ gửi cho chồng, hết sức dịu dàng, trữ tình, nhưng thể hiện một tâm hồn cao cả, ý chí kiên nghị, ba đảm đang, làm hậu phương vững chắc cho người lính chiến đấu.

Bức thư nhà lời lẽ trau chuốt, mượt mà, phong cách dân gian, đọc trong các cuộc họp dã hay, nhưng chính là những lúc một mình ngâm ngợi, hoặc ru con, di rất sâu, và gợi rất trúng. Cũng lạ! Từ đó, không thấy ai nhắc đến cái bài về *Chinh phụ tân thời* ướm át, nã nê và phản động trước kia nữa.

Nguyễn Bính đón những tin về kết quả bài thơ của mình trong dư luận quần chúng bạn đọc, rất hồ hởi hồn nhiên. Anh có tục hay "khao". Một ấm trà ngon, do Bính

tự tay pha lấy - rất tiết kiệm và rất khéo. mấy điều thuốc lá rẻ tiền, hay sang nữa là một gói kẹo. Cũng có khi là rượu - ít thôi - chỉ hai chén là anh say - mà say vui, đôi khi hơi gây gổ một chút - Những lúc ấy, Bính cao hứng, đọc thơ mình, đọc thơ kim cổ, kể rôm rốc những chuyện vui buồn trong cuộc đời phiêu lưu. Anh hay nói nhất là chuyện miền Nam. Những phong tục vùng lục tỉnh, những bữa rượu, những món ăn, những vườn cây hoa trái, những địa lạch đầy tôm cá, và những khu rừng ngập nước mặn, chim sông hàng triệu con, làm tổ trừu gục cành lá. Nói về miền Nam, Nguyễn Bính lơ lơ đôi mắt, nhìn đâu xa lắm, và anh say sưa, hào hứng, rồi đắm chiêu, thờ thần. Bao nhiêu cảnh, bao nhiêu tình. Có những người bạn chiến đấu đã nằm trong một mảnh đất nào đó. Có đôi mắt trẻ thơ hau háu chờ mong... Chuyện chung lẫn chuyện riêng. Nguyễn Bính gắn liền máu thịt với miền Nam đất nước, da diết nhớ nhung hai đứa con thơ, và anh tin chắc ngày thống nhất đất nước.

Những câu chuyện thật xa lạ mà thật gần gũi, và cuối cùng lại là chuyện thơ. Nguyễn Bính bình thơ thật hay, thật độc đáo và chi tiết. Ôi, rồi một ngày kia - sau này - sau này nữa, có lẽ cũng cần ghi lại những chuyện xung quanh một bài thơ, một câu thơ - những câu thơ nên tình nên nghĩa, và cũng có những chuyện xích mích hờn giận - cứ gọi là những giai thoại cũng được, hoặc là những vụ án văn chương cũng được. Nguyễn Bính - vốn có nhiều mặc cảm - rất băn khoăn khi người ta không hiểu được ý tứ mình, không thấy đủ những dụng công vất vả của anh đối với một từ, một chữ. Và anh càng cay đắng, dễ bực bội đến nỗi xung khi có một kẻ hiểu sự nào

dó, hoặc ác ý, hoặc đùa nhá, hoặc vì thiếu thông minh - đã cố ý bẻ bai, xuyên tạc xoi mói anh một bài, một câu, một chữ, xoay thành nghĩa xấu.

Có ở vào vị trí của Nguyễn Bính mới thông cảm nổi với con người ấy. Anh trân trọng nguồn thơ dân gian, nhất nhanh chắt chịu một từ, một ý của những người lao động. Một lần, anh trầm trồ tấm tắc cảm ơn mãi anh hay chị công nhân nhà in, đã xếp lằm một chữ trong thơ anh - làm cho thơ hay vọt lên, ngoài cả dự kiến của tác giả. Vốn là Nguyễn Bính viết về sự hy sinh dũng cảm của người mẹ, trẻ, lấy thân mình bảo vệ đứa con thơ, trong một trận bom. Nguyễn Bính viết:

Lấy thân làm bức thành đồng cho con.

Người thợ in - không biết vì có tài thẩm thi xuất chúng - hay đơn giản thôi, chỉ vì lằm chữ, đã xếp thành câu:

Lấy thân làm bức thành đồng che con.

Nguyễn Bính sung sướng, trân trọng, cảm kích, tự xét: "Cái từ *cho* nó yếu ớt, bị động, tầm thường bao nhiêu, thì cái từ *che* nó năng nổ, dũng cảm, chủ động quyết liệt bấy nhiêu. Ha! Quần chúng sáng tạo. Quần chúng làm thầy của nhà thơ, có khi dù chỉ một chữ". Anh luôn nói vậy.

Cũng lại về một chữ - lần khác, Nguyễn Bính trần trọc thâu đêm để tìm một chữ. Hạt mầm mạ gieo xuống đất, nó bén rễ rồi trỗi dậy, nhôo dậy, vươn dậy, nhú thẳng cái thân non tỵ xú. Hiện tượng ấy gọi là gì nhỉ. Anh dậy sớm, hút thuốc lảo, thở dài chưa tìm ra chữ cho tới lúc tan sương, anh mới sức tìm thấy, cái từ quên khuấy đi từ lâu lắm rồi.

A! Đấy rồi. Mạ đã *ngồi*! Chính cái từ này mấy hôm nay, nhà thơ cứ tìm tòi, vắt óc ra mà không thấy *Mạ ngồi*. Nó sống, nó cử động, nó nằm, nó ngồi, nó lớn, rồi nó đứng cái... Ấy, cây lúa đã được nông dân bao đời coi như một con người, với cả cuộc sống của nó. Và Nguyễn Bính viết:

Mộng một đêm qua, mạ đã ngồi...

Anh rất đặc ý về cái từ *ngồi*, gieo chắc nịch. Cái vốn văn học dân gian của anh đã giàu. Nhưng như người đãi cát tìm vàng, Nguyễn Bính luôn luôn đi, lượm lặt, và ghi nhớ.

Mùa hè năm 1965, giặc Mỹ leo thang ác liệt. Hôm trái bom đầu tiên rơi xuống ngoại thành Nam Định, Bính vẫn còn *ngồi* - *ngồi* trên gác (phòng văn nghệ) uống trà và gặt gù viết. Tối hôm ấy, chúng tôi đến nhà "đả thông" cho anh về việc cơ quan sơ tán, đi về nông thôn, đường xa, đi lại vất vả, sinh hoạt diêu vợi... cũng ngại cho anh đấy. Nhưng Nguyễn Bính tỏ vẻ hết sức bất cần, lại ung dung nữa là khác. Đúng như vậy. Anh đi sơ tán với cơ quan, đội nón lá, khoác bị, cước bộ rất thoải mái. Và còn có cả những bài thơ về chuyện đi bộ, và xe đạp. Không thấy anh nuối tiếc gì quạt máy, đèn điện bao nhiêu. Kể ra thì cũng đôi khi, có than thở một chút về chuyện gian khổ :

Chông ở Nhân Nghĩa, vợ Nhân Hậu

Mười lăm cây số, đường độc đạo.

Nguyễn Bính sơ tán theo cơ quan về xã Nhân Nghĩa, huyện Lý Nhân. Anh ở nhà dân - ba gian nhà tre lợp lá mía - khề khà, thân thuộc như người trong gia đình,

không một chút ngờ ngàng của người thành thị. Đường xóm quanh co, mưa gió thì lầy lội, cây cối rậm rạp. Cửa ra vào là phen liếp mía, bàn viết là một cái chõng kê gác vào giường tre. Tiếng gà mái nhảy ổ táo tác ngay bên cạnh tập giấy má. Và mỗi khi có khách đến chơi, khách phải lên tiếng gọi từ đầu ngõ, để phòng con vàng con vện nó hỗn hào.

Nhưng cạnh song trúc, buồng chuối tiêu rủ những trái xanh nhạt, mẫm mẫm. Cây chanh khoe quả, cây mít rủ bóng rợp cả góc vườn - xế phía kia là vườn mía, tấm tắp xếp hàng những gióng nuột nà màu mận chín. Quen thuộc quá, quê hương đồng chiêm đồng bãi, con sông Châu xanh ngấn ngắt, đôi bờ những nhãn cùng vải xum xuê. Người đi về chợ gọi đồ ới suốt ngày. Ở đó, người ta vẫn cho nhau nắm hương nhu gọi đầu, mời nhau những ngày giỗ, ngày tết tháng năm, tháng tám, tết cơm mới. Máy bay Mỹ quần đảo trên trời - cũng là có từng lúc. Ở đây êm đêm quá. Người quý người quá.

Có những ông cụ cho cháu sang biểu bác Bính một miếng mít đầu mùa. Không biết có phải vì cảm cái ân ấy, mà Nguyễn Bính ca ngợi quả mít là vua các thứ quả: thơm nhất, ngọt nhất, to nhất, tóm lại là đã nhất. Mít, ăn vào, nó nóng người lên, hăng hái tỉnh táo... a, ra nó có nhiều đức tính quý hóa ấy!

Một đêm khuya lắm, trời mưa dầm dề. Nguyễn Bính làm việc. Bà hàng xóm thức dậy lần thứ hai vẫn thấy ánh đèn. Lẳng lặng, bà cầm dao ra vườn, chặt một cây mía lớn, vác sang gõ cửa, đem cho... Không! Đừng đánh giá người dân bình thường quá xa lạ với lao động nghệ thuật.

Cũng vì thích giao du rộng trong xóm làng nên Nguyễn Bính hay đi chợ. Còn gì vui hơn cái chợ, với chuyện bán mua mặc cả: con gà, con lợn, thóc gạo, chuối hồng, trái bưởi đào, chục cam chanh, và cá tép sông Châu - mùa nào thứ ấy. Nhà thơ áo nâu quần nâu lẫn trong đám đông, la cà khảo giá thóc, giá gà lợn, ném thuốc Lào. Ra về thường là lúc nửa buổi, chợ đang đông. Và anh vào hàng cắt tóc nghỉ ngơi. Nguyễn Bính có tật ngứa da đầu. Anh thợ cắt tóc bên bãi sông Châu thường giúp anh húi gần như trọc, rất cẩn thận và... không lấy tiền. Nguyễn Bính đền công anh bằng một tờ báo, một bài thơ in mới nhất. Và anh thợ dán các thứ đó lên vách ken lá mía - vừa để chào hàng, vừa giới thiệu với khách - rất hãnh diện - mình là bạn của ông Bính làm thơ.

Và Nguyễn Bính ra về lúc đứng bóng. Từ chợ Chủ, Bình Lục về Nhân Nghĩa, qua con sông Châu. Cô lái đò - cô Bé, cũng có tên là cô Thoa nữa - sẵn sàng chở bác nhà thơ qua sông, không bao giờ lấy tiền. Chẳng biết cô Thoa có bao giờ đọc bài *Cô lái đò* của anh, những vẫn cảm thông:

*Xuân đã đem mong nhớ trở về
Lòng cô gái ở bến sông kia*

Chúng tôi thường đem chuyện này ra tán đùa Nguyễn Bính. Anh cười, và ngâm lại bài ấy - tiếc rằng chẳng bao giờ có cô Thoa cùng nghe. Bài *Cô lái đò* như chúng tôi biết - có một đoạn cuối:

*Thế rồi trên bến một đêm kia
Người khách tình duyên lại trở về
Cô lái đã vui duyên phận mới
Khách còn trở lại nữa làm chi...*

Nguyễn Bính hết sức ngạc nhiên. Bốn câu ấy không phải anh làm. Ai "nối diêu" vào lúc nào, không rõ. Hay... cũng có một cô lái dò nào đó - đã sáng tác ra, một lần gặp gỡ bề bằng muện mần, với người khách của cô...

Nguyễn Bính không trách người bạn thơ vô danh nào đó, còn lấy làm thú vị. Cái vốn của Nguyễn Bính vẫn là từ dân gian mà ra - dân gian thêm thắt vào, chuyện đó, dù hay dù dở, cũng không lấy làm lạ.

Cuối năm 1965, năm kỷ niệm 200 năm sinh Nguyễn Du - Nguyễn Bính làm việc sôi nổi, hào hứng đặc biệt. Anh thuộc *Truyện Kiều* từ đầu chí cuối - vốn coi cụ Tiên Điền như một vị tổ sư - nên chuẩn bị việc kỷ niệm này, Nguyễn Bính viết không mỗi, anh viết *Bài ca quê hương*, ca ngợi đất nước mình có nền nhạc, nền thơ, có kho tàng văn học dân gian đồ sộ. Và "Có Nguyễn Du và có một *Truyện Kiều*". Phải, chỉ "có một *Truyện Kiều*" mà thôi.

Chuẩn bị số báo Tết Nguyên Đán năm Bính Ngọ ấy, chúng tôi cùng dành rất nhiều bài về Nguyễn Du, từ chính luận đến các bài sáng tác, các chuyện giai thoại về Nguyễn Du và Kiều. Cái hôm duyệt bài báo Tết, anh em cảm thấy như Tết đã đến rồi. Nguyễn Bính khỏe, tươi, tay thủ thủ một tập giấy mỏng. Anh khoe: trong một đêm, đã viết được một bài tập Kiều, vịnh cụ Tiên Điền. Anh không cho ai xem, chờ lúc ra hội đồng đủ mặt, mới trình trọng giở trang giấy viết công phu - chữ đẹp như xếp, rồi hắng giọng ngâm nga:

Kính tặng Nguyễn Du và *Truyện Kiều*

Cảo thơm lần giờ trước đèn

Là nhiều vàng đá, phải tìm trăng hoa

*Trăm năm trong cõi người ta
Một thiên tuyển bút, gọi là đề sau
Khen tài nhà ngọc phun châu
Mười lăm năm ấy, biết bao nhiêu tình
Mấy lời ký chú đình ninh
Rằng tài nên trọng mà tình nên thương
Khen rằng giá đáng Thịnh Đường
Thì trao giải nhất, chi nhường cho ai
Gẫm âu người ấy, bấu này
Nghe ra ngậm đắng nuốt cay thế nào.
Nặng vì chút nghĩa xưa sau
Mà cho thiên hạ trông vào cũng hay
Thương vui bởi tại lòng này
Tan sương đầu ngõ, vén mây cuối trời
Lòng thơ lai láng bồi hồi
Tưởng người nên lại thấy người về đây...*

Cả hội đồng duyệt bài số báo Tết hôm ấy, cùng lặng đi. Một bài tập Kiều thật hay. Nhưng nghe ra... đây tuy đề là tặng cụ Tiên Điền, mà sao cứ như tâm sự của Nguyễn Bính, tổng kết cái cuộc đời thơ tài hoa long đong lận đận và... những câu sau cùng, sao mà nó sái quá. *Một lời là một vận vào khó nghe.*

Nguyễn Bính cười trừ:

- Các ông mê tín! Cứ hay là được rồi. Tôi xin nộp bài này. Một câu một chữ không sửa.

Câu chuyện qua đi. Những ngày sắp Tết mưa dầm và lắm việc bận rộn. Mọi người gắng làm xong việc, về gia đình vui Tết với vợ con, cái Tết chống Mỹ, nhưng có đủ bánh chưng giò nạc. Nguyễn Bính có chương trình khác. Cái máu giang hồ vật lại nổi lên. Anh muốn tạo ra

một xuân tha hương nữa. Tha hương đây không phải là nơi cách trở ngàn dặm, mà là một làng ở ngay huyện Lý Nhân, ở đây anh có một anh bạn yêu thơ, nhà làm thuốc đông y. Hai vợ chồng ngỏ ý mời từ lâu. Nguyễn Bính chọn ngày giáp Tết. Anh xắn cao quần, qua đường bùn đất, lặn lội tới chơi. Chủ nhà cảm động đến rơi nước mắt. Cái tết "tha hương" này hẳn là ấm cúng, tình bạn, tình người. Ngờ đâu...

Sáng 30 Tết, Nguyễn Bính ra vườn chơi. Một luồng gió lạnh. Anh rung mình, thổ huyết rồi ngất xỉu. Gia đình chủ nhà hết lòng chạy chữa. Nhưng không kịp nữa rồi.

Tân Thanh đáo để, vị thù hương.

(Tân Thanh sau hết, ngậm ngùi vì ai...)

Mồng sáu tháng giêng ta, tôi lên Hội nhà văn thông báo về việc anh Bính mất. Gặp Tô Hoài, cùng ngậm ngùi nói chuyện về người bạn mới mất. Trần Lê Văn tròn xoe đôi mắt, kinh ngạc:

- Bính chết thật ư ? Bao giờ?

- Ba mươi Tết, trước giao thừa.

Trần Lê Văn bỗng xỉu mặt, dấm vào đùi đánh bịch:

- Biết mà! Biết mà! Chết trước mồng một - đã lường thấy từ bao giờ rồi.

Tôi gặng:

- Sao anh nói vậy ?

Trần Lê Văn nói như gất:

- Ô kìa! "Năm mới tháng giêng mồng một Tết. Còn nguyên vẹn cả một mùa xuân". Nó để lại mùa xuân nguyên vẹn cho người. Nó đi mà.

Tôi sức nhớ bài tập Kiều "lời lời lệ sa máu rỏ" đăng

trân trọng trong số báo Tết. Ôi! Thương quá. Chẳng lẽ trong thơ có quỷ có ma thật chẳng?

Bạn bè thương Nguyễn Bính. Tô Hoài lặn lội đi đêm (ngày ấy giặc ném bom đường giao thông dữ lắm), về sớm cúi đầu trước mộ bạn. Nhưng tất cả đều không lòng được tấm lòng xót thương nhà thơ của những người - ta thường vẫn coi, một cách bạc bẽo - là những khách qua đường.

Một buổi chiều, tôi từ chợ Chủ, qua đò sông Châu, về cơ quan ở Nhân Nghĩa. Vẫn con đò gỗ cũ kỹ, và vẫn cô lái đò năm ngoái, cô Thoa. Tôi tưởng nên lịch sự, thông báo với cô cái tin về Bính.

- Cô Thoa ạ.

- Dạ!

Tiếng cô bé có vẻ xa vắng.

- Cô Thoa, bác Bính làm thơ, vẫn hàng ngày đi chợ nhờ dò cô đưa sang ngang, bác ấy đã mất rồi, cô ạ.

Một tiếng nấc tắc nghẹn. Cô Thoa gục mặt lên mái chèo, tiếng lạch đi. -

- Cháu biết! Giá chết thay được, thì cháu tự nguyện chết thay để bác ấy sống, bác ấy làm thơ.

Tôi bàng hoàng. Chao ôi! Ngay bạn bè anh Bính, đã mấy ai nghĩ về anh chí tình đến thế!

Vậy là Nguyễn Bính vẫn sống. Và thơ anh vẫn sống. Hai mươi năm, chúng ta xuất bản *Tuyển tập Nguyễn Bính*, có lẽ nên nhắc lại:

Tưởng người nên lại thấy người về đây.

1985

CHU VĂN

MỤC LỤC

- Tiểu sử	9
- Lời giới thiệu – Tô Hoài	13

LỖ BƯỚC SANG NGANG (1940)

- Mưa xuân	29
- Thời trước	32
- Lòng mẹ	33
- Không đề	34
- Lỗ bước sang ngang	35
- Đàn tôi	40
- Thoi tơ	41
- Cô lái đò	42
- Cô hái mơ	43
- Lá thư về Bắc	44
- Tương tư	47
- Viếng hồn trinh nữ	48
- Ghen	52
- Lòng nào dám tưởng	54

TÂM HỒN TÔI (1940)

- Chân quê	55
- Đêm cuối cùng	56
- Nhớ	57
- Qua nhà	58
- Những bóng người trên sân ga	59
- Quan trạng	61

- Giấc mơ anh lái đò	62
- Hai bài thơ ngắn	63
- Chờ nhau	64
- Tình tôi	65
- Xuân về	66
- Người hàng xóm	67
- Bên sông	69
- Thư gửi thầy mẹ	70

HƯƠNG CỔ NHÂN

(1941)

- Nhớ người trong nắng	72
- Không ngủ	74
- Cuối tháng ba	75

MỘT NGHÌN CỬA SỔ

(1941)

- Truyện cổ tích	77
- Bóng bướm	79
- Đôi khuyên bạc	80
- Thơ xuân	81
- Mùa xuân xanh	82
- Xây lại cuộc đời	83

NGƯỜI CON GÁI Ở LẦU HOA

(1942)

- Thanh đạm	84
- Trưa hè	85

MÂY TÂN

(1942)

- Tết của mẹ tôi	86
- Bên hồ	89

- Áo anh	90
- Làm đầu	91
- Vài nét rừng	92
- Cảm tác	94
- Thơ dịch	95

MƯỜI HAI BẾN NƯỚC (1942)

- Xóm Ngự Viên	96
- Thu rơi từng cánh	99
- Vài nét Huế	100
- Hoa với rượu	101
- Giời mưa ở Huế	106
- Xuân tha hương	109
- Tự trường	111
- Lửa đỏ	112

THƠ LẺ (Trước 1945)

- Anh về quê cũ	113
- Một trời quan tái	115
- Trường huyện	117
- Đường rừng chiều	118
- Bảy chữ	119
- Sao chẳng về đây?	120

ĐỒNG THÁP MƯỜI (1955)

- Thư gửi về Cha	122
- Đồng Tháp Mười	124
- Mẹ	128
- Chung một lời thề	129

DÊM SAO SÁNG

(1962)

- Con tôm	130
- Trưa hè	132
- Chim thêu	134
- Chiếc nón	135
- Lá thư	136
- Đêm sao sáng	138
- Chuyện tiếng sáo diều	139
- Chiều thu	141
- Xây nhà máy	142
- Làng tôi (trích trường ca)	147

THƠ LẺ

(Sau 1945)

- Thư tết	160
- Xuân nhớ miền Nam	165
- Đôi mắt	169
- Trở về quê cũ	171
- Tháng ba	174
- Trách mình	175
- Buổi sáng lên đường	176
- Quê ta thành phố Dệt	179
- Một chiến công	183
- Bài thơ quê hương	185

TRUYỆN THƠ

- Trông bóng cờ bay	189
- Gửi người vợ miền Nam	196
- Tiếng trống đêm xuân	206
- Bức thư nhà	209
- Túi ba gang	216
- Lời bạt - Chu Văn	222

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HỌC
18 NGUYỄN TRƯỜNG TỘ – BA ĐÌNH – HÀ NỘI
Điện thoại : 8.294684 – 8.294685
Fax : 04.8294781

Chịu trách nhiệm xuất bản

NGUYỄN VĂN LƯU

Chịu trách nhiệm bản thảo

NGUYỄN CỪ

Biên tập : NGUYỄN THỊ HẠNH

Vẽ bìa : TRẦN ĐẠI THẮNG

Trình bày : KIM DUNG

Sửa bản in : THUẬN THIÊN

TUYỂN TẬP NGUYỄN BÌNH

In 1.000 cuốn, khổ 13 x 19cm, tại Xí nghiệp in 19 - 8 số 3
đường Nguyễn Phong Sắc - Nghĩa Tân - Cầu Giấy - Hà Nội.

Giấy TNKHXB số 1274/16 cấp ngày 19 - 3 - 2001

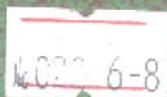
In xong và nộp lưu chiểu quý 2 năm 2001.

TUYỂN TẬP
Nguyễn
Bính

SÁCH PHÁT HÀNH TẠI
TẦNG 2 - SỐ 5 PHỐ ĐỊNH LỄ
HÀ NỘI

Điện thoại: 8.261652

GIÁ: 22.000Đ